

TÜSİAD

tarım raporu

**Türk
sanayicileri
ve
iş adamları
derneği**

**Türk
sanayicileri
ve
iş adamları
derneği**

TARIM RAPORU

İSTANBUL

30 MART 1981

(Yayın No: TOSİAD-T/81.3.68)

Cumhuriyet cad. Dörtler Apt. No. 18/1 Elmadağ - İstanbul, Tel. : 46 24 12

TÜSİAD (Türk Sanayicileri ve İş Adamları Derneği) 1974 yılından buyana Türk ekonomisindeki gelişmeleri devamlı olarak izlemekte, önem ve özelliklerine göre sektör raporları yayınlamaktadır.

TÜSİAD'a üye sanayicilerin ve işadamlarının ilgileriyle ve maddi katkılarıyla sürdürülen bu araştırma ve yayın faaliyeti, imkan ölçüsünde geniş bir çevreye duyurulmaktadır.

Bu çalışmalar öncelikle TÜSİAD üyelerine ve abonelere gönderilmekte, kalan kısım "bedelsiz" olarak ilgi duyanlara dağıtılmaktadır.

Çalışmalar "kaynak gösterilerek" kısmen veya tamamen kullanılabilir, çoğaltılabilir.

Çalışmalardaki rakam ve bilgiler TÜSİAD Araştırma Grubu tarafından genellikle ana kaynaklardan derlenmektedir. Bu rakam ve bilgilerin bir kısmı yayınlanmamış ve doğrulanmamış olabilir.

TÜSİAD Araştırma Grubu, bu çalışmada yer alan bilgilerin en doğru bilgiler olması için gereken çabayı göstermiştir. Fakat değerlemelerde bunların "kesin" bilgiler olmadığı dikkate alınmalıdır.

Tarım Raporunun hazırlanmasında kullanılan kaynaklar DPT, DİE, TC ZB, Bakanlıklar, EBA, ANKA, FAO, IMF, OECD, AET, IBRD yayınlarıdır.

Raporu yayına Leyla Dinçmen hazırlamıştır.

Istanbul, 30 Mart 1981

TARIM RAPORU

BÖLÜM I	
DÜNYA TARIMINA GENEL BİR BAKIŞ	1
1981 Yılı Başlarında Dünya Hububat Dengesi	4
BÖLÜM II	
TÜRK EKONOMİSİNDE TARIMIN YERİ	7
Giriş	7
Türkiye'de İşlenen Arazi ve Dağılımı	9
Kalkınma Planlarında Tarım Hedefleri ve Uygulamaları	13
Tarımsal Ürünlerde Ülkemizin Kendi Kendine Yeterlik Durumu	20
Tarım Maddeleri İç Tüketimi	22
Tarım Verimliliği	22
1981 Yılı Programında Tarım	25
BÖLÜM III	
TARIMSAL GİRDİLER	27
Tohumluk İhtiyaçları	27
Tarım İlaçları	27
Sulama	28
Tarım Makineleri	30
Gübre Kullanımı	33
Tarım Kredileri	34
Küçük Çiftçilerin Kredi İhtiyaçları	39
Tarım Kooperatifleri	44
Tarımda Fiyat Politikası	45
Fiyat Dışı Tarımsal Teşvik Tedbirleri	50
BÖLÜM IV	
TÜRKİYE'DE TOPRAK DAĞILIMI VE İLGİLİ GELİŞMELER	51
Ürünlere Göre Toprak Dağılımı	53
Toprak Dağılımındaki Değişmeler	54
Türkiye'de Mülk Toprakların Dağılımı	54
Topraksız Çiftçiler	55
Mülk Topraklarda Ürün Grupları	55
BÖLÜM V	
TARIM KALKINMASI VE PLANLAMASI İLE İLGİLİ GENEL KAVRAMLAR	59

BÖLÜM VI	
TÜRK TARIMI POLİTİKASI İLE	65
İLGİLİ SORUNLAR	65
Tarımda Yatırım Yetersizliği	
Tarımla İlgili Yönetim Dağınık ve Yeterli	67
Derecede Koordine Değildir	
Tarım Kredileri Yetersizdir ve Dağılımı	68
İyi Organize Edilmemiştir	
Türkiye'den Etken Bir Tarımsal Fiyat Politikası	68
Uygulanamamıştır	70
Tarım Vergilendirilmesi Rasyonel Olmamıştır	
Tarımsal Araştırmalar Yetersiz Düzensiz ve	71
Dağınıktır	
 BÖLÜM VII	
SONUÇ VE ÖNERİLER	75

G İ R İ Ş

Modern tarımda üretim fonksiyonu artık sadece toprak ve işgücünü değil aynı zamanda sermaye, teknoloji ve sosyo-kültürel davranışları da kapsamaktadır. Başka bir deyimle tarım ticari ve endüstriyel bir uğraşı haline gelmiştir.

Kalkınma süreci bir bütün olup bir ekonomide bütün sektörlerin gerek mal ve hizmet piyasalarında ve gerekse faktör düzeyinde ahenkli ve dengeli bir süreç içinde gelişmeleri ve büyümeleri zorunludur. Kalkınmanın belli aşamalarında tarımda yatırımı, üretimi ve ihracatı yeterli seviyelerde tutarak endüstriyel üretim, istihdamı ve ihracatı düzenli bir şekilde artırmak stratejik bir önemi haizdir. Tarım, özellikle başlangıç yılında-ki büyüklüğü ve oynadığı rol itibari ile kalkınmanın ilk hızını sağlamaktadır. Kalkınma için gerekli ilk işgücü ve tasarruf tarımdan beklenmektedir. Başka bir ifade ile tarım üretimi tarım tüketimini geçmeden kalkınmaya bir katkıda bulunamaz. Tarım fazlasının tarım dışı yatırımlara dönüşmesi ise kalkınma sürecinin her yönden iyi yönetilmesine bağlıdır. İyi bir yönetim ise mal ve hizmet, işgücü ve sermaye piyasalarında ekonomik ünitelerin fonksiyonlarını en iyi yapacak bir biçimde organizasyonları ile mümkündür. Bu bakımdan piyasa ekonomisi koşullarının tedrici iyileştirilmesi tarımda başarı için önemli bir koşul olmaktadır. Bu iyileştirme kuşkusuz karşılıklı etkileri dolayısıyla sadece bireyleri değil kurumları da kapsamaktadır.

Bu rapor, Türk tarımının, yukarda belirtilen hususlar açısından genel bir tablosunu çizmekte ve makro seviyedeki sorunları ve muhtemel çözüm yollarını açıklamaktadır.

BÖLÜM I

DÜNYA TARIMINA GENEL BİR BAKIŞ

Malthus 18'nci asırda tarımın giderek dünya nüfusunu beslemeyecek bir duruma geleceğini tahmin etmişti. Tarımda kaydedilen gelişmeler Malthusa bugüne kadar hak verilmeyecek bir yönde idi. Ancak, dünya nüfusunun bu asrın sonunda 6 milyara ve bir on sene sonra da 8 milyara erişeceği tahmin edilmektedir. Bu nüfus artışını besleyebilmek için önümüzdeki 30 sene zarfında gıda üretiminin 2 misli artırılması gerekmektedir. Bu üretimin sağlanması üretimin ihtiyacı olan girdilerin finansman ve dağıtımının yapılmasına ve birçok sorunların zamanında çözülmesine bağlı bulunmaktadır.

1979 yılında 4.3 milyarlık dünya nüfusunun 2.02 milyarı kırsal kesimde yaşamakta, ekonomik açıdan faal nüfusun %45.9'u ise tarımla uğraşmakta idi. Sanayileşmiş ülkelerde çalışan nüfusun %13'ü gelişmekte olan ülkelerde ise %60'ı halen tarım sektöründe çalışmaktadır.

1979 YILI

	Nüfus		Çalışan Nüfus		%
	Genel	Tarım	Genel	Tarım	
Dünya	4.335	2.024	1.788	0.820	45.9
Afrika	455	291	170	112	66.1
<u>Kuzey Amerika</u>	363	53	146	17	11.8
A.B.D.	220	5	99	2	2.3
Asya	2.509	1.477	1.035	606	58.6
Türkiye	44	24	18	10	55.8
<u>Avrupa</u>	481	73	216	34	15.8
Yunanistan	9	3.5	3.9	1.5	38.0
İspanya	26	6.4	1.2	2.3	18.2
Yugoslavya	22	8.5	10	3.9	38.6
Portekiz	9.7	2.6	3.7	1.0	27.0
Bulgaristan	8.8	3	4.6	1.6	34.0
İtalya	56.8	6.7	21.3	2.5	1.8
Bütün Gelişmiş Ülke.	1.154	147	538	70	13.1
Bütün Gelişmekte Olan Ülkeler	3.180	1.876	1.249	749	60.0
Latin Amerika	358	125	113	39	34.7
Orta Doğu	211	113	66	36	54.6
Doğu Bloku	1.398	701	667	329	49.4

Kaynak: FAO

Gelişmekte olan ülkelerde milli gelirin 50-90'nı tarım sektöründe yaratılmakta, ihracat aynı oranlarda tarıma bağlı bulunmaktadır.

Bukadar büyük önem arzemesine karşılık geliştirmekte olan ülkeler yatırımlarında çoğu zaman tarımı ihmal eden bir tutum takınmışlardır. Bunun ana nedeninin sanayileşme düzeyinin gelişmiş olmada bir kriter olarak alınması olduğu söylenebilir.

Bunun sonucu olarak,

- Tarım verimliliği düzensiz ve yavaş gelişmiş,
- Tarımda önemli bir sermaye birikimi olmamış,
- Tarım ile endüstri arasında entegrasyon gerçekleşmemiş,
- Sanayi için ithal hammaddeleri ve şehirler için gıda maddeleri ihtiyacı güçlüklerle karşılanmış
- Tarımın sağlayabileceği döviz kaynakları israf edilmiş,
- Girdiler gerekli seviyede tarım sektörüne sağlanamamış,
- Tarıma dayalı iç endüstriler arzu edilen genişlikte kurulamamıştır.

Tarımsal üretimin yeterli ölçülerde artırılamaması halkın beslenme olanaklarını daraltmış, köylü nüfusun şehirlere göçünü zorlamış, toplam işsizliği süratle artırmıştır.

İkinci Dünya Harbinden önce Batı Avrupa hariç bütün ülkeler net hububat ihracatçısı idi. Bugün Afrika, Asya, Sovyet Rusya, hatta Latin Amerika net ithalatçı durumuna gelmişlerdir. Hepsinin gözleri ABD, Kanada, Arjantin, Avustralya ve birkaç başka ülkenin hububat stoklarındadır. Bu ülkelerin hububat fazlaları 1930'larda 5 milyon ton iken bugün 100 milyon tona çıkmıştır. Halen dünya hububat rezervinin %40'ını ABD ve Kanada elinde bulundurmaktadır.

1970 yılından beri geliştirmekte olan ülkelerin gıda ithalatı yılda %7 hızla artmaktadır. 1960'larda bu oran sadece %2.5 civarında idi. Geliştirmekte olan ülkeler 1979'da gıda ithalatı için 17 milyar dolar harcamışlardır.

1977/1978 yıllarında, geliştirmekte olan ülkeler gelişmiş ülkelere 40 milyon ton tahıl ithal etmişlerdir. Bazı geliştirmekte olan ülkeler halen ihtiyaçlarının %10-25'ini ithalatla karşılamaktadırlar. Bugünkü trend devam ederse geliştirmekte olan ülkeler bu asrın sonunda 140 milyon ton tahıl ithal etmek zorunda kalacaklardır.

Buna karşılık, gelişmiş ülkeler, tarım ürünleri ihracatında önemli bir rol oynamaya devam etmişlerdir. Örneğin ABD 1969 yılına göre ihracatın dört misli artırarak 1976'da 22.8 milyar dolarlık tarım ürünü ihraç etmiştir. Bu ihracatın %10-12'si doğu bloku ülkelere gitmiştir. Diğer taraftan OECD ülkelerinin net gıda ithalatı 1975'de 500 milyon dolar iken 2000 yılında 4-10 milyar dolara çıkması beklenmektedir.

Son 25 senede gerek tarım ve gerekse gıda üretimi dünyada %130 oranında artmıştır. 1970'den 1978'e olan devrede buğday ve pirinç üretimi yılda %3.3 artmaya devam etmiştir. 1950-1960 arasında üretim artışının 2/3'ü ekilen arazinin artışından, 1/3'ü ise verimlilik artışlarından kaynaklanmıştır. Üçüncü Dünyanın sulanabilir arazisi 350 milyon hektardan fazladır. Bu üretimin yetersiz olduğu nüfus ve gelir artışı ile karşılaştırıldığı zaman ortaya çıkmaktadır. Birçok ülkede nüfusun gıda durumu iyileşecek yerde kötüleşmeye doğru gitmektedir.

FAO tahminlerine göre dünya gıda emniyeti için ihtiyacın asgari %18'i oranında gıda rezervi bulundurulması normaldir. Birleşmiş Milletler rakamları dünyada 500 milyon kişinin kötü veya az beslendiğini göstermektedir. Bu halen dünya nüfusunun 1/4'ünün aç veya az beslendiğini ortaya koymaktadır. Bu grubun tam beslenmesi halinde bütün dünya stokları hemen sifıra inebilir. O halde, bugün dünyamız genel açlık seviyesine yakın bir stok seviyesinde bulunmaktadır.

Yine FAO tahminlerine göre dünya gıda ve tarım üretimi son 20 seneki gelişme oranını (%2.7) gelecekte de devam ettirirse birçok gelişmekte olan ülke çok şiddetli açlık sorunlarıyla karşılaşabilir ve bu ülkeler gıda açıklarını kapatmak için 36 milyar dolarlık ithalat yapmak zorunda kalabilirler. (30 milyon ton gıda yardımı hariç). Bu durumda dünya tarım üretimi artış hızının %2.7'den %3.7 ve hatta %4'e çıkarılması zorunludur.

Halen kullanılmayan 200 milyon hektar arazinin tarıma açılması üretimi %30 artırabilir. %70 bir artış ise tarım tekniklerinin geliştirilmesinden beklenabilir. Ayrıca, gübre tüketiminin yılda 19 milyon tondan 94 milyona çıkarılması lazımdır. Islah edilmiş tohumluk kullanımının 4 misli, haşere mücadelesinin yılda %4, elektrik enerjisi kullanımının yılda %2.4 artırılması beklenmektedir. Dünya tarım yatırımlarının 52 milyar dolardan 2000 yılında 107 milyar dolara çıkarılması gereklidir. Bu yatırımların %33'ü döviz girdilerini içermektedir. Tarım ile ilgili kalkınma yardımlarının halen yılda 5 milyar dolardan 1990'da yılda 13 milyar dolara, 2000 yılında ise yılda 17 milyar dolara çıkarılması zorunludur. Bu gelişme sağlanabilirse 2000 yılında dünya gıda stokları normal sayılan 30 milyar dolara erişebilir.

Bu değişikliklerin icrası için uluslararası gümrük ticaret ve fiyat politikalarında önemli değişiklikler yapılması gereklidir. Bugünkü dünya koşullarında ise bu değişikliklerin yapılıp yapılamayacağı bir hayli şüpheli bulunmaktadır.

1980 yılında gelişme yolundaki ülkelerin 88 milyon ton tahıl ithal edeceği ve bunun için 17 milyar dolar ödeyeceği FAO'ca açıklanmıştır. Dünya ticaret ve ulaşım sorunları dolayısıyla 1 ton buğday Doğu Afrika'da 380 dolar, Batı Afrika'da 425 dolar olmasına karşılık dünya borsalarında sadece 180 dolardır.

GATT tarife müzakereleri sadece sanayi malları tarifeleri için indirimi öngörmekte, tarımı kapsamına almamaktadır.

Çoğu petrol ülkesi olan islam ülkelerinin buğday ithalatı 1975-1977 yıllarında ortalama 9.687 milyon ton olup süratle 15-20 milyon tona ulaşması beklenmektedir.

BUĞDAY İTHAL EDEN
İSLAM ÜLKELERİ

	(1000 Ton)		
	1961/63	1969/71	1975/77
Cezayir	420	530	1.741
Libya	121	230	466
Fas	297	425	1.262
Tunus	196	368	371
Bengladeş	465	924	1.180
Endonezya	114	680	945
İran	179	336	1.151
İrak	144	89	347
Lübnan	216	333	413
Malezya	229	326	408
Pakistan	819	111	904
Suudi Arabistan	149	303	499
Ortalama Toplam	3.349	4.655	9.687

1981 Yılı Başlarında Dünya Hububat Dengesi

1978/79 döneminde dünya tüketimine göre 43 milyon ton üretim fazlası 1979/80 yıllarında 24.3 milyon tona inmiş, 1980/81 döneminde ise 42 milyon tonluk üretim açığı ortaya çıkacağı tahmin edilmektedir. Çok iyi hava şartları halinde dünya hububat üretim rekorunun kırılabileceği tahminler arasındadır. Üretimde ABD'de 33 milyon ton, Çin'de 10 milyon azalış, Batı Avrupa'da 4 milyon ton artış beklenmektedir. 1981/82 üretimi stokların esasen düşük düzeylerde olması nedeniyle, dikkatle izlenmektedir.

Dünya ekonomisinin seyrinde kararsızlığa ek olarak ABD-Rusya hububat anlaşmasının Ekim 1981'de sona ereceği bilinmektedir.

Pirinç dahil dünya ticareti bu yıl 210 milyon tona çıkacak ve 1979/80'e göre %6 artacaktır. Bu yıl ABD hububat sevkiyatı %7 fazla olup 119 milyon tonla rekor düzeydedir. En büyük hububat ithalatçısı 34 milyon tonla yine Rusya olacaktır. 1981 tahmini gerçekleşirse dünya stokları 1979/80'de tüketimin %13'ünü teşkil ederken 1980/81'de tüketimin %10'nuna düşecektir.

DÜNYA TAHİL DENGESİ
(1981 Ocak)

	(Metrik ton) (Haziran-Temmuz itibariyle)				
	1976/ 77	1977/ 78	1978/ 79	1979/ 80	1980/ 81
İhracat					
Belli başlı ihracatçılar ¹	48.1	50.4	46.5	55.4	52.0
Batı Avrupa	10.9	12.3	15.7	15.8	22.7
A.B.D.	76.7	83.7	89.2	108.8	115.8
Rusya	3.0	2.0	2.5	0.5	0.8
Diğerleri	6.9	8.7	8.0	5.6	5.6
Dünya Toplamı	145.6	157.0	162.0	186.1	197.0
İthalat					
Batı Avrupa	41.4	32.5	31.0	30.7	29.1
Rusya	10.3	18.4	15.1	30.5	34.0
Japonya	21.4	22.7	23.6	24.5	24.8
Doğu Avrupa	15.2	13.6	14.2	16.9	16.0
Çin	3.2	8.7	11.1	10.9	15.5
Diğerleri	54.1	81.1	66.9	72.6	77.6
Dünya Toplamı	145.6	157.0	162.0	186.1	197.0
Üretim					
Belli başlı ihracatçılar ²	102.5	93.0	104.1	92.1	96.3
Batı Avrupa	123.8	135.1	152.5	146.5	159.0
A.B.D.	252.9	261.4	270.5	296.8	263.2
SSCB	211.9	184.7	226.2	171.3	175.0
Doğu Avrupa	94.5	93.8	96.3	91.0	95.0
Çin	121.0	111.7	133.1	145.5	135.5
Diğerleri	218.5	205.2	217.7	218.0	224.0
Dünya Toplamı	1.125.1	1.085.0	1.200.3	1.161.3	1.147.9
Tüketim					
Batı Avrupa	154.0	157.4	162.8	163.5	166.0
A.B.D.	151.9	161.7	180.0	183.1	178.6
SSCB	208.2	215.1	219.7	217.3	210.2
Çin	124.2	210.3	144.2	156.4	151.0
Diğerleri	431.8	436.6	470.6	465.2	484.1
Dünya Toplamı	1.070.1	1.091.4	1.177.3	1.185.6	1.189.9
Stok					
SSCB	11.0	-14.0	19.0	-16.0	- 2.0
A.B.D.	60.3	73.5	71.6	76.8	45.9
Diğerleri	114.1	94.7	119.4	89.9	78.9
Dünya Toplamı	174.4	168.0	191.0	166.7	124.8

¹Arjantin, Avusturalya, Kanada, Güney Afrika, Tayland

²Buğday, çavdar, mısır, arpa, yulaf, sorgo, darı, mahlut

DÜNYA HUBUBAT ÖZETİ
(Pirinç dahil)

	1972/75 1974/75 Ortalaması	1975/76 1977/78 Ortalaması	1978/79	1979/80	1980/81
Devre başı stok	157	154	192	219	190
Üretim	1.213	1.310	1.460	1.414	1.414
Toplam Arz	1.370	1.464	1.652	1.633	1.604
Tüketim	1.230	1.290	1.432	1.444	1.454
Stok (Tüketim yüz- desi olarak)	11	13	15	13	10
Ticaret	137	159	174	199	210

Kaynak: ABD Tarım Bakanlığı

BELLİ BAŞLI HUBUBAT ÜRETİCİLERİNİN İHRACATI
(Temmuz-Aralık)

	(000 Metrik ton)							
	ABD		Kanada		Avustralya		Arjantin	
	1979	1980	1979	1980	1979	1980	1979	1980
Bütün ülkeler	22.545	20.799	7.000	9.423	6.760	5.000	1.284	992
Rusya	3.477	1.265	1.110	3.164	1.070	1.492	238	600
Toplam	19.068	19.534	5.890	6.259	5.690	3.508	1.046	392

BÖLÜM II

TÜRK EKONOMİSİNDE TARIMIN YERİ

Giriş

1980 sayımına göre Türkiye nüfusu 45.2 milyonun %55.6'sını teşkil eden 25.1 milyonu kırsal kesimde yaşamaktadır. 1950 yılında kırsal kesimde 17.0 milyon nüfus yaşıyor ve toplam nüfusa oranı %81.4 oranında idi. 30 yıllık devrede nüfus yılda %2.6 artarken kırsal nüfus şehirlere göç dolayısıyla %1.3, kent nüfusu ise yılda %5.60 artmıştır.

Şehirleşme oranı 1950'lerde %18.5 iken 1980'de %44'e çıkmıştır. GSMH'nın 1950 yılında %41'i tarımda elde edilirken bu oran 1980'de %22.5'e düşmüştür. 1950'de tarım üretimi 15.9 milyar TL. iken 1980'de 2.9 misli artışla 46.3 milyara çıkmıştır. Aynı devrede sanayi 5 milyar TL'dan 9.2 misli artışla 46.3 milyara çıkmıştır.

30 yıllık istatistiklerin gösterdiği durum şöyle özetlenebilir: Tarım sektörü son otuz yılda büyüyen sanayi sektörü karşısında önemini azaltmış ve fazla nüfusun bir bölümünü sanayi ve hizmet sektörlerine aktarmıştır.

GÖSTERGELERLE TARIM VE KALKINMA

	1950	1980	30 Yıllık Artış	Yıllık Ortalama Artış
Nüfus (bin)	20.947	45.217	215.86	2.60
Kırsal Nüfus (bin)	17.063	25.164	147.48	1.30
Kırsal Nüfus Oranı	%81.46	%55.65		
Kentsel Nüfus (bin)	3.884	20.053	516.30	5.60
Kentsel Nüfus Oranı	%18.54	%44.35		
GSYİH(1968 Fi.)(Milyar TL.)	38.6	203.7	527.72	5.70
GSMH (1968 Fi.)(Milyar TL.)	38.5	206.1	535.32	5.75
GSMH'nın Sektörel Dağılımı				
Tarım (1968, Milyar TL.)	15.9	46.3	291.90	3.62
	%41.3	%22.5		
Sanayi(1968, Milyar TL.)	5.0	46.3	926.00	7.64
	%13.0	%22.5		
Kişi Başına GSMH (1968, TL.)	1.850	4.560	246.49	3.07
Kişi Başına Tarımsal Hasıla (1968, TL.)	932	1.840	197.40	2.30
Hektar Başına Tarımsal Hasıla (TL.)	16.113	28.315	175.7	1.90
Hektar Başına Buğday Verimi (Kg./hek.)	864	1.736	200.9	2.35
Kişi Başına Tarımsal Hasılanın Kişi Başına GSMH'ya Oranı	%50.4	%40.4		

1980 yılında faal nüfusun %62'si tarımda, sadece %10.3'ü imalat sanayiinde çalışmakta idi. DPT tarım sektöründe 700.000 kişinin gizli işsiz olduğu varsayımını devam ettirmektedir. Tarımda hava şartlarına bağlı olarak ortaya çıkan dalgalanmalar milli gelirde önemli azalma ve artışlara neden olmaktadır. 1968 fiyatları ile 1970-1978 devresinde tarım gelirinde %10 bir dalgalanma GSYİH'da %2.3 bir değişiklik doğurmuştur. 1980 yılında ülke ihracatının %57.4'ü tarımsal ürünlerden ibaret idi (1.671.000 \$). Bu yüzdeye işlenmiş olarak satılan tarım ürünleri dahil değildir.

Tarım ürünleri ihracatının genel ihracat içindeki payı 1970'de %74.95 iken bu pay giderek azalarak 1980'de %57.40'a düşmüştür. Bu azalış sanayi mamullerinin giderek ihracatta önemli bir paya sahip olması ile ilgili olup mutlak rakamlara göre tarımsal ihracat 1970 yılına göre dolar olarak 1980 yılında 4 misilden fazla artmış bulunmaktadır.

TARIM ÜRÜNLERİ İHRACATI
(1970=100)

	Toplam İhracat	İhracat Endeksi	Tarım Ürünleri İhracatı	Tarım Or. İhracat Endeksi	(Milyon \$) Tarım Or.İhr. Toplam İhracat (%)
1970	588.5	100.0	442.5	100.0	74.95
1971	676.6	114.9	491.3	111.0	72.38
1972	884.9	150.4	607.4	137.3	68.42
1973	1.317.1	223.8	831.9	188.0	63.12
1974	1.532.2	260.3	851.9	192.5	55.60
1975	1.401.1	238.1	792.6	179.1	56.57
1976	1.960.2	333.1	1.254.4	283.5	63.99
1977	1.753.0	297.8	1.041.4	235.3	59.41
1978	2.288.2	388.8	1.542.7	348.6	67.42
1979	2.261.2	384.2	1.343.6	303.6	59.42
1980	2.910.1	494.5	1.671.7	377.8	57.40
1981*	3.500	594.7	2.125.0	480.2	60.7

*Tahmin

Türkiye'de İşlenen Arazi ve Dağılımı

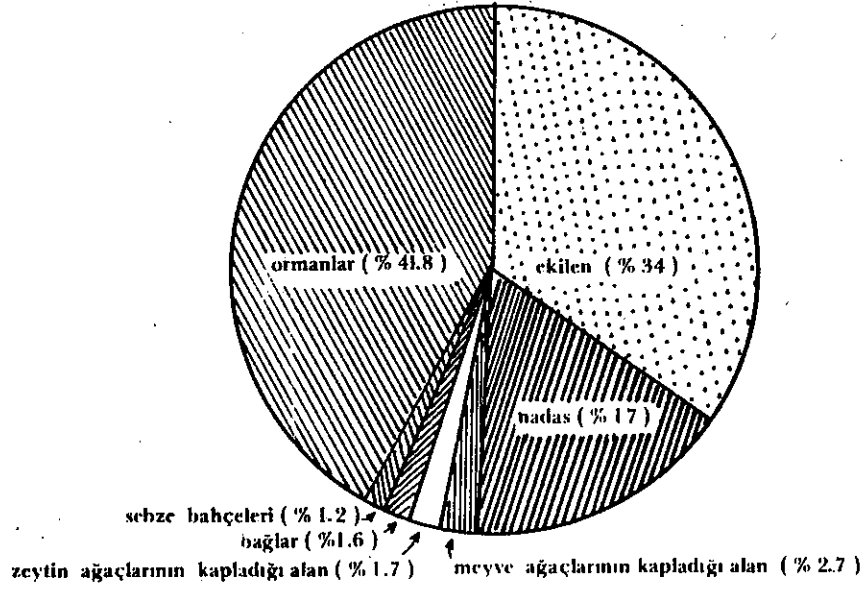
Toplam işlenen arazi 27.6 milyon hektardır. Bunun, 16.7 milyonu nadaslı kuru tarıma, 8.3 milyon hektarı nadassız kuru tarıma, 2.5 milyon hektarı sulı tarıma ayrılmıştır.

Tahminlere göre sulanabilir arazi büyüklüğü 8.6 milyon hektar olup bunun sadece %30'u halen sulanmaktadır.

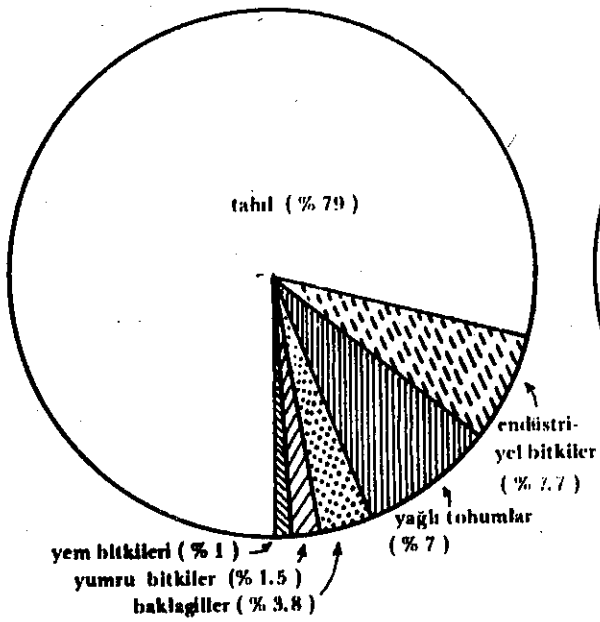
TÜRKİYE'DE ARAZİ KULLANIMI (1977)

			(Bin Hektar)
<u>İŞLENEN ARAZİLER</u>			27.699
Kuru Tarım		25.113	
- Nadaslı Kuru Tarım	16.792		
- Nadassız Kuru Tarım	8.321		
Sulu Tarım		2.586	
<u>ÇAYIR-MERA ARAZİLERİ</u>			25.014
Çayır		644	
Mera		24.370	
<u>ORMAN</u>			20.200
<u>MESKUN ARAZİLER</u>			569
<u>DİĞER ARAZİLER</u>			3.212
Sazlık-Bataklık		49	
Çıplak Kayalar		2.931	
İrmak Yatakları ve Molozlar		192	
Kumullar		40	
<u>SU YÖZLERİ</u>			1.102
<u>TOPLAM</u>			77.796

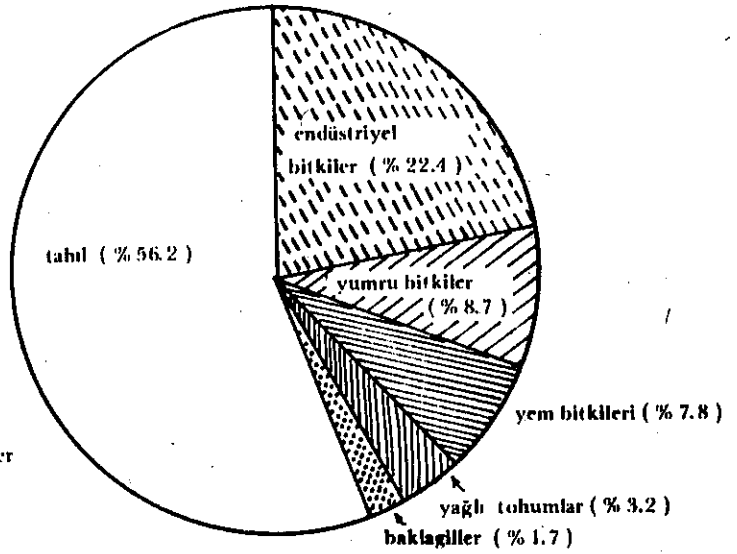
Tarım ve orman alanının kullanılışa göre dağılımı

Tarla ürünleri ekilişi

Tarla ürünleri üretimi

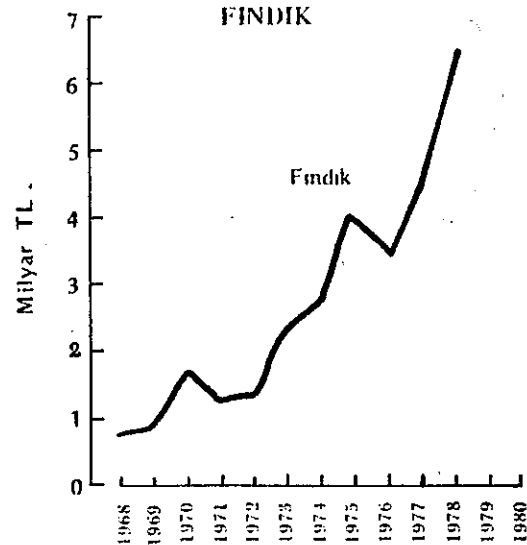
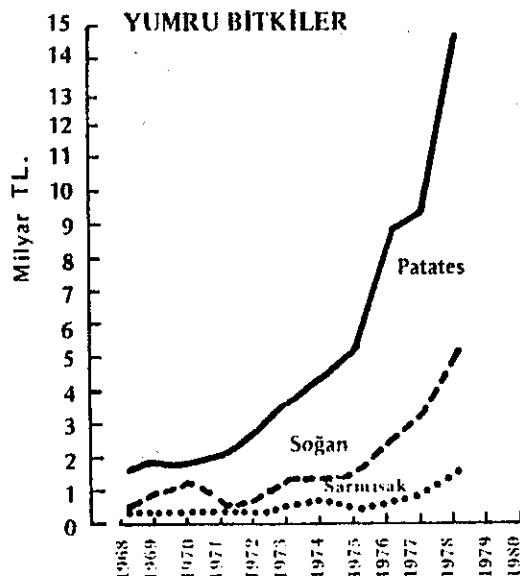
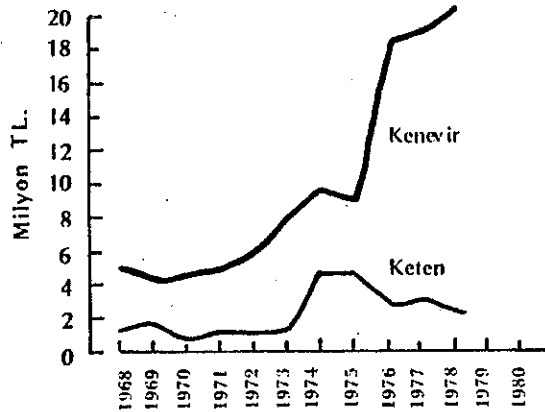
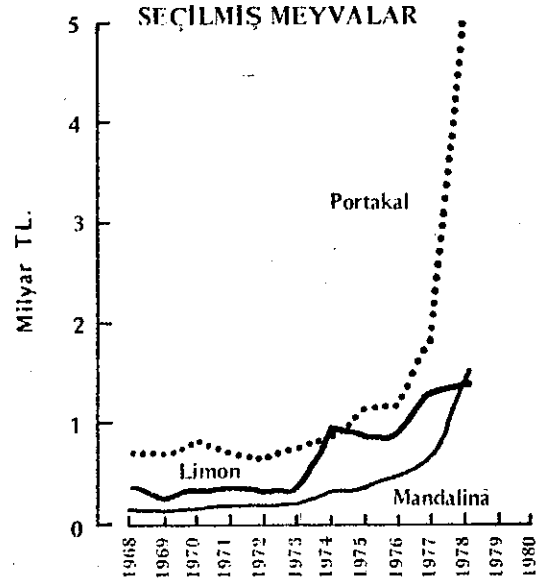
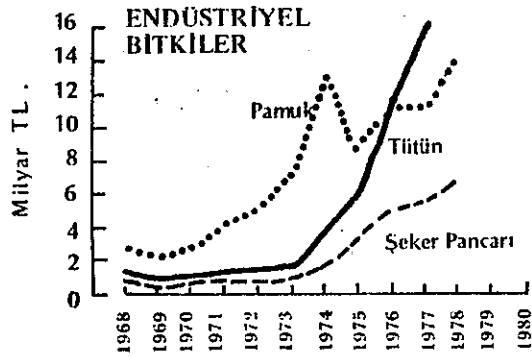
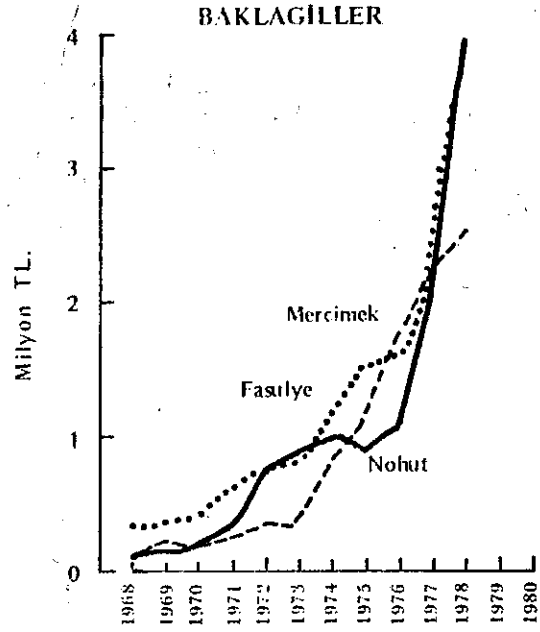
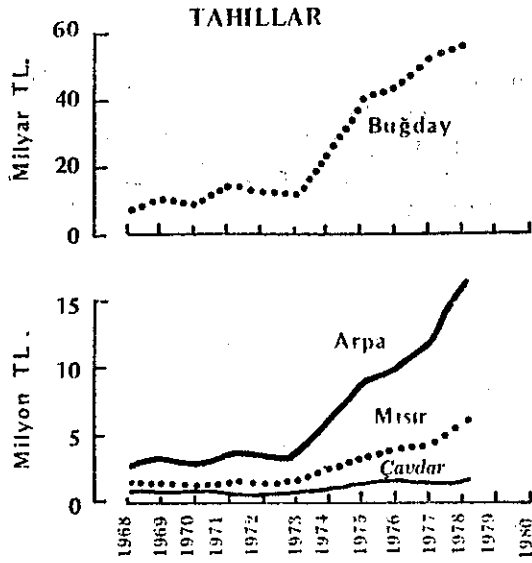
işlenen arazi kullanımında 13.7 milyon hektar ile hububat başta gelmekte, 2.9 milyon hektar ile meyva sahaları, 1.9 milyon hektar ile endüstri bitkileri onu takip etmektedir. 1983 yılı tahminine göre hububata ayrılan sahalar 13.1 milyon hektara inecek, nadasa terkedilen arazinin tarıma açılması ve yeni arazi kazançları suretiyle diğer bitkilerin hektarlarında artışlar beklenmektedir.

ARAZİ KULLANIM DENGESİ

	(Bin Hektar)		
	1977	1978	1983
Hububat	13.581	13.707	13.188
Buğday	9.250	9.400	8.500
Arpa	2.635	2.650	3.000
Mısır	600	600	700
Çeltik	54	60	80
Diğer Tarla Bitkileri	1.042	997	908
Baklagiller	471	536	630
Endüstri Bitkileri			
Yağlı Tohumlar	1.973	2.127	2.650
Pamuk	581	700	900
Şeker Pancarı	248	280	360
Patates	187	180	210
Ayçiçeği	445	445	570
Diğerleri	512	522	610
Meyveler	2.841	2.950	3.300
Narenciye	53	56	70
Çay	52	53	62
Zeytin	810	823	875
Bağ	768	770	800
Diğerleri	1.158	1.248	1.493
Sebzeler	619	600	660
Yem Bitkileri	293	450	850
Toplam	19.778	20.370	21.278
Nadas	7.922	7.400	6.500
Genel Toplam	27.700	27.770	27.778

Kaynak: DPT

ÇİFTÇİNİN ELİNE GEÇEN FİYATLAR

Tarım üretiminin bileşiminde %58.4 ile bitkisel üretim başta gelmekte, hayvancılık %35.3 ile onu takip etmektedir. Ormancılık ve balıkçılığın payları %5.3 ve %0.9 olup henüz yeterince geliştirilememişlerdir.

TARIMSAL ÜRETİMİN BİLEŞİMİ

	1 9 7 2		1 9 8 0		1 9 8 1	
	Gerçekleşme		Tahmin		Tahmin	
Bitkisel Üretim	58.4	100.0	57.8	100.0	57.2	100.0
Hububat		31.3		30.9		31.0
Bakliyat		2.4		2.6		2.8
Sanayi Bitkileri ve Yumru Bitkiler		21.2		21.2		21.8
Yağlı Tohumlar		3.9		4.1		4.7
Meyveler		28.9		28.9		27.3
Sebzeler		6.0		5.9		6.0
Diğerleri		6.3		6.2		6.2
Hayvancılık	35.3		35.9		36.5	
Ormancılık	5.3		5.3		5.2	
Balıkçılık	0.9		0.9		1.0	
Tarım	100.0		100.0		100.0	

Kaynak: DPT, TÜSIAD.

Kalkınma Planlarında Tarım Hedefleri ve Uygulamaları:

Beş yıllık kalkınma planları kamu sektörü için emredici olmasına karşılık özel sektör için yol gösterici niteliktedir.

Genel kalkınma hızı yeterli olmakla birlikte planların tarımla ilgili hedeflerine genellikle erişilememiştir.

Ülkenin işsizlik ve tasarruf sorununa çare bulunamamasının nedeni plan hedef ve uygulamalarının hem endüstri ve hem de tarım alanlarında görece olarak başarısız olmasıdır.

1978-1983 yılını kapsayan dördüncü beş yıllık plan tarımda yıllık artışı %5.3 olarak öngörmektedir. Tarımın GSMH'daki payı 1978'de 22.2 iken 1983'de 19.4'e inmesi beklenmektedir. Plan devresinde özel tüketimin %9.7, tarım maddeleri talebinin %4.8, gıda endüstri ürünleri talebinin %5.9 olarak artması öngörülmüştür. Tarım ihracatı ise yılda %8.9 artacaktır.

Plan buğday ve diğer tahıl tüketiminde hafif düşüşü öngörmektedir. Buna karşılık, patates, pirinç, mercimeğin tüketim miktarları artacaktır. En büyük artış, meyva, sebze, tavuk eti ve sütte olacaktır.

Dördüncü planın tarımsal hedefleri üçüncü plan sonuçlarından yüksektir. Bu hedeflere nasıl varılabileceği planda yeterince açıklanmamıştır.

	III.Plan (Gerçekleşme)	IV.Plan
Tarım Üretimi	4.2	5.3
Hububat	3.7	5.0
Hayvansal Ürünler	4.7	5.5
Tarım Ürünleri İhracatı		7.2

Üçüncü plan döneminde hububat üretiminde %3.7'lik gelişme hızı daha sermaye yoğun teknikler kullanılmak suretiyle elde edilmişti. Sulanan toprakların genişlemesi, daha verimli tohum kullanılması, gübre kullanımı ve haşerat mücadelesinin artması, daha fazla traktörün devreye girmesi sayesinde üçüncü plan devresinde verimlilik yılda %2.9 artırılmıştır. (1976 ve 1977'de hava koşulları da uygun gitmişti.)

Bu devrede ürün kompozisyonunda önemli değişiklik olmamıştır. Buğday sahası genişlemiş, diğerleri özellikle arpa, mısır, bakliyat beklenenin altında kalmıştır. Nadaslı arazide yemlik tohum, burçak, yonca, korunga denemeleri beklenen sonuçları vermemiştir. Şeker pancarı ve tütünde hedefler aşılrken pamuk ve ayçiçeği yetersiz kalmıştır. Narenciye hariç, meyva üretimi hedeflere ulaşamamış, meyva ve sebze üretiminin daha büyük bir oranda ihracı gayretleri de başarıya ulaşamamıştır.

Mera düzenleme ve daha iyi tohumluk sağlama çalışmaları da yetersiz kalmıştır. Tarım ihracatı, buğday sayesinde çok fazla gerilemekten kurtulmuştur.

PLANLI DÖNEMDE TARIMSAL ÜRETİM ARTIŞ HIZLARI

	I.Plan Dönemi 1962/1967		II.Plan Dönemi 1967/1972		III.Plan Dönemi 1972/1977	
	Yıllık Ort. Artış (Yüzde)		Yıllık Ort. Artış (Yüzde)		Yıllık Ort. Artış (Yüzde)	
	Hedef	Gerçekleşme	Hedef	Gerçekleşme	Hedef	Gerçekleşme
Bitkisel Ürünler	4.4	4.3	4.4	3.9	4.0	3.7
Hayvancılık Ürünleri	5.6	2.6	4.8	4.0	4.9	4.7
Orman Ürünleri	6.7	7.0	6.9	6.4	9.1	6.0
Su Ürünleri	23.0	6.0	9.1	6.3	8.1	7.4
Toplam Tarım Üretimi	4.7	4.0	4.7	4.0	4.5	4.2

DBYP'da hububat üretimi büyük ölçüde aynı kalacaktır. Hububatın 1978 fiyatları yılda %5 artması beklenmektedir. Arpa, mısır, bakliyat, patates, şeker pancarı, pamuk, ayçiçeği tohumu, bazı meyva ve sebzelerde hızlı artış, buğdayda daha yavaş artış beklenmekte, buna karşılık tütünde azalma öngörülmektedir. Artış ekilen yerlerde ürün değişikliği ve verim artışları yolu ile gerçekleştirilecektir. Plan devresinde buğday ve nadas sahalarında 900.000 hektarlık azalma yapılacak ve öncelikli ürünlere 1.8 milyon hektarlık yer ayrılacaktır.

Ham pamuk ihracatı yerine iplik ve kumaş ihracatı yapılmasına, meyva ve sebze kalitenin yükseltilmesine çalışılacaktır. Yüksek kaliteli meyva ve sebze ihracatına önem verilecek ve bu konuda kooperatiflerden yararlanılacaktır.

Şeker pancarı bölgeleri yakınlarında ayçiçeği ve diğer yağlı tohum tarımını teşvik suretiyle yemeklik yağ da Türkiye'nin kendi kendine yetmesi sağlanacaktır. Şekerde iç piyasa ihtiyaçlarının karşılanmasına çalışılacak, tütünde üretim dış pazarlara göre ayarlanacaktır.

Yonca ve karunga gibi yem tohumları üretimi nadas arazide teşvik edilecek ve doğal meraların islahına çalışılacaktır.

Yüksek kaliteli tohum üretim ve dağıtımı zamanında teslim aracıyla yeniden organize edilecektir.

Depolama, paketleme ve pazarlama konularında devlet yardımı yapılacaktır.

Türkiye'nin hayvancılık konusundaki potansiyeli henüz tam işletilmemiştir. Düşük verimli hayvanlar kötü meralarda, nadas veya harmanlarda yetiştirilmeye çalışılmaktadır. Ekili arazi mera genişliğini devamlı tehdit ederken yeni üretimi yeterince gelişmemektedir. Sari hayvan hastalıkları tam kontrol altına alınamamıştır.

Daha önceki planlarda hayvancılık sektörü devlet yatırımları ve kamu hizmetleri yapan personel yetersizdi. Bu nedenle, görülen ilerlemenin, az verimli hayvanların daha fazla kesime alınmasıyla elde edildiği söylenebilir.

Dördüncü planın ana gayesi hayvan ürünlerinde yeterliliği sağlamaktır. Sadece hayvan neslini islah amacıyla ithalata müsaade edilecektir. Hayvan ürünleri talebini karşılamak için üretimin yılda %5.5 artması gereklidir. Et, süt, yumurta üretimi artışları %6'nın üzerindedir. Tavuk üretiminde büyük bir artış öngörülmektedir. Kırmızı et ve yün dışında bütün hedefler üçüncü plan devresinde gerçekleştirilen hedeflerin üzerindedir.

Hayvan üretiminin sayıları artırma yerine kalite artırılması suretiyle elde edilmesi öngörülmektedir.

Toplam beslenme gereğinin yılda %2.2, yem üretimi ise %3 artması tahmin edilmiştir. Yem üretimi artışının yüksek tutulması, mevcut açığın 1983 yılına kadar kapatılmasının planlanması ile ilgilidir.

Yeni üretim teşvikleri hayvancılık kredileriyle irtibatlandırılmak suretiyle takip edilecektir.

Dana ve kuzu kesimi teşvik edilmeyecektir. Hayvan hastalıklarının yayılması için tampon bölgeler ihdas edilecektir. Merinos yetiştiriciliğinin teşvikine devam edilecektir.

Dördüncü plan devresinde tarım yatırımları yılda %12.2 artarak üçüncü plan devresinde yıllık artış oranını geçecektir. Böylece, 1979 - 1983 tarım yatırım hacmi 1973 - 1977 devresine nazaran %60 büyümüş olacaktır. Kamu toplam yatırımlarının sadece %10'unu tarıma tahsis edilecek, tarım yatırımları içinde kamu payı geçen devrede %46.8 iken bu defa biraz artışla %48.7 olacaktır.

Üçüncü plan döneminde tarım yatırımları %90 hedeflerine ulaşmıştı. Ancak, hedefe ulaşmada traktörleşme beklenen hedefi aşarken toprak, su, hayvancılık, orman ve balıkçılık yatırımlarında önemli geri kalmalar olmuştur. Dördüncü plan bu geri kalmaları kapatmayı amaçlamaktadır.

IV. PLAN DÖNEMİ TARIM SEKTÖRÜ YATIRIMLARI

			(Milyon TL.) (1978 fiyatları ile)	
	III. Plan Dönemi		IV. Plan Dönemi	
	Plan Hedefi	Gerçekleşme	Plan Hedefi	Oran
Su ve toprak kaynaklarının geliştirilmesi ¹	55.415	39.800	66.000	34.4
Tarımsal traktör makina- ekipman	43.430	56.250	72.750	38.0
Diğer tarım ve hayvancılık yatırımları	14.815	10.324	29.750	15.5
Ormancılık ¹	12.040	9.825	19.700	10.3
Su Ürünleri ²	3.000	1.838	3.400	1.8
	128.700	118.037	191.600	100.0

¹Makineler dahildir.

2000 YILINDA EKİLİ ARAZİ KOMPOZİSYONU

	(Bin Hektar)	
	1966	2000
Hububat	12.960	14.650
Bakliyat	337	1.250
Endüstri Bitkileri	1.210	2.777
Yağlı Tohumlar	302	950
Meyveler	529	2.357
Zeytin	860	2.143
Üzüm	800	2.000
Sebze	500	1.500
Yem	286	7.433
Ekili Arazi Toplamı	17.784	35.060
Mera	28.232	25.700
Nadas	8.500	3.234
Toplam Tarım Arazisi	54.516	63.994

Kaynak: Tarım Bakanlığı

BAŞLICA TARIMSAL ÜRÜNLER VERİMLERİ VE HEDEFLERİ

	Birim	1972 Yılı		1977 Yılı		1983 Yılı	
		Verim	Endeks	Verim	Endeks	Verim	Endeks
Buğday	Kg/Ha	1.258	100.0	1.594	126.7	2.000	158.9
Arpa	"	1.472	100.0	1.813	123.2	2.083	141.5
Mısır	"	1.669	100.0	2.108	126.3	2.571	154.1
Çeltik	"	3.987	100.0	4.776	119.8	5.000	125.4
Patates	"	12.571	100.0	15.555	123.7	17.142	236.4
Şeker Pancarı	"	39.447	100.0	35.960	91.2	36.667	93.0
Ayçiçeği	"	1.131	100.0	1.230	108.8	1.403	124.0
Pamuk (kütü)	"	1.906	100.0	1.973	103.5	2.000	104.9
Tütün (yaprak)	"	510	100.0	925	181.4	960	188.2

SEKTÖREL SABİT SERMAYE YATIRIMLARI

(1978 Fiyatlarıyla)
(Milyar TL.)

	III. Plan Dön. (Gerçekleşme)				IV. Plan Dönemi (Hedef)				Endeks III. Plan Dö- nemi - 100
	Kamu	Özel	Toplam	Yüzde Pay	Kamu	Özel	Toplam	Yüzde Pay	
Tarım	55.2	62.8	118.0	11.6	93.4	98.2	191.6	12.2	162.4
Madencilik	34.2	2.7	36.9	3.6	87.0	9.3	96.3	6.1	261.0
İmalat	116.0	151.3	267.3	26.3	199.4	232.9	432.3	27.4	161.7
Enerji	67.4	1.9	69.3	6.8	164.8	2.0	166.8	10.6	240.7
Ulaştırma	124.4	95.5	219.9	21.6	171.3	85.5	256.8	16.3	116.8
Turizm	4.9	6.3	11.2	1.1	8.8	9.5	18.3	1.2	163.4
Konut	11.7	169.7	181.4	17.9	15.0	214.9	229.9	14.6	126.7
Eğitim	33.4	1.1	34.5	3.4	74.0	1.6	75.6	4.8	219.1
Sağlık	11.0	0.7	11.7	1.2	20.6	0.9	21.5	1.4	183.8
Diğer Hizmetler	51.2	14.7	65.9	6.5	64.0	22.7	86.7	5.5	131.6
Toplam	509.4	506.7	1016.1	100.0	898.3	677.5	1575.8	100.0	155.1

Tarımsal Ürünlerde Ülkemizin Kendi Kendine Yeterlik Durumu

A) Hububat

Türkiye iyi tarım ürünü aldığı yıllarda kendi kendine yeter hale gelmiştir. 1968-1975 devresinde 191.2 milyon dolarlık ihracata karşılık 547.4 milyon dolarlık ithalat yapmıştır. Net ihracat sadece 1968-1972, 1973 yıllarında olmuştur. Modern tarımın yerleşmesi sonucu yılda %3 üretim artışı gerçekleştirilmesi mümkün görülmektedir. 1985'te üretimin %12, 1990'da %19'unu ihracata tahsisi mümkün görülmektedir. Pirinç ve yemlerde üretimin iç tüketimi gitgide daha az karşılaması beklenmektedir. Yem bitkilerinde Türkiye 1985'te %12, 1990'da %18 oranında ithalata başvuracaktır.

B) Bakliyat

İç talep süratle arttığından ihtiyacın 1985'de %21, 1990'da %32'si ithalatla karşılanacaktır. Rotasyon suretiyle ve/veya tohum islahı ve daha rasyonel ekim ve gübreleme yollarıyla üretimin artırılması beklenmektedir.

C) Yağlı Tohumlar

Ayçiçeği ve pamuk yağı üretimi kaydedilen gelişmeler sayesinde bu konuda on seneye kadar %15 oranında bir ihracat olanağı doğabilir.

D. Sebzecilik

Önemli tedbirler alınmazsa Türkiye on seneye kadar %5 - %10 oranında ithalat yapma zorunda kalacaktır.

E. Patates

Sebzelerde gelişmenin tersine iç talep gelişmediğinden Türkiye on sene içinde %15-30 oranında ihracata yönelebilecektir.

F. Fındık

İç talep süratle geliştiğinden 1985'e kadar ihracat azalacak, daha sonra yeniden artmaya başlayacaktır.

G. Meyvalar

Üzüm ve limon hariç 1990'na kadar ihracat gitgide azalacak ve daha sonra ithalat gerekecektir.

H. Sanayi Bitkileri

Pamuk üretimi bölgede teşvik edici tedbirlerin bolluğu nedeniyle yılda %8.2 artması beklenmektedir. Tütün yüksek destekleme fiyatı verilirse yılda %0.8 artış beklenir. Şeker pancarı üretiminde bir sorun yoktur. İhracat olanakları da olabilir.

I) Hayvansal Ürünler

J) Süt

Üretimde yıllık artış %1.3 civarında, tüketim yılda %5.4 artmaktadır. 1985'de Türkiye ihtiyacının %30'unu ithal eden bir ülke olabilir.

K) Et

Üretim %2 - 2.5 artarken tüketim %6-7 artmaktadır. 1985'te dana eti ihtiyacının %23'ü, koyun etinin %36, tavuk etinin %27'si dışardan getirilmesi gerekiyor.

L) Yumurta

Üretim tüketimden hızlı artmaktadır. 1985'te üretimin %20'si ihraç edilebilecektir.

M) Balık

Halen üretimin %3-4'ü ihraç edilmektedir. 1985'te %9 dışardan getirilme zorunluluğu doğabilir.

N) Yün, moher ve kıllarda ithalata bağımlılık %14-17 iken %24'e çıkması beklenmektedir.

Yukardaki tahminler bütün ihraç gelirlerini enerji ihtiyaçlarına bağlamış bir Türkiye için içacıcı değildir. Ancak, hayvancılık sektöründe bugün potansiyelin sadece %15'inin işlenebildiği nazara alınırsa, bu sektörde yapılacak yeni düzenlemelerin ne kadar kritik önemi olduğu daha kolay anlaşılır.

Tarım Bakanlığının AET'ye sunduğu rakamlara göre hububat ve yemler konusunda 2000 yılına kadar uzayan tahminleri aşağıda özetlenmiştir.

Tarım Bakanlığının hububat ve yemler konusunda 2000 yılına kadar uzayan iç üretim ve tüketim tahminleri:

	Tüketim	Tohumluk	Fire	İç Talep	Üretim	Fark
Buğday (1000 Ton)						
1977	9.770	1.471	557	11.818	13.930	2.112
1982	10.814	1.489	729	13.092	18.218	5.126
1987	11.994	1.507	779	14.280	19.469	5.188
1992	13.195	1.525	818	15.538	20.455	4.917
1997	14.474	1.543	846	16.863	21.143	4.280
2000	15.277	1.548	850	17.685	21.500	3.815

	Tüketim	Tohumluk	Fire	Sınai İhtiyaç	İç Talep	Üretim
Arpa (1000 Ton)						
1977	6.014	657	279	22	6.972	6.972
1982	7.477	660	340	27	8.504	8.504
1987	7.602	660	346	32	8.640	8.640
1992	7.631	660	347	37	8.675	8.675
1997	7.656	660	348	42	8.706	8.706
2000	7.671	660	349	43	8.725	8.725

	Tüketim	Tohumluk	Fire	İç Talep	Üretim	Fark
Çavdar						
1977	455	112	42	609	1.060	451
1982	528	112	55	695	1.385	690
1987	612	112	59	783	1.482	699
1992	709	112	61	882	1.520	638
1997	882	112	62	996	1.550	554
2000	899	112	62	1.073	1.550	477

Not: Dekar başına 16 Kg. tohumluk ve %4 fire esasına göre.

	Yem için	Tohumluk	Fire	İç Talep	Üretim
Yulaf					
1977	809	90	37	936	936
1982	947	90	43	1.080	1.080
1987	1.005	90	45	1.140	1.140
1992	1.005	90	45	1.140	1.140
1997	1.005	90	45	1.140	1.140
2000	1.005	90	45	1.140	1.140

Not: Dekar başına 18 Kg. tohumluk ve %4 fire varsayımı ile.

	Tüketim	Tohumluk	Fire	Sınai Kullanım	Yem	Üretim	İç Talep
Mısır							
1977	455	72	157	70	3.171	3.925	3.925
1982	475	90	227	80	4.798	5.670	5.670
1987	490	90	236	90	5.004	5.910	5.910
1992	497	90	242	100	5.131	6.060	6.060
1997	493	90	248	110	5.269	6.210	6.210
2000	449	90	252	116	5.393	6.300	6.300

Not: Dekar başına 6 Kg. tohumluk ve %4 fire

	Tüketim	Tohumluk	İç Talep	Üretim	Fark	Fire
Pirinç						
1977	341	9.6	360.2	480	119.8	9.6
1982	422	11.6	445.2	580	134.8	11.6
1987	520	13.6	547.2	680	132.8	13.6
1992	638	15.6	669.2	780	110.8	15.6
1997	781	19.2	819.4	960	140.6	19.2
2000	899	30.0	989.0	1.000	61.0	20.2

Not: Dekar başına 8 Kg. tohumluk ve %2 fire

	Tohumluk	Fire	Yem	İç Talep	Üretim	Fark
Kuş Yemi	1.750	2.100	2.000	5.850	42.000	36.150
1977	1.750	2.100	2.000	5.850	42.000	36.150
1982	2.500	3.000	2.500	8.000	60.000	52.000
1987	2.500	3.000	3.000	8.500	60.000	51.500
1992	2.500	3.000	3.500	9.000	60.000	51.000
1997	2.500	3.000	4.000	9.950	60.000	50.500
2000	2.500	3.000	4.000	9.800	60.000	50.200

Not: Dekar başına 5 Kg. tohumluk ve %5 fire.

	Tohumluk	Fire	Tüketim	İç Talep	Üretim
Darı					
1977	2	3.9	72.1	78	78
1982	2	4.1	75.9	82	82
1987	2	4.1	76.9	83	83
1992	2	4.2	77.8	84	84
1997	2	4.2	77.8	84	84
2000	2	4.2	77.8	84	84

Not: Dekar başına 4 Kg. tohumluk ve %5 fire varsayımına göre.

Tarım Maddeleri İç Tüketimi

Hızla artan nüfusun etkisi ile tarım maddeleri iç tüketiminde önemli artışlar olması beklenmektedir. Bu artışlar nedeniyle bazı kalemlerde ihracat azalacak, bazılarında ise ithalata başvurulması zorunluluğu ortaya çıkacaktır.

KİŞİ BAŞINA TARIMSAL ÜRÜNLER TÜKETİMİ

TARIMSAL ÜRÜNLER	1972	1977	Yılda or- talama yüzde artış	1983	Yılda or- talama yüzde artış
A. HUBUBAT					
Buğday		200.0		195.0	
Pirinç		4.3		5.2	
Diğer Hububat		25.2		23.5	
B. BAKLIYAT		11.3		13.2	
C. PATATES		47.2		51.3	
D. MEYVE - SEBZE		252.2		311.8	
Narenciye		17.2		18.9	
Üzüm		18.0		21.3	
Diğer Meyvalar		38.4		48.3	
Diğer Tarla Ürünleri		86.0		100.2	
Sebzeler		92.3		123.1	
E. TOPLAM ET ¹	18.5	22.3		28.4	
Kırmızı Et	15.1	17.88		21.80	
Tavuk	3.4	4.38		6.60	
F. SÜT ¹	96.6	113.50		140.7	
G. YUMURTA	3.59	4.33		5.43	
H. BALIK	5.50	7.00		9.40	
Kişi başına günde hay- vansal protein tük.	22.5	27.0		32.0	

¹Et, süt ve balık miktarları bu ürünlerin mamulleri eşdeğerlerini içermektedir.

Tarım Verimliliği

Son otuz yılda tarımda verimlilik yılda %2.30 artmasına karşılık genel verimlilik %3.07 oranında artmıştır. Bunun nedeni tarımdaki nüfus baskısının devam etmesidir. 1950 yılında fert başına tarımsal hasılanın fert başına GSMH'ya oranı %50.4 iken 1980 yılında %40.4'e düşmüştür. Tabiat şartlarının elverişsiz oluşu, toprak dağılımının gayri müsavi olması ve toprakda yaşayan aşırı nüfus nedenleriyle tarımda verimlilik hizmet ve endüstri sektörlerine göre 1/4 ile 1/2 nisbetinde düşüktür. Ancak, tarımdaki verim düşüklüğüne bakılarak yeni yapılacak tarımsal yatırımların girişimcilere önemli bir gelir sağlamayacağını söylemek hatalıdır. Zira, bugün bölgelerarası önemli değişiklikler olmakla beraber çiftçiler hububatta toprağa yaptıkları giderlerin 4-10 mislini hasat sırasında geri alabilmektedirler.

Uluslararası karşılaştırmalara gelince, Türkiye'de verimlilik pamuk, domates, seker pancarı dışında genellikle Batı Avrupa oranlarından düşüktür.

Buğday Verimliliği (1979)

Türkiye	1.896	100
Yugoslavya	2.960	156.1
İtalya	3.400	182.8
Fransa	4.773	251.7
İspanya	1.616	85.2
İran	1.099	57.9

Arpa Verimliliği (1979)

1.897	100
2.168	114.3
2.672	140.8
3.991	199.8
1.778	94.7
750	39.5

(x) 1979'da 2.35'e ulaşmıştır.

Mısır Verimliliği (1979)

Türkiye	2.263	100
Yugoslavya	4.479	197.9
İtalya	6.687	295.4
Fransa	5.139	227.0
İspanya	4.852	214.4
İran	1.357	59.9

Çeltik Verimliliği (1978)

4.269	100
4.250	99.5
5.607	131.3
3.579	83.8
6.188	144.9
2.977	69.7

Patates Verimliliği (1979)

Türkiye	16.128	100
Yugoslavya	9.203	57.0
İtalya	17.381	187.7
Fransa	26.638	165.2
İspanya	15.490	96.0
İran	8.494	52.6

Şeker Pancarı Verimliliği (1979)

34.375	100
42.314	123.0
41.778	121.5
48.300	140.5
32.638	94.9
19.500	56.7

Domates Verimliliği (1979)

Türkiye	30.841	100
Yugoslavya	11.818	38.3
İtalya	34.148	110.7
Fransa	27.500	89.2
İspanya	32.031	103.8
İran	11.127	36.0

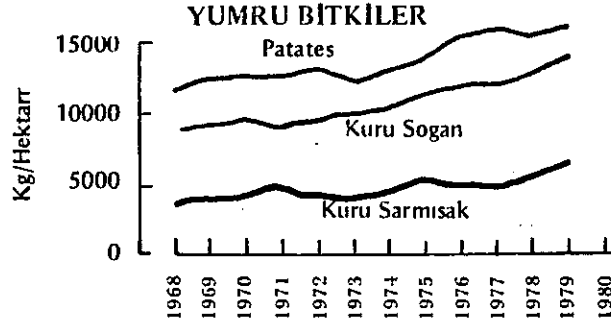
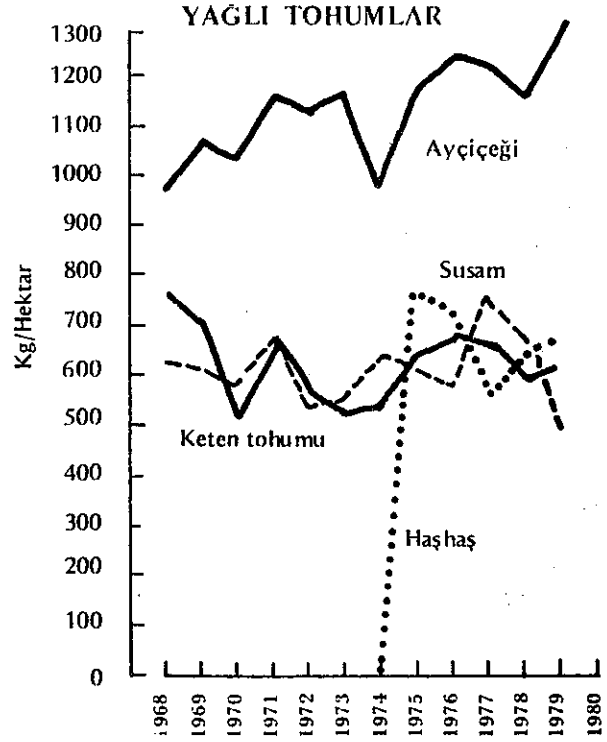
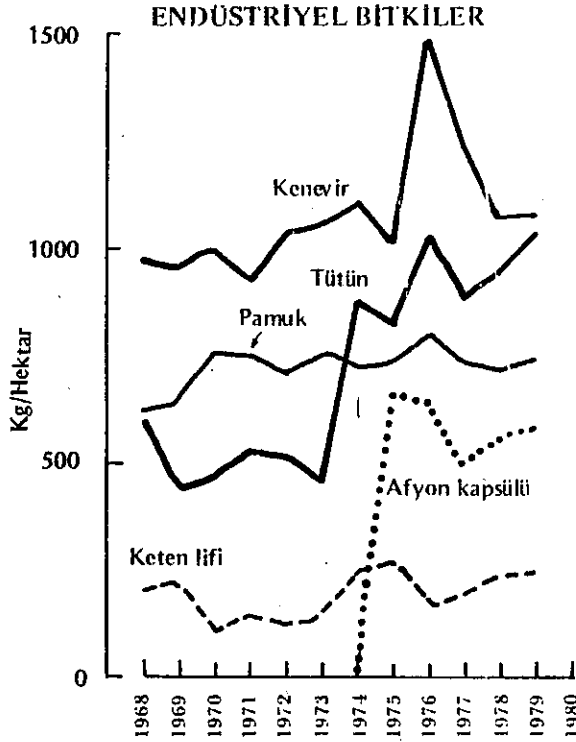
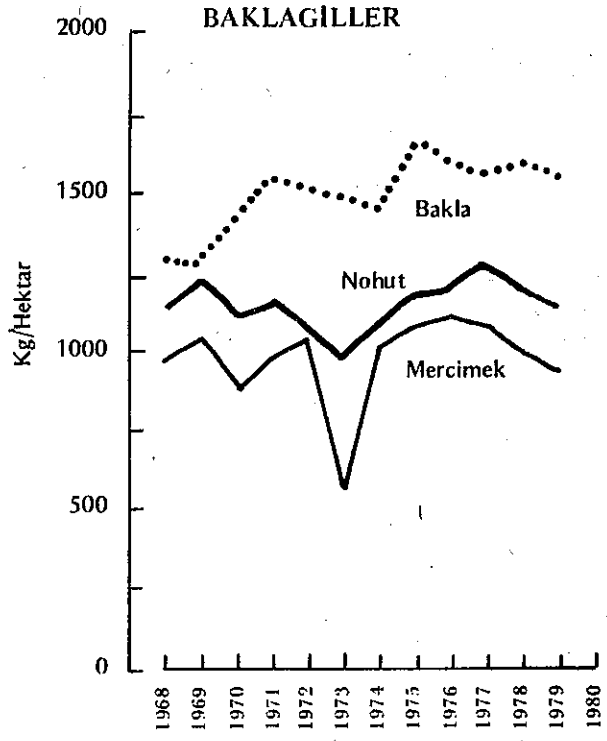
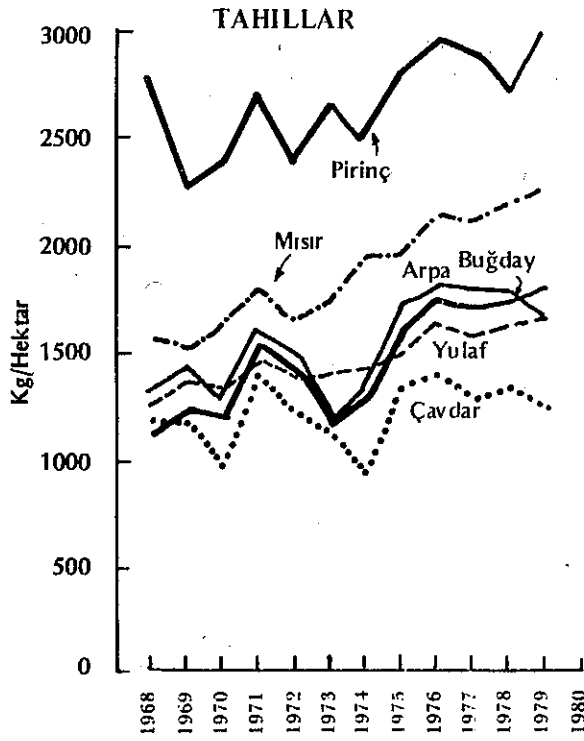
Ayçiçeği Verimliliği (1979)

1.341	100
2.031	151.5
1.818	135.6
2.072	154.5
779	58.1
591	44

Kütlü Pamuk Verimliliği (1979)

Türkiye	2.149	100
Yugoslavya	857	39.9
İtalya	379	17.6
Fransa	-	-
İspanya	2.380	110.7
İran	1.373	63.9

VERİMLİLİK

1981 Yılı Programında Tarım

Planlı dönemde yatırımlarda ilk kez öncelik tarım sektörüne verilmiştir. İmalat sanayi yatırımlarında azalış olmasına karşılık tarım yatırımlarında %53.9 bir artış olacaktır.

YATIRIMLARIN SEKTÖREL DAĞILIMI

	(Milyar TL.)		
	1980	1981	Artış
Tarım	56.3	86.6	53.9
Enerji	95.1	106.7	12.0
Ulaştırma	131.6	138.5	
İmalat	192.2	178.9	- 6.9
Madencilik	36.4	43.8	20.0
Turizm	4.6	6.9	49.5
Sağlık	8.3	11.4	35.7
Eğitim	17.9	24.0	33.6
Konut	139.3	143.4	3.0
Diğer Hizmetler	40.9	49.5	20.7
Toplam	722.6	789.9	9.3

Raporun diğer bölümlerinde açıklandığı üzere sadece yatırım yüzdelerinin artırılması ile durumun düzeltilmesi olanağı bulunmamaktadır. Tarımda çok geniş kapsamlı bir transformasyon programının uygulamaya konulması zorunlu bulunmaktadır.

BÖLÜM III

TARIMSAL GİRDİLER

Tohumluk İhtiyaçları

Her yıl Tarım Bakanlığı yıllık tohum arz ve talebini tahmin etmekte ve içerden karşılanamayan kısmın ithalatına gidilmektedir.

Devlet Üretim çiftlikleri 1975 yılında 70.910 ton buğday, 8227 ton arpa, 112.4 ton mısır, 457 ton ayçiçeği, 1.500 ton pamuk tohumu üreterek çiftçilere dağıtmıştır.

Türkiye Ziraat Odalarının beyanına göre iyi tohumluğun getirdiği avantajlar Türk çiftçilerince bilinçli bir biçimde anlaşılmıştır. Bu konuda sorunlar daha ziyade tohumlukların istenilen miktarlarda ve zamanında piyasaya arz edilememesi ve fakir çiftçilerin tohum alımını finanse edecek güçte olmadıklarından eski tohumları kullanma zorunluğunda olmalarıdır.

Tarım Bakanlığının tohum piyasasında gözleme durumunda kalacak yerde aktif olarak tohum üretim, dağıtımına girmesinin uygun olacağı belirtilmiştir.

Kamu sektörünün sınırlı olanakları karşısında tohumluk sektörünün özel sektöre açılmasında veya kamu ile yapılacak mukavele esaslı üzerinden iki sektörün işbirliği yapmasında büyük yarar vardır. Tohumluk çalışmalarının, fazla olması halinde ihraç olanakları da bulunmaktadır.

Hayvan yemleri tohumlukları konusunda bazı yerlerde çok ciddi sıkıntı ile karşılaşılmıştır.

AET uzmanları Türkiye'de daha iyi tohum kullanmak suretiyle 2-3 misli verimliliğin artırılabilceğini, diğer girdilerde hiçbir iyileşme olmasa dahi sırf daha iyi tohum kullanarak üretimin %15-20 artırılabilceğini ileri sürmektedirler.

Tarım İlaçları

Tarımda haşere savaşının üretimi yılda %20-30 artırdığı bilinmektedir. Haşere mücadelesi yapılmadığı zaman üretimde %50 ziyan olmaktadır. Haşereye harcanan fonların üretimde 10-20 defa daha fazla gelir getirdiği saptanmıştır.

Tohumluk kullanma yüzdesi yüksek olan ülkelerde verim de yüksektir.

HEKTAR BAŞINA İLAÇLAMA VE VERİMLİLİK

	(1963 Yılı) ilaçlama	Verimlilik
Japonya	10.790 gr.	5.480
Avrupa	1.870	3.430
A.B.D.	1.490	2.600
Latin Amerika	220	1.970
Hindistan	149	820
Afrika	127	1.210

Bilimsel araştırmalar ilaçlama ve gübreleme birlikte ve belli dozlarda yapıldığı zaman daha iyi sonuçlar alındığını göstermiştir. Bu incelemeler Türkiye'nin 2000 yıllarında hektar başına 2.152 gr. yıllık olarak 69.000 ton ilaca ihtiyaç olacağını göstermektedir.

Sulama

Türkiye toprakları yılda 518.000 milyon m³ yağmur almaktadır. Bu m²'ye 664 kg. suya tekabül etmektedir. Bu düşüşün %32'si deniz ve göllere olsa 80.000 milyon m³ suyun tarımda kullanılması için 430 baraj inşası zorunludur. Halen 58 baraj aracıyla 30.6 milyon m³ su toplanmaktadır. 500'e yakın baraja müsait yer saptanmış olup bunların inşası finansman olanaklarının bulunmasını beklemektedir.

Türkiye'nin yarısına yakın kısımlarında yıllık yağmur miktarı 300 mm.'yi geçmemektedir.

DPT tarafından yapılan çalışmalara göre sulama olanaklarının artırılması ile üretimi %20 oranında artırmak mümkündür. (gübre+tohumluk %2; ilaçlama %10, nadas azaltılması %8)

Toprak Su'nun Ege Bölgesinde yaptığı incelemede verimliliği artırıcı faktörler şöyle sıralanmaktadır:

Toprak düzeltilmesi ve sulama	%40
Tohumluk + gübre + rotasyon	%40
Modern aletler ve ekipman	%10
Haşere mücadelesi	%10
	<hr/> %100

Halen sulama kapasitesinin %65'i kullanılmaktadır. Bu oranın düşüklüğünün nedeni tarım memurlarının ilgisizliği ve olanaklar konusunda çiftçilerin bilgisiz veya kayıtsız oluşlarıdır.

SULAMA DENGESİ

	1 9 7 2		1 9 7 7		Endeks 1977 1972=100
	Saha (1000 hek.) (1)	% (2)	Saha (1000 hek.) (3)	% (4)	(5)
Hububat	510	26.3	650	26.3	127
Buğday	290	15.0	360	14.5	124.1
Pirinç	70	3.5	81	3.3	115.7
Mısır	90	4.6	140	5.6	155.6
Diğerleri	60	3.1	69	2.8	115.0
Yem Bitkileri	90	4.6	124	5.0	137.8
Baklagiller					
Sınai Bitkiler	824	42.5	1065	43.0	129.2
Pamuk	500	25.8	620	25.0	124.0
Şeker Pancarı	130	6.7	160	6.5	123.1
Ayçiçeği	90	4.6	170	6.9	188.9
Diğerleri	104	5.4	115	4.6	110.6
Meyve	215	11.1	290	11.7	134.9
Limon	45	2.3	55	2.2	122.2
Diğerleri	170	8.8	235	9.5	138.2
Sebzeler	300	15.5	350	14.1	116.7
Toplam	1939	100.0	2479	100.0	127.8

Kaynak: DPT - Toprak Su.

SULAMA ALANLARINDA BİTKİ DESENİ

(Bin Hektar)

	1 9 7 5		1 9 8 3	
	Alan	Yüzde Pay	Alan	Yüzde Pay
Hububat	585	25.1	780	24.0
Buğday	350	15.0	420	12.9
Çeltik	70	3.0	80	2.4
Mısır	140	6.0	250	7.7
Diğerleri	25	1.1	30	1.0
Bakliyat - Yem	325	13.9	450	13.9
Sanayi Bitkileri	980	42.0	1.410	43.4
Pamuk	560	24.0	780	24.0
Şeker Pancarı	161	6.9	280	8.6
Ayçiçeği	164	7.0	250	7.7
Diğerleri	95	4.1	100	3.1
Meyveler	140	6.0	160	4.9
Narenciye	52	2.2	70	2.1
Diğerleri	88	3.8	90	2.8
Sebzeler	303	13.0	450	13.8
Toplam	2.333	100.0	3.250	100.0

1962-1967 devresinde kamu çalışmaları sonucunda küçük projelerde 577.000, büyük projelerde 766.000 hektar sulamaya açılmıştır. 1978 sonu itibariyle 1.726.000 hektar kamu toprağı, 950.000 hektar özel toprak sulanabiliyordu. Toplam sulanan arazi büyüklüğü 2.6 milyon hektar olup potensiyel büyüklük 8.6 milyon hektara göre sadece %30'u bulmaktadır.

Geçmiş plan devrelerinde, sulama sonuçları devamlı olarak hedeflerin altında kalmıştır. Gerekli saha çalışmaları (düzeltme, drenaj vs.) zamanında yapılmadığından sulama sisteminin sadece %70'i fiilen kullanılmaktadır.

Dördüncü plan sulama hedefi 650.000 hektar olup 1983'de toplam sulanan arazi büyüklüğü 3.25 milyon hektarı bulacaktır. Bu büyüklük ekili arazinin nadas hariç %15.3'üne tekabül etmektedir. 1983'de sulanan arazinin %77'si sulü ziraat bitkilerine tahsis edilecektir. Bu oran halen %70'dir. Halen sulanan arazinin %40'ında pamuk, şeker pancarı, ayçiçeğı gibi endüstriyel bitkiler %25 buğday, mısır, pirinç, %45'nde ise meyva ve sebze yetiştirilmektedir. IV. Plan devresinde, sulanan arazide mısır, şeker pancarı, ayçiçeğı ve sebzeler ayrılan payların artması beklenmektedir.

IV. plan devresinde yeni sulama projeleri yerine mevcutların tamamlanmasına öncelik verilecektir. Aşağı Fırat çok amaçlı projesi, Orta Anadolu küçük sulama sistemleri, çalışmaları hızlandırılacaktır.

Sulama konusu ile ilgili olarak yasalarda da değişiklik öngörölmüş olup bunlar, toprak kullanma, yeni toprak kazanılması, su hakları, suların sanayiye kullanılması gibi çeşitli konuları kapsamaktadır.

Sulamada en önemli engel finansman yetersizliğidir. Zira devlet bütün giderleri kendisi yapmakta ve ana parayı uzun vadeler sonunda şahıslardan kısmen alabilmektedir.

Tarım Makineleri

Türkiye dünyadaki başlıca 54 ülke arasında 320 bin traktörle 12'nci, dönüm başına traktör açısından ise 30'ncu sırada yer almaktadır. Türkiye'de bir traktöre 866 dönümlük tarım alanı düşmektedir. Ancak, traktörlerin bölgeler arası dağılımı son derece düzensizdir.

Dünyada en fazla traktöre sahip ülke Amerika Birleşik Devletleri'dir. Amerika Birleşik Devletleri'nde 4 milyon 280 bin traktör bulunmaktadır. Bu tüm dünyadaki traktör sayısının %22'sine eşittir.

Rusya ise 2 milyon 600 bin traktör ile tüm dünyadaki traktörlerin %13'üne sahiptir. 1978 sonu itibariyle dünyada 19 milyon 600 bin traktör bulunmaktadır.

Amerika Birleşik Devletleri en fazla traktöre sahip ülke olmakla birlikte, bu ülkede 440 dönümlük tarım alanına bir traktör düşmektedir.

Dönüm başına en fazla traktöre sahip ülke ise Japonya'dır. Japonya'da 1 traktöre 50 dönümlük tarım alanı düşmektedir.

Diğer taraftan dünyada 14 milyar 880 milyon dönümlük tarım alanına karşılık 19 milyon 600 bin traktör bulunmaktadır. Buna göre, dünyada 760 dönümlük tarım alanına 1 traktör düşmektedir.

Dünyadaki tarım alanlarının ve traktörlerin ülkelere göre dağılımı şöyledir:

<u>Avrupa</u>	<u>Tarım Alanı</u> <u>(000 Dönüm)</u>	<u>Traktör</u> <u>Sayısı</u>	<u>Bir Traktöre</u> <u>Düşen Dönüm</u>
Batı Almanya	80.500	1.480.000	54
Fransa	187.300	1.330.000	141
İtalya	128.480	945.000	131
İngiltere	69.750	480.000	145
İspanya	206.590	450.000	459
Türkiye	277.000	320.000	866
Avusturya	16.180	298.000	54
İsveç	30.030	291.000	103
Finlandiya	26.130	220.000	119
Danimarka	26.750	200.000	134
Hollanda	8.430	165.000	51
İrlanda	9.920	126.000	79
Norveç	7.950	114.000	70
Belçika	9.000	110.000	82
Yunanistan	38.850	103.000	377
İsviçre	3.960	89.000	44
Portekiz	36.000	55.000	665
<u>Amerika</u>			
A.B.D.	1.833.300	4.280.000	440
Kanada	1.833.300	650.000	672
Brezilya	376.300	300.000	1254
Arjantin	350.000	194.000	1804
Meksika	277.900	155.000	1793
Kolombiya	51.600	33.000	1564
Venezuela	53.220	32.000	1663
<u>Asya</u>			
Japonya	50.300	1.000.000	50
Hindistan	1.688.800	300.000	5629
Çin	1.295.000	220.000	5886
Pakistan	194.200	65.000	2988
Tayland	176.500	26.000	6788
İsrail	4.330	24.000	180
Srilanka	19.790	16.500	1199
Malezya	29.350	7.500	3913
Filipinler	80.000	6.700	11940
<u>Afrika</u>			
Güney Afrika	145.200	195.000	745
Cezayir	71.100	54.000	1317
Fas	78.300	24.500	3196
Tunus	44.100	32.000	1378
Mısır	28.260	23.000	1229
Sudan	74.950	9.500	7889
Nijerya	238.400	8.000	29800
Kenya	21.600	6.200	3484
Mozambik	30.800	5.700	5404
Libya	25.440	4.500	5653

	<u>Tarım Alanı</u> <u>(000 Dönüm)</u>	<u>Traktör</u> <u>Sayısı</u>	<u>Bir Traktöre</u> <u>Düşen Dönüm</u>
<u>Demirperde Ülkeleri</u>			
Rusya	2.323.060	2.600.000	893
Polonya	150.360	470.000	320
Yugoslavya	80.050	320.000	250
Çekoslovakya	52.580	145.000	363
Romanya	105.180	145.000	725
Doğu Almanya	49.980	137.000	365
Bulgaristan	43.270	67.000	646
Macaristan	54.710	59.000	927
Küba	31.100	51.000	610
<u>Okyanus Ülkeleri</u>			
Avustralya	451.700	329.000	1373
Yeni Zelanda	8.490	99.000	86
Diğer Ülkeler	2.621.490	725.200	3615
DÜNYA TOPLAMI	14.880.000	19.600.000	760

1962 Yılından sonra her beş yılda Türkiye'de traktör sayısı bir misli artmış, 1977'de 325.000'ne ulaşmıştır. Bu sayede ekilen arazi büyüklüğü 2.6 milyon hektarı bulmuştur. Bilgisizlik ve imkansızlık nedeniyle traktör alımında, ekipman seçiminde birçok hatalar yapılmıştır.

Halâ sapan kullanılan yerlerin bulunduğu nazara alınırsa traktör ihtiyacının devam ettiği söylenebilir. 1983'de 36 hektar başına bir traktör düşecek şekilde traktör parkının 584.000'ne ulaşacağı beklenmektedir. Yerli montaj kapasitesi yılda 100.000'ne çıkarılacak ve bir kısım traktör ihraç edilecektir. Ağır makinelerin ortak kullanımının teşvik edilmesi, birlikte kullanan ekipmanın hazır bulundurulmasına dikkat edilmesi lazımdır.

MAKİNELEŞME

	<u>1962</u>	<u>1967</u>	<u>1972</u>	<u>1977</u>	<u>1983</u>
Traktör Sayısı	43.747	74.982	135.726	325.225	584.000
Ekilen topraklar ¹ ('000 hek.)	17.384	17.929	19.230	19.988	21.278
Hektar başına traktör	397	239	142	61	36

¹Nadas hariç

Bugünkü ekonomik koşullarda traktör sayısını artırmada bir yarar olup olmadığı tartışılmalıdır. Dünya Bankası 415.000 traktörün Türkiye'ye yeterli olduğu kanısındadır. İthalata başvurmadan bu büyüklüğü idame ettirmek için 60.000 - 100.000 ünitelik yerli üretim ünitesi yeterli olduğu belirtilmiştir.

Yapılan incelemelere göre, 10-15 gün tarla sürmede gecikme, üretimi %1 düşürebilir. Buğday harmanında 1 gün gecikme ise %2 kayba neden olabilir. Makineleşme ikinci mahsül alma için zorunludur.

FAO'ya göre hektar başına traktör kullanımı Avrupa'da 0.8 beygir gücü, İsrail'de 1 beygir gücü, Amerika ve İngiltere'de ise 1.57 beygir gücündedir.

Avrupa standartlarına göre Türkiye'nin 2000 yılında 30 milyon hektar ekili araziye sahip olacağı öngörüldüğüne göre traktör ihtiyacı 800.000 civarında olacaktır.

%10 amortisman düzeyine göre, yıllık ihtiyaç ise 70-80 bin civarındadır.

Gübre Kullanımı

Gübre kullanımı son on yılda dört misli artmış ve üretimin artmasında önemli bir rol oynamıştır.

	GÜBRE KULLANIMI						1983 Hedef
	1962	1967	1972	1977	1978	1979	
Toplam Tüketim (000 Ton)	295	1.535	3.284	6.577	7.474	7.646	12.325
Tarımda kullanılan gübre (000 Ton)			662	1.291			2.442
Ekilen arazi (000 hektar)	17.384	17.929	19.230	19.988			21.278
Hektar başına gübre (Kg./N)			34.4	64.6			114.8

Hükümet gübre kullanımının teşviki için özel programlar uygulamış ve demonstrasyonlar yapmış ve bu suretle gübre tüketimini yaymada başarılı olmuştur.

Gübreleme oranı sanayi bitkilerinde %84, sebzelerde %66, hububat ve meyvalarda %56-58 civarındadır.

1977 YILI ÜRÜNLERE GÖRE GÜBRELEME ORANLARI

	Toplam Ekim Alanı (Bin Hektar)	Gübrelenen Alan (Bin Hektar)	Gübrelenen Alan Oranı %
Hububat	13.566	7.920	58
Baklagiller	514	211	41
Sanayi Bitkileri	1.997	1.676	84
Meyvalar	2.836	1.600	56
Sebzeler	661	439	66
Yem Bitkileri	301	75	25
Toplam	19.875	11.921	60

Kaynak: Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı

Baklagiller ve yem bitkilerinde gübreleme oranı görece olarak düşüktür.

Gübre kullanımı tarla büyüklüğü, ürün nevi ve bölge itibarıyla düzensiz bir manzara göstermektedir. Şöyleki, 1976 yılında ekili arazinin sadece %47'si gübre almakta olup kullanılan toplam gübrenin %45.8'ini çiftçilerin %11.5'i tüketmektedir.

Gübre kullanımı sahil bölgelerde yoğun olup İç Anadolu'da sınırlı ve Doğu'da ise ihmal edilecek kadar küçüktür. Gübre subvansiyonu (1976'da 6 milyar TL.) da bölgeler bakımından aynı eğilimi göstermektedir.

Genellikle mısır, pirinç, pamuk, şeker pancarı, patates, ayçiçeği, çay, meyva (özellikle narenciye) ve sebzeler için gübre kullanılmakta; buğday, arpa, bakliyat, üzüm, zeytin gübrelenmemektedir. Özellikle hububat üretimi noksan gübre kullanımından olumsuz olarak etkilenmektedir. Hem yağmurla sulanan yerlerde ve hem de normal sulu arazide yapılan hububat üretiminde gübre kullanımı artırılırsa üretimde çok önemli artışlar kaydedilebilir.

Dördüncü plan döneminde gübre kullanımının 2 misline çıkması ve ekili arazinin %69'una ulaşması beklenmektedir. Hektar başına 114.8 kg./nutrient gübre kullanımı teknik bakımdan yüksek olmayıp Yunanistan ve İtalya'nın beş sene önceki oranlarını aksettirmektedir.

Gübre üretimi iç kapasitenin genişletilememesi nedeniyle tüketimin çok gerisinde kalmıştır. Üçüncü plan devresinde hedefin aşağısında kalınması nedeni cari kapasitenin yarısının kullanılabilmesi idi. Dördüncü plan gübre üretim kapasitesini 700.000 tona çıkarmayı ve ithalatı ihtiyacın %29'una indirmeyi amaçlamaktadır.

Türk gübre endüstrisi girdilerinin büyük bir kısmını dışardan getirmektedir. Bu girdiler 1979'da 362 milyar TL. iken 1980'de 403 milyar TL.sına çıkacaktır.

Petrol fiyatındaki vaki son artışlar şüphesiz bu rakamları önemli ölçüde büttecektir.

Tarım Kredileri

Ziraat Bankası'na verilen toplam tarım kredileri 1977 yılında 68 milyar iken, 1978'de 81.5 milyar, 1979'da 133.6 milyar, 1980'de 217 milyar olarak gerçekleşmiştir. 1981 yılı ön tahmini 290 milyar TL.sıdır. Her yılın tarımını etkilemesi bakımından net artışlar ise aşağıda gösterilmiştir.

TARIM KREDİLERİNDE YILLIK NET ARTIŞLAR					(Milyon TL.)
	1977	1978	1979	1980	1981
Doğrudan Üreticiye					
verilen krediler	1.379	3.365	16.202	20.293	
Zirai Kalkınma Kre.	677	1.274	2.385	6.231	
Tesvik ve Geliştirme	427	1.403	638	3.265	
Diğer Zirai Krediler	10.279	7.427	32.817	53.616	
Toplam	12.762	13.460	52.042	83.405	73.000* (Tahmin)

Doğrudan üreticiye açılan krediler, zirai kalkınma kredileri, teşvik geliştirme kredileri büyük ölçüde tarım kalkınması açısından etken oldukları söylenebilirdi diğer zirai krediler kalemleri için aynı öneride bulunmak güçtür. Kredilerin 1979 yılındaki dağılışı bu konuda daha iyi fikir vermektedir.

TARIM KREDİLERİ
1979

Zirai Kredi Grupları	1978 Sonu Lira	1979 Sonu Lira	Borçlu Adedi	(Bin TL.)		Nisbeti %
				Nisbeti %	(Fark+-) Lira	Nisbeti %
a) Do. Doğ. Mü. Aç. Zir. Kre:						
1) Normal Zirai Kre.	10324272	13732492	1056742	10.3	+3408220	33.0
2) Su Ürünleri Kre.	68516	128066	1643	0.0	+ 59550	86.9
3) Kontrollü Zir. Kre.	2623260	4347964	110370	3.3	+1724704	65.7
4) Geliştirme ve Teşvik Kredileri	1328210	1685591	8470	1.3	+ 357380	26.9
5) Özel Fonlardan Açılan Krediler	2831922	3987698	237571	2.9	+1155776	40.8
6) Taksitlendirilen Zirai Krediler	267284	252909	33327	0.2	- 14374	5.4
7) Tasfiye Olunacak Zirai Alacaklar	1827301	1842657	296042	1.4	+ 15356	0.8
D.D.M.A.Z.K. Toplamı	19270768	25977381	1744165	19.4	+6706612	34.8
b) Tarım Kr. Koop. Aç. Krd.	7454742	10120623	-	8.0	+2665881	35.8
c) T.S. Koop. ve Bir. Aç. Krd.	43465080	61023193	-	45.6	+17558113	40.4
d) Zirai Donatım Kurumu	11350708	36497613	-	27.0	+25146905	221.5
Genel Toplam	81541299	133618811	1744165	100.0	+52077512	63.9

Kaynak: Ziraat Bankası

1979'da tarım kredilerinin 12 aylık ortalaması 90 milyar lira, ortalama faiz oranı ise %13.01 idi.

Normal zirai kredilerindeki yıllık artış 3.4 milyar olup, ortalama vade 407 gün, faiz %13.1'dir. Bu kredilerin %91'i her yıl yenilenmektedir. Ortalama borç miktarı 10.572.3 TL.sıdır.

Tarım için en etken kredi sistemi sayılan kontrollü kredilerde yıl sonu bakiyesi 4.3 milyar olup 110.370 çiftçiye verilmiştir. Ortalama kredi miktarı 39 bin TL.dır. Kredinin devir sürati %52'dir. Ortalama vade 701 gün, faiz oranı ise %13.31'dir.

Geri alınması olanağı kalmadığından tasfiye olunacak zirai krediler 1979 sonu itibarıyla 1.8 milyar olup bunların %84.5'i normal zirai krediler, %6.4'ü kontrollü krediler, %5.6 geliştirme ve teşvik kredileri, %3.4'ü özel fonlardan verilen kredilerle ilgilidir.

5254 sayılı kanun gereğince dağıtılıp tahsil edilemeyen tohumluk bedelleri 1979 sonu bakiyesi 664.7 milyon TL. yukardaki 1.8 milyara dahil değildir.

Tarım Kredi Kooperatiflerine açılan krediler 1979'da %35.8 artarak 10.1 milyar TL.sına ulaşmıştır. Bu kredilerin devir sureti %2.67 olup faiz ortalaması %10.92'dir. Tarım Satış Kooperatiflerine açılan krediler 1979'da %40 artarak 61 milyar TL.'sına yükselmiştir.

En etken tarım kredisi sayılan kontrollu kredilerle geliştirme ve fon kredilerindeki banka uygulama oranları görece olarak düşüktür.

ZİRAAT BANKASI 1979 PLASMAN PROGRAMI
ve GERÇEKLEŞME

Program	(Milyar TL.)	
	Yıl Sonuna Göre	Gerçekleşme
		%
Normal Zirai Krediler	15.022	103.9
Kontrollu Zirai Krediler	5.	89.
Geliştirme ve Teşvik Kredileri	4.200	44.
Toprak ve Tarım Reformu Kredileri	50.	-
Özel Fon Kredileri	5.292	61
Tarım Kredi Kooperatifleri	9.675	104.6
Tarım Satış Kooperatifleri	67.	91.1
Tohumluk Yardımı	700	118.9
Toplam Zirai Krediler	121.590	109.9

Tarım sektöründe banka plasmanlarının 5.5 milyar TL. uzun vadeli, 46.8 milyar TL. sı orta vadeli, 62.9 milyon TL.sı ise kısa vadeli. Bu oranlar bankanın daha ziyade kısa ve orta vadeli kredilere öncelik verdiğini göstermektedir.

BANKA PLASMANLARI

	(Milyar TL.)	
	1978	1979
Uzun Vadeli	4.2	5.5
Orta Vadeli	17.4	46.8
Kısa Vadeli	38.9	62.9

ZİRAAT BANKASI KREDİLERİNDE
GERİ ÖDEME ORANLARI

Nev'i	%
Normal Zirai Krediler	80.2
Kontrollu Zirai Krediler	83.6
Geliştirme ve Teşvik Kredileri	61.8
Özel Fon Kredileri	67.8
Bankaca Doğrudan Verilen Krediler	79.0
Tarım Kredi Kooperatifleri Kredileri	100.0
Tarım Satış Kooperatifleri Kredileri	75.1
Zirai Donatım Kurumu Kredileri	100.0
Genel Tarım Kredileri	80.9

Kaynak: Ziraat Bankası

Ziraat Bankası 1979 faaliyet raporuna göre 1979 sonunda vadesi geçmiş alacaklar toplamı 3.2 milyar TL., vadesi geçen tarım satış kooperatifleri ve birlikleri destekleme zararları toplamı 14.9 milyar TL.sıdır.

Bankalar Birliğinin raporuna göre 1979 yılında kullandırılan toplam banka kredilerinin sadece %11.58'i 1.9 milyar TL. tarım sektörüne verilmiş olup Ziraat Bankasınca sağlanan 115.4 milyar TL. bunun dışındadır.

BANKA KREDİLERİNİN SEKTÖRLER İTİBARIYLA DAĞILIMI:
KREDİ DAĞILIMI 31/12/1979 TARİHİ İTİBARIYLA

(Bin TL.)

	Kullanılan Krediler %	Nisbeti %
A)Banka Kredilerinin Sektörler İtibariyle Dağılışı		
1)Ziraat,Ormancılık,Hayvancılık,Avcılık ve Su Ürünü.	1.970.051.-	11.58
2)Madencilik ve Taşocakçılığı	478.857.-	2.82
3)Sanayi Sektörü	6.149.299.-	36.15
4)Turizm	81.840.-	0.49
5)İhracat	768.137.-	4.51
6)İthalat	250.356.-	1.48
7)İç Ticaret	4.045.784.-	23.78
8)Riskleri Tefrik Edilemeyenler ile Riskleri 100.000'den aşağı olanlar	2.616.568.-	15.38
9)Ticaret Siciline Kayıtlı olmayanlara açılan Kre.	629.196.-	3.69
10)Bankalararası Açılan Krediler	20.308.-	0.12
A Bölümü Toplamı *	17.010.396.-	100.00
B)Hususi Kanunlara veya Kuruluş Maksatlarına Göre Kullandırılan Krediler		
1)Zirai Krediler (TC Ziraat Bankasının zirai kredilerine mahsustur.)	115.405.649.-	
B Bölümü Toplamı	115.405.649.-	
C)Umumi Toplam (A+B)	132.416.045	

* Banka çekleri ve tasfiye olunacak ticari alacaklar ayırık.

Kaynak: Bankalar Birliği

1979 yılında tarım sektörünün GSMH'ya katkısı cari fiyatlarla 472 milyar TL. olup bu sektöre net olarak sağlanan Ziraat Bankası kredileri toplamı 52 milyar TL. olup marjinal kredilendirme oranı %11.01'den ibarettir. Ortalama kredilendirme oranı ise %28.17'dir. DPT'ye göre tarımsal kredi ihtiyaçlarının sadece %44.5'i bankalar ve kooperatifler tarafından, bakiyesi ise diğer özel girişimciler tarafından karşılanmaktadır.

Tütün, çay, hububat, seker pancarı için Merkez Bankası direkt kredi vermekte, buna karşılık tarım satış ve kredi kooperatiflerinin senetleri Ziraat Bankası kanalıyla TC Merkez Bankasında reeskonta tabi tutulmaktadır. TC Merkez Bankası kredilerinin büyük kısmı pazarlama ve destekleme alımlarını finanse etmekte kullanılmakta, çok az bir bölümü ise üretim kredisi niteliğini taşımaktadır. Destekleme alımlarının zararları ise Hazine tarafından karşılanmaktadır. Tarım kredilerinin %60'ı pazarlama kredileri, %40'ı ise üretim kredileridir. Pazarlama kredilerinin oranları yüksek olup üretim kredileri lehine bu oranın düşürülmesi uygun olacaktır.

T.C. MERKEZ BANKASI'NIN
BANKACILIK KESİMİNE AÇMIŞ OLDUĞU KREDİLER
(1975 - 1979)

(Milyon TL.)

	1975		1976		1977		1978		1979	
	Tutar	%	Tutar	%	Tutar	%	Tutar	%	Tutar	%
Tarım Kredileri	4.790	32.5	8.931	32.4	10.271	25.0	17.137	27.0	31.080	34.0
Sanayi Kredileri	3.094	21.0	6.682	24.2	13.936	34.0	17.105	27.9	24.852	27.4
Küçük Sanat	441	3.0	1.202	4.4	2.351	5.7	3.584	5.8	5.334	5.9
Dışsatım Kre.	2.535	17.2	3.708	13.5	4.394	10.7	9.231	15.0	10.579	11.6
Orta Vadeli Kre.	2.415	16.4	4.311	15.6	5.583	13.6	8.108	13.2	8.658	9.5
Diğer Krediler	1.457	9.9	2.726	9.0	4.517	11.0	6.207	10.2	10.550	11.6
Toplam	14.732	100.-	27.560	100.-	41.102	100.-	61.372	100.-	91.153	100.-

Kaynak: TC Merkez Bankası 1979 Faaliyet Raporu Tablo:40'dan yararlanılarak düzenlenmiştir.

GENEL BANKA KREDİLERİNİN SEKTÖREL DAĞILIMI
(%)

	1973	1974	1975	1976	1977	1978	1979
Tarım	21.5	27.7	28.0	24.9	23.5	20.3	26.2
Sanayi - Madencilik	35.8	35.0	38.2	42.1	42.9	44.6	41.6
İnşaat - Konut	4.4	3.6	2.8	2.5	2.4	2.3	2.0
Dış Ticaret	8.9	7.9	7.9	7.6	6.4	6.9	6.9
İç Ticaret	11.9	11.0	12.5	13.2	15.1	17.6	16.7
Yerel Yönetimler	4.6	3.9	3.4	2.6	2.7	2.7	2.0
Muhtelif	11.9	10.0	6.5	0.4	6.8	5.2	5.8
Bankalararası	1.0	0.9	0.7	0.7	0.2	0.2	0.3
Toplam	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

Kaynak: Türkiye Bankalar Birliğinin yayınları

Tarım kredilerinin yurtiçi dağılımının adil olduğunu söylenemez. Sahil bölgelerle orta kuzey kesim ucuz kredilerden daha geniş ölçüde faydalanırken Konya ve Doğu bölgelerinde küçük çiftçiler banka kredisi bulamamakta pahalı özel kredilere başvurmaktadır.

IV. Beş Yıllık Planda kredi sisteminin reformundan bahsedilmekte ve destekleme fiyatlarının tarımın kendi kaynaklarından karşılanması önerilmektedir. Bu amaçla bir stabilizasyon fonu kurulması ve yüksek fiyat devrelerinde ihracattan oluşacak primlerle bu fonun beslenmesi istenmektedir.

Kredi dağılımında önceliğin darlığı çekilen bitkilerle ihracat ürünlerine ve hayvan yemleri üretimine verileceği ayrıca belirtilmektedir. Kredilerin ürünler itibarıyla dağılımı aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Küçük Çiftçilerin Kredi İhtiyaçları

Hemen hemen küçük çiftçilerin hiç banka kredisi alamadıkları söylenebilir. TC Ziraat Bankasının kontrollü kredi programı orta büyüklükteki işletmeleri kapsamakta olup zaten verilen kredilerin %2'si bu gruba gitmektedir. Bu durum öncelikle bankanın müşterilerinde geri ödeme kabiliyetini araması ve rehin talep etmesi ile ilgilidir. Bu arada hayvancılık kredileri TC Ziraat Bankasını aşmakta ve başka kanallardan da verilmektedir. Pazarlama veya girdi veren kuruluşların da kredi sahasına el atması kredi koşullarında farklılıklar yaratmakta ve planlamada güçlükler doğurmaktadır.

TC Ziraat Bankası dışında, uyguladıkları programlar dolayısıyla tarım kredisi veren teşekküller şunlardır:

Bunların verdikleri kredilerin 1 milyarın üzerinde olduğu tahmin edilmektedir.

- Türkiye Şeker Fabrikaları (378 milyon TL.)
- Et ve Balık Kurumu (450 milyon TL.)
- Türkiye Süt Endüstri Kurumu (500 milyon TL.)
- Türkiye Çay Kurumu
- Tekel
- Köy İşleri Bakanlığı
- Orman Bakanlığı
- Toprak - Su (225 milyon TL.)

Küçük çiftçiye acil fonların, orta ve büyük çiftçiye ise modernizasyon için fonların zamanında ulaştırılabilmesi için tarım kredisinin dağılışı konusunda etkin bir koordinasyon ve koordinatöre ihtiyaç vardır.

Yukardaki açıklamalar tarımın yeniden düzenlenmesinde ilk ele alınacak konulardan birisinin tarım kredilerinin dağılışı ve tarım kredisi sahasında çalışan kurumların statüleri olduğunu göstermektedir.

ZİRAİ KREDİLERİN MAHSUL NEV'İLERİNE
GÖRE DAĞILIŞINI GÖSTEREN TABLO
(1979)

	Çevirme Kredileri Lira	Donatma Kredileri Lira	Arazi Edin- dirme ve Te- sis Kredil. Lira	Kontrollü Geliştirme Zirai ve Teşvik Kredileri Lira	TOPLAM
Hububat	2.965.694				2.974.490
Bakliyat	110.214				110.214
Mısır	133.735				133.735
Çeltik-Pirinç	28.143				28.466
Pamuk	693.943				712.845
Tütün	1.283.451				1.819.251
Patates	52.740				52.740
Bostan(Kavun-Karpuz)	3.283				3.283
Yağlı Tohumlar	87.745				87.745
Sair Sınai Nebatlar	6.055				6.888
Yem Bitkileri (Fig-Burçak)	938			105.762	1.044.170
Üzüm	78.737				78.753
İncir	10.899				10.899
Zeytin	123.257				133.300
Turunçgiller	69.225				69.975
Muz	4.500				4.500
Antep Fıstığı	6.725				6.725
Fındık	152.368				152.368
Çay	28.400				28.400
Gül Bahçesi	153				153
Diğer Meyveler	51.354				100.770
Sebzeler	399.041				400.909
Bağ Tesisleri			2.361	84.191	100.112
Zeytinlik Tesisleri			1.464		1.807
Turunçgiller (Narenciye Tesisleri)			4.172	9.796	29.621
Muz Bahçeleri Tesisleri			11		11
Fıstık Bahçeleri Tesisl.			412		448
Fındık Bahçeleri Tesisl.			223		249
Çay Bahçeleri Tesisleri			3.280		3.280
Sera Tesisleri ve İsla- hatı			167.515	282.073	545.968
Fidanlık Tesisleri			24		24
Diğer Meyvelikler			2.544		2.813
Kavaklık Tesisleri			5.418	1.221	6.651
İbrelî Ağaç Tesisleri			24		24
Meyve Suyu ve Konsan- tresi Tesisleri				29.834	29.834
Okalüptüs Tesisleri			106		106
Yem Bitkileri Tesis- leri(Yoncalık ve Korungalık)	30		15		17.240
Yem Bitkileri Tesisleri				3.750	15.042
Un ve Ekmek Fabrikaları Tesisleri				29.856	29.856
Tasnif,paketleme ve Sevk Evleri				42.019	42.132

	Çevirme Kredileri Lira	Donatma Kredileri Lira	Arazi Edin- dirme ve Te- sis Kredil. Lira	Kontrollü Zirai Krediler Lira	Geliştirme ve Teşvik Kredileri Lira	TOPLAM
Ulaştırma ve Depo- lama Alt Sektörü						371.477
Ambalaj Sanayii						5.268
Tarım Ürünlerini Değerlendirme						1.555
Pazarlama ve Değer- lendirme				567	113.136	185.864
Soğuk Hava Depoları ve Frigorifik Nak. Vasıta					132.476	132.476
Süt Depolama Merkez- leri					31.189	38.191
İşletme Binaları ve Tesisleri					53.169	53.169
Tohumluk			9.849	26.880		39.194
Sertifikalı Tohumluk	32.575			8.817		13.083
Orman Kalkınma Kre.	169		12.230			32.575
Her Türlü Toprak İs- lahatı		990		24.661		28.600
Arazi Edindirme			65.067	1.014		69.086
Arıcılık	5.466	25.260		27.321		61.208
Hindicilik	134	6		47		188
Tavşancılık				272		319
Kümes Hayvancılığı (Tavukçuluk)	78.216	21.939		113.744	260.156	483.866
Kuzu Besiciliği	5.073					5.073
Küçük Baş Hayvanlar	423.995	150.722				574.718
Büyük Baş Hayvanlar	411.339	258.860				670.199
Küçük Baş Süt Hay- vancılığı				497.547		586.792
Küçük Baş Besi Hay- vancılığı	23.681	129.512		33.648		193.341
Büyük Baş Süt Hay- vancılığı				338.883		386.516
Büyük Baş Besi Hay- vancılığı	158.340	915.640		677.108		1.861.547
İş ve Çift Hayvanları		64.450				64.450
Balıkçılık				2.015		119.333
Süngerçilik						965
Kültür Balıkçılığı						4.519
Arıcılık Tesisleri ve İslahatı			589	3.900		4.517
Hindicilik Tesisleri ve İslahatı				191		191
Tavşancılık Tesisleri ve İslahatı				122		256
Tavukçuluk Tesisleri ve İslahatı			36.509	156.345		197.394
Küçük Baş Süt Hayvan- cılığı Tesisleri				117.198		122.466
Küçük Baş Besi Hayvan- cılığı Tesisleri				9.558		9.749
Büyük Baş Süt Hayvan- cılığı Tesisleri				166.367		174.332
Büyük Baş Besi Hayvan- cılığı Tesisleri				210.505		217.981

./..

	Çevirme Kredileri Lira	Donatma Kredileri Lira	Arazi Edin- dirme ve Te- sis Kredil. Lira	Kontrollü Zirai Krediler Lira	Geliştirme ve Teşvik Kredileri Lira	TOPLAM
Küçük Ağıl ve Ahır İnşaatı		8.584				47.963
Hayvan Mahsulleri						3.505
Damızlık Hayvan Edin- dirme Kredileri					17.378	306.443
Hayvan Yetiştirme Kre.			65.626		73.379	139.005
Köy Hayvancılığını Ge- liştirme Kredileri					113.230	113.230
Besi Hayvancılığı Kre.					31.283	136.687
Zirai Mücadele İlaç- ları	8.685			4.366		14.058
Kimyevi Gübre	182.244			15.246		207.585
Zirai Mücadele Ekip- man ve Tesis Kre.						1.186
Akaryakıt(Zirai Mak. İşletme Kre.)	94.373			12.509		109.477
Bilumum Zirai Alet ve Makinalar		2.188.942			18.104	2.306.241
Zirai Mücadele Alet ve Vasıtaları		75.017		9.238		84.851
Tarım Araçları San.					67.601	68.795
Diğer Zirai Alet ve Mak.Ekipmanı				278.184		374.129
Pazar.ve Değer.Araç ve Makineleri				21.795		21.801
Traktör Ekipmanları				79.145		123.843
Çiftçi Tarım Kre.				2.819		2.819
Balıkçılık Tes.İsl.						
Makarna,Bisküvi ve Benzeri Tesisler					14.332	14.332
Diğer				336.953	262.613	839.448
Yaş Meyve ve Sebze İşletme Kredileri					37.921	85.002
Topraksu Kredileri				599.306		600.316
İhracatı Geliştirme Kre.						374
Pamuklu Dokuma Terbiye İplik Dok.Dokuma						
Terbiye veya Üç Üni- teyi İhtiva Eden En- tegre Tesisleri					129.320	129.320
6746-7010 K.Göre Mesken Kre.			4.949			4.949
Orman Mahsulleri						1.746
Sütçülük Ekipmanları					2.503	3.010
Sebze ve Meyve Konserveleri T.					33.170	33.170
T O P L A M	7.714.936	3.839.928	382.399	4.147.525	1.541.107	20.242.749
AİD Fonundan Açıl- an Yeni Arazi Açma Kredileri		139				139
Reform Bölgesi Dışında Toprak ve Tarım Reformu Fonundan Açılan Kre.			33.482			33.482

./..

	Çevirme Kredileri Lira	Donatma Kredileri Lira	Arazi Edin- dirme ve Te- sis Kredil. Lira	Kontrollü Zirai Krediler Lira	Geliştirme ve Teşvik Kredileri Lira	TOPLAM
Reform Bölgelerinde Toprak ve Tarım Reformu Fonundan Açılan Krediler			9.572			9.572
Özel İskan Fonundan Açılan Krediler	254	254.627	7.897			262.779
Yemeklik ve Yemlik Kredileri					79.037	79.037
Tarımsal Köy Kalkınma Kooperatiflerine Açılan Krediler						647.036
Özel İhraç Fonundan Açılan Krediler		21.011				21.011
GENEL TOPLAM	7.715.191	4.115.706	433.351	4.147.525	1.620.145	21.295.808

Not: Önem arzetmeyen bazı kredi türleri tabloya alınmadığı için kredi toplam rakamları sütun toplamına eşit değildir.

Tarım Kooperatifleri

3.5 milyon tarım işletmesinin %25'i bir kooperatif içinde yer almaktadır. Pancar, çay, tütün, fındık, pamuk, zeytinyağı, üzüm vs. gibi bitkilerde üretim ve pazarlama kooperatifleri daha yaygındır. Şeker, tütün ve çayda tekel kooperatif biçimi hakimdir.

	<u>Üyesi ve Kapsamı</u>	<u>Fonksiyonu</u>
Tarım Kredi Kooperatifleri(ekili arazinin %70'in faaldır.)	1.3 milyon. 21.000 köy-18 milyon	Z.B.ndan kredi alma Girdi alımları 7 adet bölge birliği vardır.
Tarım Satış Kooperatifleri	265.000	Bölgesel birlikler Tarko adı ile birleşmiştir.
Pazarlama Kuruluşları	Tarış Fisko Birlik(Giresun) Çuko Birlik (Mersin) Güney Doğu Birlik (Antep) Yağlı Tohum Satış Birliği (Edirne) Koza Birlik (Bursa) Zeytin Birlik(Bursa)	İncir, üzüm, pamuk, zeytinyağı Fındık Pamuk, zeytin Pamuk, fıstık, zeytinyağı Yağlı Tohumlar İpek Zeytin
Köy Kalkınma Kooperatifleri (Çok amaçlı)	1 milyon üyesi var (Doğu Anadolu)	Üyelerin çoğu çalışmaya gittiğinden %10'nu faal durumdadır.
Orman Köy Kooperatifleri		

KATEGORİLER İTİBARIYLA TARIM KOOPERATİFLERİ SAYISI (1975)

	<u>Birlik Adedi</u>	<u>Kooperatif Sayısı</u>
Tarım Kredi	--	2043
Tarım Satış	31	676
Köy Kalkınma	44	8320
Orman Kalkınma	--	595
Üretim ve Satış	1	223
Balıkçılık	4	245
Çay	5	78
Toprak ve Su	1	1312
Hayvancılık	--	353
Şeker Pancarı	1	20

1965 yılından sonra kooperatiflerin sayı ve üye adetleri hızla artmasına karşılık yapılan hizmetin niteliği fazla değişmemiştir. Kooperatiflere muhatap kamu kurumlarının fazlalığı ve fonksiyonlarının iyi tanımlanmamış olması nedenleriyle kooperatifleşme hareketi rayına oturtulamamıştır. Çoğu zaman bu kooperatifler belli politik gruplara hizmet etmekte ve küçük çiftçilere yararlı olamamaktadırlar. Kooperatifler proje seçme ve yönetmede yetersiz kalmakta ve zaten az olan mali kaynaklarını israf etmektedirler.

Kooperatiflerin müstakil kuruluşlar halinde reorganizasyonu, büyük yatırımların kooperatifler kanalıyla yapılması, makine parklarının ve tamir atölyelerinin kooperatiflere mal edilmesinde büyük yararlar vardır.

Tarımda Fiyat Politikası

Meyve ve sebzeler hariç belli başlı tarım ürünleri destekleme fiyatlarına tabiidir. Bakanlar Kurulu her sene üretim girdilerindeki artışları nazara alarak yeni fiyatlar belirlemekte ve bu fiyatlar üzerinden bütün üretim satın alınmaktadır. Üreticiler isterlerse ürünlerini özel olarak da satabilirler. Hayvansal ürünlerde destekleme sınırlı tutulmuştur. Et ve süt sadece kamu ihtiyaçları için satın alınmaktadır.

Destekleme alımları politikası nedeniyle Toprak Mahsulleri Ofisi çay ve tütün tekeli büyük zararlara uğramışlar ve bu zararları Merkez Bankası kaynaklarından karşılanmıştır.

Devletin büyük alımlarla piyasaya girmesi sonucunda destekleme fiyatları bazı istisnalarla piyasa fiyatlarından genellikle çok uzaklaşmamıştır. Ancak, bu fiyatlardan küçük çiftçiler yerine özellikle hububat taciri durumundaki toptancılar yararlanmışlardır. Destekleme politikası ayrıca tarımsal bölgeler arasındaki gelir farklarını azaltacak yerde artırma yönünde bir etki yapmıştır. Ayrıca bitkiler arasında uygulanan farklı destekleme fiyatları bazı bitkilerde istenmeyen fazlalar yaratırken, artış aranan bitkilerde azalmalar sonucunu vermiştir.

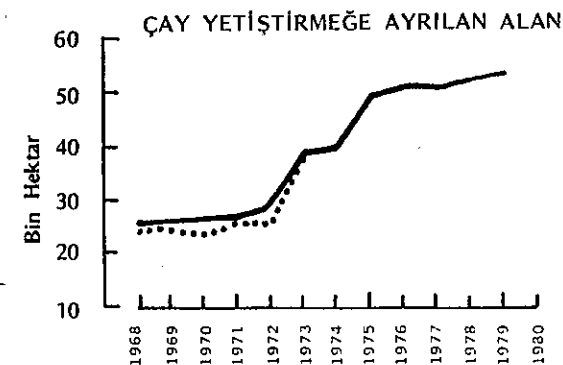
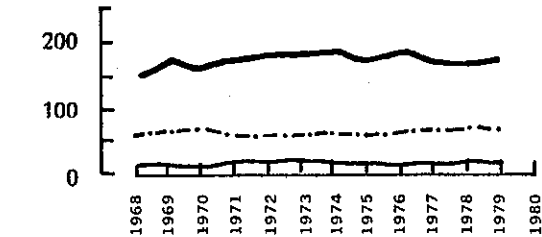
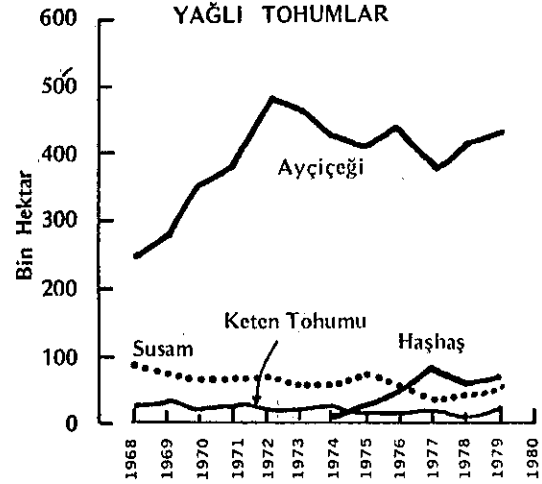
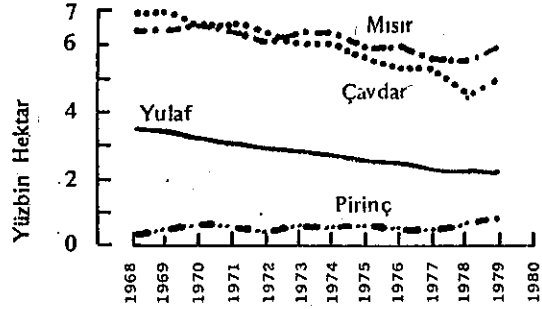
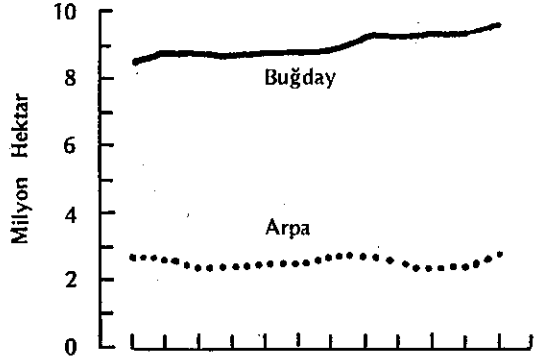
Destekleme politikasının diğer ve önemli bir sakıncası da hayvansal ürünler üreticilerine herhangi bir garanti getirememiş olmasıdır.

Destekleme konusuna alınan ürünler ve ilgili kuruluşlar aşağıda gösterilmiştir:

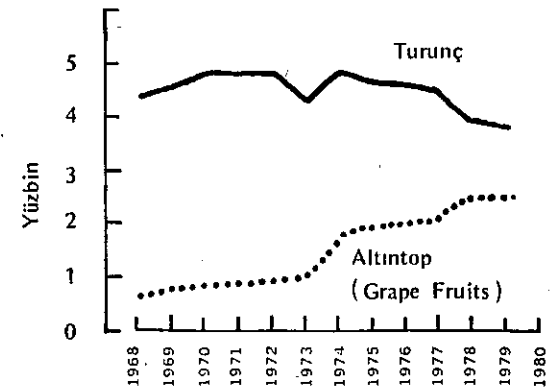
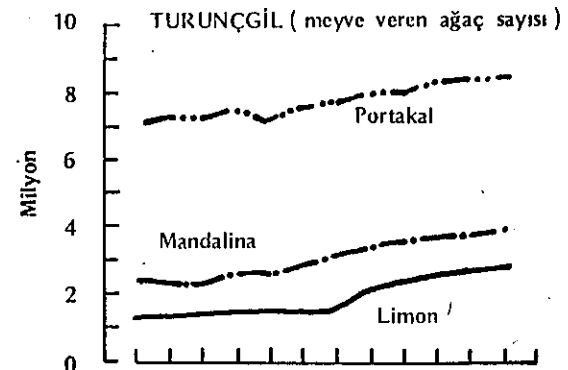
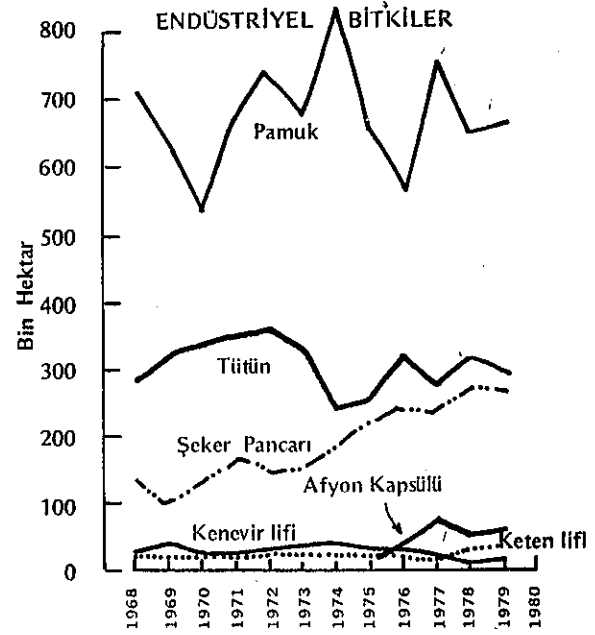
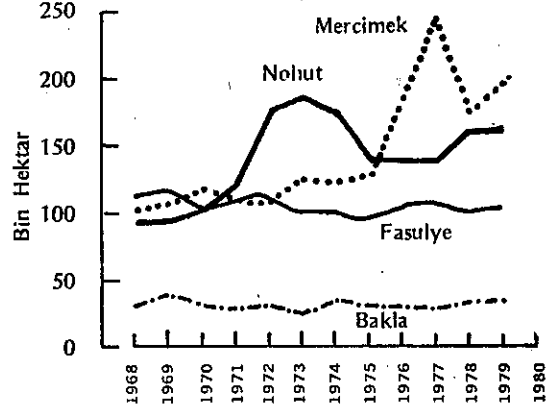
<u>Ürün</u>	<u>Kurum</u>	<u>Bakanlık</u>
Hububat	TMO	Tarım Bakanlığı
Bakliyat	TMO	Tarım Bakanlığı
Afyon	TMO	Tarım Bakanlığı
Şeker Pancarı	T.Şeker Fab.A.Ş.	Sanayi Bakanlığı
Üzüm, Pamuk, İncir, Şam Fıstığı, Fındık, Zeytinyağı, yağlı tohumlar, moher, ipek kozası	Satış Kooperatifleri	Ticaret Bakanlığı
Tütün, Çay	Tekel	Gümrük ve Tekel Bakanlığı
Et, Balık	Et ve Balık Kurumu	Ticaret Bakanlığı
Süt	TSEK	

EKİM SAHALARI

TAHILLAR

BAKLAGİLLER

Devlet satın alma yönünden tekeline bulundurduğu şeker pancarı ve tütün için her yıl ekim sahaları için ayrıca kotalar belirtmektedir.

Et ve süt konularında devlet belirtilen fiyatlardan bütün üretimi satın alma zorunluluğunda değildir.

Diğer ürünlerde devlet satın alma zorunluluğunda ancak üretici satmak mecburiyetinde değildir. Özel şahıslara veya piyasaya vermeleri mümkündür. Devlet et, balık piyasasında sadece %10 oranında etkilidir. Sütte devlet üretiminin sadece %5'ini almaktadır. Süt fiyatları Aralık ve Ocak aylarında ilan edilmek suretiyle, mevsimlik süt arzının devam etmesi sağlanmak istenmektedir.

Destekleme politikasının finansman şekli, bütçe ödenekleri, TC Merkez Bankası ve nihai olarak, özellikle operasyon zararları ile sonuçlandığı takdirde TC Merkez Bankası iskonto işlemleridir.

Destekleme ile ilgili her kurum, her ürün için bölgeler itibariyle maliyetleri gösteren listeler hazırlamakta ve bulunan maliyetlere belli bir kâr ekleyerek bulduğu fiyatı hükümetin onayına sunmaktadır. Fiyat ürününün özelliği bölge, seçim haritası gözönüne alınarak, genellikle maliyete %30 kâr eklenerek Bakanlar Kurulunca saptanmaktadır.

Orta ve Doğu Anadolu'da buğday kuraklık primleri (kiloda 15 kuruş) hariç destekleme fiyatları bütün bölgelerde aynıdır.

Ayrıca, satış kooperatiflerinde azalığı teşvik amacıyla üyelere ödenen fiyat %4 yüksek tutulmaktadır. Ette kasaplık hayvanların, mezbahaya mesafesine göre ayrı bir zam yapılmaktadır. Süt fiyatları ise bölgelere göre farklı saptanmaktadır. Ostün kalite için farklı fiyat verilmesi bütün ürünlerde yapılmaktadır.

Destekleme fiyatlarının seyri aşağıda görüleceği üzere, 1970-1976 devresinde pamukta %266, üzümde %275, fındıkta %93, çayda %143 artmıştır. Ürünler arası fiyat pariteleri ekim sahalarında daralım veya genişlemeyi sağlama amacıyla yapılmaktadır. Fındık ve çay da fazlayı önleme, pamuk ve ayçiçeği üretimini artırma amaçları bu konuda bir örnek olarak zikredilebilir.

TARIM DESTEKLEME FİYAT ENDEKSLERİ
(1970=100)

	1970	1971	1972	1973	1974	1975	1976
Sert Buğday	100	112	112	134	234	272	299
Yumuşak Buğday	100	118	118	141	241	282	312
Arpa	100	124	124	148	258	276	-
Çavdar	100	115	115	138	243	262	-
Yulaf	100	121	121	146	255	275	-
Tütün	100	103	116	204	276	345	-
Şeker Pancarı	100	100	100	150	200	250	290
Çiğit	100	121	134	214	286	286	366
Çay	100	114	114	128	178	214	243
Ayçiçeği	100	111	122	139	208	306	319
Fındık	100	113	113	129	180	187	193
Kuru İncir	100	118	130	210	275	300	350
Zeytinyağı	100	124	138	278	278	278	286
Kuru Özüm	100	104	104	250	357	357	315
Antep Fıstığı	100	110	130	180	250	265	-

Tarım girdi fiyatları, ürün fiyatlarına benzer bir durumda tespit edilmekte ve satışta zarar olursa ulusal bütçeden ilgili kurum bütçesine ödenmektedir. IBRD tarafından yapılan incelemelere göre girdi fiyatlarının seyrinin destekleme fiyatlarına göre daha yavaş seyrettiği söylenebilir.

1970-1976 TARIM GİRDİLERİ FİYAT
ENDEKSLERİ
(1970 = 100)

	1970	1971	1972	1973	1974	1975	1976
Traktörler	100	100	120	120	121	134	148
Massey Ferguson MF 135	100	124	200	200	180	189	246
Ford 5000							
Ekler	100	102	102	102	145	154	
	100	100	100	97	148	171	
	100	132	142	148	179	188	
Akaryakıt							
Gazyağı	100	116	116	116	208	208	
Fuel-Oil	100	115	115	115	204	204	
Benzin	100	112	112	112	193	193	
Sertifika Tohumluk							
Sert Buğday	100	115	108	126	233	267	
Arpa	100	134	124	145	247	247	
Pamuk	100	120	140	148	260	260	
Ayçiçeği	100	108	108	128	150	330	
Gübre							
Amonyum Nitrat(26% N)	100	100	100	100	340	187	187
Süper Fosfat (16-18% P ₂ O ₅)	100	100	100	100	241	122	122
Haşere Öldürücüler							
Toz Sülfür	100	100	100	100	100	100	
Bakır Sülfat	100	121	121	121	121	121	

Traktör fiyatları ile üretim bedelleri ilişkisine bakıldığında zaman buğday, pamuk, şeker pancarı ve ayçiçeğinde 1973-1976 devresinde traktörlerin yarı yarıya, çay ve fındıkta ise %47 ve %27 ucuzladığı görülmektedir.

1972-1976, ÖRÖNLER BEDELİ OLARAK TRAKTÖR FİYATLARI
(Ton)

	1972	1973	1974	1975	1976
<u>Massey Ferguson MF 135</u>					
Buğday	69.6	58.3	35.5	32.0	32.1
Pamuk Tohumu	19.1	12.0	9.0	10.0	8.6
Şeker Pancarı	358.5	239.0	180.0	160.0	152.2
Tütün	5.4	3.1	2.3	2.0	-
Ayçiçeği Tohumu	32.5	28.7	19.2	14.5	15.7
Fındık	8.4	7.4	5.3	5.7	6.1
Çay	17.9	15.9	11.5	10.7	10.4
<u>Ford 3000</u>					
Buğday	59.2	49.6	37.8	38.0	39.7
Pamuk Tohumu	16.3	10.2	10.2	11.9	10.6
Şeker Pancarı	305.0	203.3	203.6	190.0	188.2
Tütün	4.6	2.6	2.6	2.4	-
Ayçiçeği Tohumu	27.7	24.4	21.7	17.3	10.0
Fındık	7.2	6.3	6.0	6.8	7.5
Çay	15.2	13.6	13.0	12.7	27.8

Gübrede durum ise traktöre benzemektedir. Amonyum nitrat 1976 fiyatı 1972'de fiyatının sadece %66-74'üne tekabül etmekte, süperfosfatta ise 1976'da 1972'ye göre %50 daha ucuzdur.

Buğday için Dünya Bankasınca yapılan bir hesaba göre hektar başına uygulanan 100 kg. amonyum gübre 1972'de 1-3.7 misli gelir getirirken 1976'da bu rakam 5.9'a çıkmıştır.

Girdi olarak su fiyatları da büyük ölçüde subvansiyona tabiidir. Manisa'da bey-oba sulama kooperatifinde 1 saatte pompalanan suyun azalara fiyatı sadece 25 TL., aza olmayanlara 40 TL'dir. Bu ücret pompanın cari giderlerini karşılamaya dahi yetmemektedir. 6.7 milyona mal olan projede 5 yıl ödemesiz devre ve 30 yıl ödeme süresi vardır.

Sadece faiz subvansiyonu çiftçi başına 3500 TL'dir. Ödeme devresinde de bu subvansiyonun 1/2 oranında devam edeceği söylenebilir.

Yukarıdaki açıklamalar tarımsal fiyat politikasının amaç ve araç ilişkisi yönünden rasyonel olmadığını verimliliği artırmada başarılı olmadığı gibi bitkilerin optimum ekim dağılımını ve özellikle gelir dağılımını açıkca olumsuz bir biçimde etkilediğini göstermektedir.

Fiyat Dışı Tarımsal Teşvik Tedbirleri

Fiyatlar dışında tarım sektörü gümrük muafiyeti, gümrük vergisi taksitlendirilmesi, indirimi, ithalatın krediye bağlanması, yabancı sermaye sağlanması ve ithalatta yatırım kotaları yolu ile teşvik edilmektedir.

1976 TARIM İÇİN YATIRIM TEŞVİKLERİ

	Gümrük Muafiyeti	Gümrük Ödemesiz Devre	Vergi İndirimi	Orta Vadeli Kredi	Özel Yabancı Kredi	Yatırı- m Ko- taları
A)Hububat						
1)Zeytin ve Fıstık Ekimi			*	*		*
2)Cır-cır Makinesi	*	5	*	*	*	*
3)Limon,Kayısı,Şeftali Üzüm Fidesi			*	*		
4)Yem Üretimi			*	*		
5)Pazarlama (Paketleme)	*	5	*	*	*	*
6)Sulama	*	5	*	*	*	*
7)Tohumluk Üretimi ve İşlemesi	*	5	*	*	*	*
B)Hayvancılık						
1)Besleme,Dölleme,süt hayvanı,Cıvcıv,Yumurta tavşan ve kürk hayv.	*		*	*	*	*
C)Balıkçılık						
1)Avlama,Sünger,Kabuklu Hayvan topl.ve işleme	*	5	*	*	*	*
2)Açık Deniz Gemiciliği	*		*	*	*	*
D)Ormancılık						
1)Fidancılık	*		*	*	*	*
2)Fidan Ekimi	*		*	*		*

¹Gümrük vergileri işaret edildiği gibi taksite bağlanıyor.

²Vergi indirimi yapılıyor.

³%6 faiz indirimi.

⁴Yabancı kredi izni.

⁵Döviz tahsisi olanağı

Kaynak: DPT

BÖLÜM IV

TÜRKİYE'DE TOPRAK DAĞILIMI VE İLGİLİ GELİŞMELER

Çiftçi ailesi başına işlenen alanın 1973 yılında 65.5 dönüm olduğu bilinmektedir.

TÜRKİYEDE İŞLENEN TOPRAKLARIN BÜYÜKLÜĞÜNE GÖRE DAĞILIMI (+)

Toprak Dilimleri	Hane Yüzdesi (%)	Toprak Yüzdesi (%)
1 - 5	10.9	0.6
6 - 10	14.9	1.9
11 - 20	19.6	4.9
		(4.8)
21 - 50	25.2	13.9
		(13.8)
51 - 100	16.2	18.9
		(18.7)
101 - 200	8.5	19.8
		(19.5)
201 - 500	3.7	18.6
	(3.6)	(18.5)
501 - 1000	0.6	7.0
		(6.8)
1001 +	0.4	14.4
	(0.5)	(15.4)
T O P L A M 3.124.673		20.524.774
(3.126.884)		(20.791.077)

Gini Oranı 0.66131

(+) Parantez içindeki rakamlar, bulguların 1970 Tarım Sayımı sonuçlarına göre düzeltilmesiyle elde edilmiştir.

1970 sonuçlarına göre düzeltilmiş rakamlar işlenen toprakların eşit dağıldığını göstermektedir. Çiftçilerin %10.9'u (340.591 çiftçi) ortalama 3.5 dönüm tarım arazisi işlemektedir. 2.2 milyon çiftçi ailesi 50 dönümden küçük toprakları işlemektedir. 32917 ailenin toprağı 500 dönüm, 13507 ailenin 1000 dönümden fazladır.

İşlenen topraklar Gini yoğunlaşma oranlarına göre eşitlikten uzak olmakla beraber Türkiye tarımında 20-500 dönüm arazi işleyen 1.6 milyon aile işletmesinin hakim tipi oluşturduğu görülmektedir.

Bölgelere göre toprak dağılımı ise Ege ve Marmara'da dağılımın daha eşit, Doğu Anadolu ve Karadeniz Bölgelerinde daha az eşit olduğu vurgulanmaktadır.

Toprak sahiplerinin %44.6'sı 20 dönümden küçük toprağı sahiptir. Bunların elindeki miktar toplam mülk arazininin %8.4'üdür. Toprak sahiplerinin %45'inin elinde 20-100 dönümlük arazi mevcut olup bunların toplam mülke oranı %40.5'tir.

İşlenen arazilere oranla mülk arazideki dağılımda eşitsizlik daha az barizdir.

Tarımsal işletmelerde pazarlama oranları tarımsal bölgeler itibariyle, 20 dönümden küçük işletmelerde toplam üretimden satışa ayrılan miktarlar %5-7 gibi son derece düşüktür. 20-50 dönümlük işletmelerde bu oran buğdayda %12, arpada %8'e kadar çıkmaktadır.

BUĞDAY VE ARPANIN BÖLGESEL PAZARLAMA ORANLARI (%)

	İşletme Büyüklüğü (Dekar)	Kara- deniz	Mar- Mara	Ege	Kuzey- Doğu	Orta- Kuzey	Ak- Deniz	Güney- Doğu	Orta- Doğu	Orta- Güney	Türkiye
B U Ğ D A Y	1 - 20	1.72	8.88	12.75	2.99	4.32	14.57	4.47	7.53	7.15	7.23
	21 - 50	4.22	11.70	11.76	4.13	11.14	26.22	17.22	12.71	10.72	12.14
	51 - 100	12.46	19.73	22.38	6.60	25.54	40.96	15.91	21.57	29.09	23.75
	101 - 200	27.20	34.51	38.77	10.73	38.47	60.25	26.08	55.03	45.75	40.70
	201 - 500	36.65	53.42	67.22	11.72	67.01	71.73	35.66	48.55	57.80	58.02
	501 - 1000	54.64	71.30	87.00	28.66	73.70	87.85	55.56	67.99	63.26	68.91
B	1001 +	52.40	84.81	94.22	42.87	83.15	90.42	72.86	78.30	77.99	76.18
A R P A	1 - 20	2.60	19.20	18.82	4.42	12.24	0.63	9.24	9.45	19.22	5.18
	21 - 50	5.15	18.59	12.80	5.10	6.70	14.25	8.97	15.26	18.46	10.34
	51 - 100	14.65	19.84	18.55	7.46	12.83	20.72	20.68	20.14	23.25	16.26
	101 - 200	15.53	21.15	22.86	11.62	20.29	29.91	32.22	27.22	25.25	22.75
	201 - 500	34.77	27.26	37.64	8.34	38.63	43.03	40.11	35.44	36.94	34.87
	501 - 1000	-	38.95	25.35	8.40	49.24	57.76	53.62	34.35	29.59	42.99
A	1001 +	70.78	46.84	59.30	23.84	67.25	72.47	69.84	48.27	42.01	64.50

Kaynak : D İ E 1970 Tarım Sayımı Sonuçları

Not : Buradaki bölgeler DİE'nin 9 tarım bölgesidir.

Bu durum, 50 dönüm özellikle 20 dönümden küçük çiftçilerin hububat satıcısı olmadıkları, genellikle üretimlerini kendilerinin kullandıklarını, hatta hububat net alıcısı olduklarını göstermektedir.

100 dönümlü geçen yerlerde pazarlama oranı %40, 1000 dönümlü aşarlarda ise %75'tir. Durum böyle olduğuna göre destekleme alımlarının esas itibariyle orta ve büyük üreticiye yaradığını, bir milyona yakın küçük çiftçilerin destekleme sisteminden önemli bir fayda görmediğini göstermektedir.

Ürünler Göre Toprak Dağılımı

3.5 milyon çiftçiden 1.5 milyonu toprakların %62.3'ünü işlemekte ve sadece hububat üretmektedir. %25 endüstri bitkileri yetiştirmekte ve toprakların %22.8'ini işlemektedir.

TÜRKİYEDE TOPRAK İŞLEYEN HANELERİN VE İŞLEDİKLERİ TOPRAKLARIN ÜRÜN GRUPLARINA GÖRE, YÜZDE DAĞILIMI

ÜRÜN GRUPLARI		Hane Sayısı	Hane Yüzdesi	Toprak Miktarı (Hektar)	Toprak Yüzdesi
Hububat	(1)	1.522.777	50.87	12.593.914	63.25
Endüstri Bitkileri	(2)	370.967	12.40	879.372	4.42
Diğer Bitkisel Ürünler	(3)	102.537	3.43	258.369	1.30
Hububat ve diğer bitkisel ürünler	(4)	230.298	7.70	1.551.960	7.80
Hububat ve endüstri bitkileri	(5)	748.456	25.01	4.540.371	22.80
Endüstriyel ve diğer bitkiler	(6)	16.155	0.54	53.747	0.27
Hububat, endüstriyel ve diğer bitkiler	(7)	1.585	0.05	31.258	0.16
TOPLAM		2.992.775	100.00	19.908.991	100.00

Hububat yetiştiricilerinin %43'ünün 20 dönümlük arazileri vardır. Endüstri bitkileri ile diğer bitkisel ürünlerde bu oranlar %75.3 ve %69.5'tir.

TÜRKİYEDE ÜRÜN GRUPLARI İTİBARIYLA, İŞLENEN TOPRAKLARIN, BÜYÜKLÜĞÜNE GÖRE DAĞILIMI (HANE)

TOPRAK DİLİMLERİ (Dekar)	Hububat		Endüstri Bitkisi		Diğer Bitkisel Ürünler		Hububat ve diğer bitkisel Ürünler		Hububat ve Endüstri Bitkisi		Endüstriyel ve diğer bitkiler		Hububat, Endüstriyel ve diğer Bitkiler	
	Hane	Toprak	Hane	Toprak	Hane	Toprak	Hane	Toprak	Hane	Toprak	Hane	Toprak	Hane	Toprak
1 - 20	42.97	5.50	75.30	29.38	69.56	28.45	40.55	6.91	33.38	7.06	30.24	2.27	-	-
21 - 50	25.84	11.60	14.78	23.24	9.28	9.81	25.88	13.35	30.80	17.96	39.52	37.73	-	-
51 - 100	14.46	14.00	6.86	24.13	20.42	58.65	14.76	15.42	24.02	28.31	30.24	60.00	48.04	20.95
101 - 200	10.07	18.93	2.70	18.01	0.74	3.09	11.17	28.62	8.60	20.21	-	-	-	-
201 - 500	5.01	20.74	0.36	5.24	-	-	7.64	35.70	2.14	10.92	-	-	51.96	79.05
501 - 1000	0.96	8.61	-	-	-	-	-	-	0.65	7.53	-	-	-	-
1001 +	0.69	20.62	-	-	-	-	-	-	0.41	8.01	-	-	-	-
Gini Oranı	0.69710		0.57982		0.52208		0.60209		0.54825		0.18186		0.27089	

Hububat, ayrılan alanlar ve haneler olarak toprakların eşitlikten en uzak olduğu gruptur. Endüstriyel bitkiler ve diğer bitkiler buğdaya göre daha uygun bir dağılım biçimi vermektedir.

Toprak Dağılımındaki Değişmeler

Tarımsal işletme sayısı son 25 yılda 1950-1963 arası hızlı bir artış kaydetmiş, daha sonra 3.124.680 olarak sabit kalmıştır.

Türk tarımında hakim işletme tipi 50 dönümden küçük işletmelerdir. 1950'de bunların oranı %61.8 iken, 1973'te %70.6'ya çıkmıştır.

Diğer önemli bir gelişme 50 dönümden küçük işletmelerin ortalama genişliği 1950'de 25.2 dekar iken 1973'te 19.9 dekara düşmüştür. Bu durum tarımda toprak mülkiyetinin devamlı parçalanarak küçüldüğünü ve zararlı olduğu bilinen bu gelişmenin durdurulamadığını göstermektedir.

Eldeki verilere göre parçalanma orta ve daha küçük işletmelerin küçülmesinden beslenmektedir.

Gini oranının 1963'te 0.5914, 1970'de 0.6053'den, 1973'de 0.6613'e yükselmesi toprak dağılımındaki eşitsizliğin giderek arttığını açıkça göstermektedir.

Türkiye'de Mülk Toprakların Dağılımı

Türkiye'de 2.966.652 hane toplam olarak 17.109.113 hektar araziye sahip olup ortalama büyüklük 57.7 dekadır.

TÜRKİYEDE MÜLK TOPRAKLARININ DAĞILIM ÖLÇÜLERİ (HANE - KİŞİ - ÇALIŞAN BAŞINA)

	HANE(1)	KİŞİ	ÇALIŞAN
Sayı	2.965.446 (2.966.652)	18.487.232	5.997.732
Ortalama toprak (Dekar)	56.80 (57.67)	9.11	28.08
Gini Oranı	0.62277	0.60912	0.65325
Değişim katsayısı	2.08229	2.12649	2.60892
U'	0.52784	0.58262	0.59615
V'	0.93348	0.96139	0.96174
W'	0.85911	0.90749	0.90785

(1) Parantez içindeki rakamlar, 1970 Tarım Sayımının Sonuçlarına göre, bulgularda yapılan düzeltmeleri göstermektedir.

Çiftçilerin %91.6'sı nüfusu 2000'den az nüfuslu yerlerde yaşamaktadır. 2000'ni geçen yerlerde oturan çiftçi aile oranı %5.6'dan ibarettir. Buralarda oturanlar tarım dışı işlerle uğraşmakta ve tarımı yan faaliyet olarak yapmaktadırlar. Toprak sahiplerinin %13'ünü teşkil eden 378.000 ailenin mesleği çiftçilik değildir. Bunların 187.835 işçi, 124.259 esnaf ve sanatkar, 59.890 memurdur.

Nüfusu 10.000'ni geçen yerlerde toprak sahibi olan 5074 tüccar ve sanayici, serbest meslek, esnaf ve rantıye bulunmaktadır. Bunların önemli bir kısmı topraklarını kiracı veya ortakçıya vermektedir.

Topraksız Çiftçiler

1973 yılı rakamlarına göre topraksız çiftçi sayısı 453.813'tür (%13.3). Bunların 407.519'u nüfusu 2000'den az yerlerde, 16.479 hane nüfusu 2-10.000 olan yerlerde yaşamaktadır.

Nüfusu 2000'den az yerlerde yaşayanlardan %30.3'ünün hiç toprağı yoktur. Köylerdeki düz işçi ve tarım işçisi sayısı 375.342'dir. Topraksız çiftçi ile tarım işçisi toplamı 829.195 olup bu rakam toprağı ihtiyacı olan hane sayısını vermektedir. Oranı %21.85'tir. Tarımda çalışanlardan 5 kişide bir kişi topraksızdır.

Traktörün girmesi ile büyük arazi sahipleri bir kısım ortakçıyı bertaraf etmiş ve hazine arazilerini de sürerek topraksız çiftçi sayısını artırmışlardır.

Mülk Topraklarda Ürün Grupları

Mülk topraklarının %65.2'si hububat üretimi yapmaktadır. Bu grupta, 100 dönümden az toprakların payı %2.3 azalırken 500 dönümü geçen toprakların payı %4.7 artmıştır. Nüfus baskısı, veraset vs. nedenlerle parçalanmış küçük topraklar giderek büyük arazi sahiplerinin eline geçmektedir.

Kiracı veya Ortakçılık Suretiyle İşlenen Topraklar

Ölkemizde 1973 yılında 1.056.869 hane kiracı veya ortakçı olarak tarımla uğraşmaktadır. Bunların işlediğı toprakların miktarı 5.425.274 hektardır. İşlenen araziye oranı %25'tir. Tarımda üç kişiden bir tanesi ortakçı veya kiracıdır ve toprakların %4'ü işleyene ait değildir.

Kiracı veya ortakçıların ortalama toprak büyüklüğü 51.3 dönümdür.

TÜRKİYEDE HANE, KİŞİ VE ÇALIŞAN BAŞINA KİRAÇI YADA ORTAKÇI OLARAK İŞLENEN TOPRAKLARIN, BÜYÜKLÜĞÜNE GÖRE, DAĞILIMI

		Ç A L I Ş A N					
		ÇALIŞAN YÜZDESİ			TOPRAK YÜZDESİ		
Toprak grupları (Dekar)		A.Y.		Y.A.	A.Y.		Y.A.
		Basit	bir	Bir	Basit	Bir	Bir
1- 5		46.59	46.59	100.00	5.14	5.14	100.00
5- 10		18.41	65.00	53.41	6.21	11.35	94.86
11- 20		16.76	81.76	35.00	11.18	22.53	88.65
21- 30		5.89	87.64	18.24	6.57	29.10	77.47
31- 40		2.48	90.13	12.35	3.95	33.05	70.90
41- 50		4.38	94.50	9.87	9.34	42.39	66.95
51- 100		2.51	97.02	5.49	9.06	51.45	57.61
101- 200		1.83	98.85	2.98	13.69	65.14	48.55
201- 500		0.50	99.35	1.15	6.92	72.06	34.86
501-1000		0.65	100.00	0.65	27.94	100.00	27.94
1001+		-	100.00	-	-	100.00	-
Gini Oranı		0.74896					

100 dönümden küçük toprakların payı kiracı veya ortakçıların işlediği toprakların %42.7'sidir. Kiracı veya ortakçı hanelerin %63.9'u (675772 hane) toprakların %13'ünü teşkil eden 20 dönümlük toprakları işlerken sadece %0.6'sı (6.062) hane 500 dönüm üstündeki toprakları işlemektedir.

Bu durum küçük çiftçilerin küçük yerler güçlü çiftçilerin büyük yerler kiraladığını ve tarımda piyasa ekonomisi koşullarına tabi olarak az da olsa büyük ve modern işletmelerin teşekkül etmekte olduğunu göstermektedir.

Ortakçı veya kiracı çiftçilerin 310.178 adedinin kendisine ait toprağı yoktur.

Topraksız kiracı veya ortakçı çiftçilerin genel çiftçiler içindeki yüzdeleri bölgelere göre şöyle dağılmaktadır:

Bölge	%
İç Anadolu	2.8
Karadeniz	1.2
Ege-Marmara	12.0
Akdeniz	14.8
Doğu Anadolu	18.5

Araştırmalar 234.000 kişinin 1.467.310 hektar araziye başkalarına işletilmek üzere verdiğini gösterirken sahip olunmadan işlenen arazi miktarı 5.425.234 hektardır. Aradaki fark mülk sahiplerinin noksan bildirmesinden veya hazineye ait gizli ve açık şekilde işlenen büyük arazilerin mevcudiyetinden doğduğu tahmin edilmektedir.

Türkiye toplamı olarak kiracı veya ortakçıya verilen mülk topraklar kiracılık veya ortakçılıkla işlenen arazilerin %27'sini oluşturmaktadır.

TÜRKİYE'DE COĞRAFİ BÖLGELERDE KIRACILIK
YA DA ORTAKÇILIKLA İŞLENEN KIRACIYA YA DA
ORTAKÇIYA VERİLEN ALANLAR VE KIRAYA VERİLEN HAZİNE ARAZİSİ

	Kiracı ya da Ortakçı Olarak İşlenen Alan (Ha.) (1)	Kiracı yada Ortakçıya Verilen Alan (Ha.) (2)	(2)/(1)X(100) (%) (3)	Kiraya Verilen Hazine Arazisi ¹ (Ha.) (4)	(2)+(4) (5)	(5)X100 (1) (%) (6)
İç Anadolu Bölgesi	1.019.597	592.671	58.13	51.301 ² (556.830)	643.972 (1.149.501)	63.15 (112.74)
Karadeniz Bölgesi	316.252	132.404	41.86	- (90.344)	132.404 (222.748)	41.86 (70.43)
Ege ve Marmara Bölgesi	978.025	528.172	54.00	8.510 (181.129)	536.682 (709.301)	54.87 (72.52)
Akdeniz Bölgesi	534.383	63.527	11.89	2.500 (183.258)	66.027 (246.785)	12.36 (46.18)
Doğu Anadolu Bölgesi	2.577.032	150.536	5.84	20.250 (977.872)	170.786 (728.408)	6.62 (28.26)
Türkiye	5.425.289	1.467.310	27.05	64.361 (1.589.432)	1.531.671 (3.056.742)	28.23 (56.34)

¹Kiraya verilen hazine arazisine ilişkin rakamlar Toprak Reformu Müsteşarlığından alınmıştır.

²Parantez içindeki rakamlar hazineye ait olan tarımsal üretime açılmış (pulluk altına alınan) alanları göstermektedir.

Yukardaki tabloda parantez içindeki hazine arazisi rakamlar sadece işlenmeye açılmış tarımsal toprakları kapsamaktadır. Bu 1.6 milyon hektarlık alanın 400.000 hektarı devlet çiftlikleri veya toprak su vs. tarafından işlenmekte, bakiyesi 1.2 milyon hektar çiftçiler tarafından muhtelif yollarla işlenen hazine topraklarıdır. Ayrıca, hazineye ait olup funda, çalılık niteliğinde 1.5 milyon hektar arazi islah edilerek çiftçilerce işletildiği ileri sürülmektedir.

Bu durumda;

- 1.2 İşlenebilir hazine arazisi
- 1.5 İyileştirme yoluyla işlenen hazine arazisi
- 1.5 Özel mülklerden ortakçı veya kiracıya verilen
- 1.2 Mülk araziden kiraya verildiği gizlenen

olmak üzere toplamı 5.4 milyon hektar arazi kiraya veya ortakçıya verilmektedir.

1963-1973 devresinde toprağını başkasının işletmesine veren haneler %49.4 oranında azalmıştır. Bunun esas nedeni parçalanma ve nüfus baskısı nedeniyle ailelerin ihtiyacına yetecek büyüklüklere yaklaşılması olabilir. Diğer taraftan, kira veya ortağa verilen küçük toprak parçaları daha da küçülürken 500 dönümü geçen topraklarda küçük bir artış vardır.

Modern tarım girdileri kullanımının artması küçük işletmelerin mukavemetini artırmış, bazı küçük işletmelerde çalışanlar ise civar kasabalarda ek mevsimlik iş olanakları bulduklarından tarım sektörünü terketmemişlerdir.

Son yirmibeş yıl içinde genel bitkisel üretim %3.4 oranında artarken tahıllar ve otlar ile baklagillerin üretim artış hızları daha düşük kalmıştır.

173.551 toprak sahibi şehirlerde oturmakta ve bunların 89.441'inin mesleği çiftçi değildir. Bu kişilerden enaz 100.000'ni topraklarını başkalarına sürdürmektedirler.

1950-1975 devresinde ürün üretim değerlerinin yıllık ortalama artış hızları aşağıya alınmıştır:

Sabit Fiyatlarla

1) Tahıllar	% 2.62
2) Baklagiller	2.03
Endüstri Bitkileri, yağlı tohumlar, yumru bitkiler	4.82
3) Sebzeler	3.76
4) Meyveler	5.70
5) Diğerleri	0.84
6) Toplam Bitkiler	3.43

Piyasa ekonomisine dönük bitkilerdeki yüksek artış tarımın piyasaya dönük olmasının önemli bir teşvik unsuru olduğunu göstermektedir.

1950-1975 yılları döneminde tahıl fiyatları 8 misli artarken baklagiller 17, sebzeler 12, meyveler 10, endüstri bitkileri fiyatları 9 misli artmıştır.

Buna paralel olarak genel üretim içinde tahılların payı 1950'lerde %45 iken, 1975'lerde %37'ye düşmüş, endüstriyel bitkiler %17'den %23'e yükselmiş, meyvelerin payı ise %12'den %20'ye çıkmıştır.

ÇEŞİTLİ ORON TÜRLERİNİN ÜRETİMİNDEKİ DEĞİŞMELER
(1950-1975)

Orün Türü ¹	(1968 Fiyatlarıyla)					
	1950, 1951, 1952 Ortalaması (000 TL.)	% Pay	1960, 1961, 1962 Ortalaması (000 TL.)	% Pay	1973, 1974, 1975 Ortalaması (000 TL.)	% Pay
Tahıllar	6.850.236	44.64	9.604.667	41.69	12.450.762	37.40
Baklagiller	500.906	3.26	707.731	3.07	794.293	2.39
Endüstriyel Bit- kiler, yağlı tohumlar, yum- ru bitkiler ²	2.667.653	17.38	4.154.425	18.03	7.894.370	23.72
Sebzeler	932.165	6.07	1.596.350	6.93	2.348.033	7.05
Meyveler	1.895.917	12.35	3.804.372	16.51	6.780.517	20.37
Diğerleri ³	2.501.093	16.30	3.172.021	13.77	3.018.120	9.07
Toplam	15.347.970	100.00	23.039.565	100.00	33.286.095	100.00

¹Ürün türlerinin kapsamaları için Bkz.Tablo IV.2

²Kavun ve karpuz milli gelir istatistiklerinde bu grupta yer almasına karşın, burada ekili alanların dağılışı ile tutarlılık sağlamak amacıyla sebzeler grubuna alınmıştır.

³Diğerleri grubunun çok büyük bir bölümü ot ve saman, kalanı ise kendi kendine yetişen bitkilerdir.

Kaynak: a) Türkiye Milli Geliri, Kaynak ve Yöntemler, 1948, 1972, DİE 1973
b) 1973, 1974, 1975 rakamları, Devlet İstatistik Enstitüsü Milli Gelir şubesinden alınmıştır.

Yukardaki açıklamalar Türkiye'de toprak dağılımının üretimi olumsuz olarak etkilediğini, çeşitli ürünler arası dağılımın, destekleme fiyatlarının da etkisiyle piyasa ekonomisi koşullarından saptığını, makro seviyede bir düzenlemeye ihtiyaç olduğunu göstermektedir.

BÖLÜM V

TARIM KALKINMASI VE PLANLAMASI İLE İLGİLİ GENEL KAVRAMLAR

Planlamasını endikatif planlama sistemiyle yürüten ekonomilerde en önemli husus tarımın piyasa ekonomisi içinde ne oranda yer aldığı ve piyasa ekonomisi tedbirlerine ne oranda reaksiyon gösterdiği konusudur.

Gerçekten haykıran yapısal sorunları halledilmeyen bir ülkede döviz fiyatları, faiz hadleri, ücret, kira, vergi politikaları kanalıyla tarımda çok önemli değişimler sağlanması güçtür. Bu bakımdan tarımın piyasa ekonomisi çerçevesi içinde halli mümkün olan ve olmayan sorunlarını ayırtetmekte yarar vardır. Piyasa ekonomisi düzeni içinde tarım kalkınmasının gerçekleştirilmesi tarımın sanayi ve diğer sektörlerle önemli ölçülerde entegre olmasına bağlıdır. Tarım diğer sektörlerle %50 üstünde entegre olmuş ise önemli bir mesafenin alınmış olduğuna hükmetmek mümkündür. Bu durumda tam entegrasyonu önleyen engeller üzerinde konsantre olmak hem sürat, hem de yoğunluk açısından önemlidir.

Tarım ile tarım dışı sektörler arasında kalkınma ve planlama açısından mühim farklılıklar şunlardır:

Sanayi kalkınmasında bir müteşebbis bir üretim ünitesi kurup oraya gerekli personeli koymakla işin önemli bir bölümünü halletmiş sayılırken tarımda, üretim milyonlarca çiftçinin tek tek tutumlarını değiştirmesine bağlıdır.

Bir sanayi ünitesinde işçileri işe alma bakımından bir kurs düzenlemek mümkün iken tarımda bu çoğu zaman imkansızdır. Sanayide işçinin kültür yapısı makineleşme ve otomatikleşme dolayısıyla kalkınmayı engelleyici bir durum yaratmadığı halde, tarımda köylünün yeniliklere fiyat, bitki, teknik değişikliklere karşı tepkisi önemlidir.

Buna karşılık, tarımda iç ve dış satışlar malın borsalara sevkinden sonra kolay olmasına karşılık, sanayi mallarında dağıtım şebekesi, servis ve yedek parça sorunları son derece önemlidir. Aynı nedenlerle tarımsal ihracatın becerilmesi sanayi ihracatına göre çok daha kolaydır.

Ülkede gelir dağılımını düzeltme tedbirleri tarıma verilecek önemle daha süratle gerçekleştirilebilir. Sanayiye dönük bir kalkınmada tarım giderek fakirleşir, kârlar endüstride birikir ve tekrar endüstriye yatırılır.

Bazı hallerde, endüstri yeteri kadar istihdam yaratamıyorsa uluslararası piyasa koşullarını aşan ölçülerde endüstri subvansiyonu yerine tarımla ilgili ticari ve sınai faaliyetleri teşvik etmek ve o ölçüde çiftçileri

toprağa bağlamak daha uygun olabilir. Özellikle, orta büyüklükteki bir çiftçi ailesine ömür boyu devamlı tarım geliri sağlayabilecek çiftlikler kurulması, ülkede müstekâr bir orta sınıf yaratılması bakımından kritik bir yol oynanabilir.

Uluslararası petrol krizinden sonra tarım sanayiye oranla girdiler açısından daha az dövizle bağlı bir sektör durumuna geldiğinden, tarım yatırımları aynı geliri sağlamasına karşılık, bir miktar petrol ve döviz girdisi tasarrufu sağlayabilir. (Gübre, koruma ilaçları dövizle bağlı ise de istikbalde kömürden fosfatlı gübre üretimi planlanmaktadır.)

Tarımın yukarıda sayılan özellikleri dolayısıyla, tarımsal kalkınmanın zaman ve dozları çok iyi ayarlanmış reform ve iyileştirme tedbirlerine ihtiyacı vardır.

Tarım reformu bir manada köyle ilgili yapının üretimi artırma amacıyla değiştirilmesidir. Bu değişiklikler, toprakla ilgili mülkiyet ve zilyetlik hakları ile üretimin toprak sahibi ile kiracılar arasındaki dağılımını, toprak alımı için kredi verilmesini, çiftliklerin tesis ve idaresini, tarım vergilerini, tarımla ilgili kaynakların geliştirilmesi, pazarlaması, tarımla ilgili eğitimin ve sağlık hizmetlerinin genişletilmesi ve iyileştirilmesini de içine alır.

Her reform gibi tarım reformunun da halkın kültür seviyesine uygun düşmesi veya uygun olması için gerekli hazırlığın yapılması lazımdır. Mevcut sosyal ve ekonomik kuruluşlar reformu benimsemezlerse, Türkiye'de olduğu gibi reformlar başarısızlıkla sonuçlanabilir.

Tarım reformu yapılmadan önce bu reformu bütün ayrıntıları ile çok iyi bir şekilde planlamak lazımdır. Plan asgari şu hususları kapsamalıdır.

- 1) Tarımsal hedefler açıkça belirtilmelidir.
- 2) Tarımda bugünkü yapı ile elde edilmek istenen yapı ayrıntıları ile açıklanmalıdır.
- 3) Reformu gerçekleştirecek aletler ve aksiyon planı belirtilmelidir.

Hedefler arasında,

- Üretimde verimin artırılması,
- Toprakların daha adil dağıtılması, (gelir dağılımının düzenlenmesi)
- Çiftçilere fırsat eşitliği sağlanması,
- Şehirlere göçün nasıl önleneceği ayrıntıları ile yer almalıdır.

Yapısal değişimler için kullanılacak araçlar ise,

- Yeni kredi dağıtımı,
- Fiyat desteklemeleri,
- Yeni araştırmalar başlatılması (tohumluk, gübre vs.)
- Sulama ve gübre ile ilgili yeni yatırımlar,
- Köy yolları sisteminin geliştirilmesi,
- Pazarlamada değişiklikler,
- Tarım eğitiminde yenilikler,
- Çiftlik yönetimi ile ilgili yeni programlar,
- Tarımda çalışanların sınai yeteneklerinin artırılması
- Tarım nüfusunun sağlığı ile ilgili yenilikleri kapsamalıdır.

Tarımı temelden değiştirecek tedbirler ise,

- Toprakların yeniden dağılımı,
- Toprak kira ve iřletilmesi ile ilgili statülerin değiştirilmesi,
- Kira koşulları, kiracıların emniyeti ve hakları,
- Parçalanmış tarım arazisinin birleştirilmesi gibi konuları içine alır.

Teoride, tarımda ekonomik gelişme genellikle üç aşamadan geçmektedir. Birinci aşamada, tarımda önemli bir işgücü fazlası vardır. İkinci aşamada, fazla işgücü şehirlere göçmüş ve sanayide iş bulmaya başlamıştır. Tarımda fert başına üretim sanayideki ücretten düşüktür. Üçüncü aşamada ise tarımda marjinal üretim sanayi ücretlerine eşit hale gelmiş ve onu geçmiştir. Bu noktadan itibaren tarım piyasa ekonomisi koşullarına tabi olmaya başlamıştır denilebilir.

Tarım reformları ve devlet müdahaleleri özellikle birinci aşamada çok yararlı olurlar, çiftçinin kendi toprağını işlemesi bütün yönetim ve uzmanlığını göstermesi için zorunludur. Tarım reformu tarımda fert başına düşen üretimi yükselterek tarım ile sanayi sektörünün entegre olmasını ulusal piyasanın ortaya çıkmasını sağlar. Tarımda işçinin marjinal üretim değeri sanayideki ücret seviyesiyle aynı olduğu zaman tarımda ticaret ve sanayinin etki sahasına dahil olur. Sahibi tarafından işletilen çiftliklerde toprak iyileştirilmesi daha süratle olur ve yatırımlar artar. Toprağın etrafı çevrilir, koruma tedbirleri alınır, arazinin daha iyi değerlendirilmesi sağlanır. Toprak sahibinin yılda birkaç defa ziyaret edip ortakçılıkla veya kira ile işlediği arazilerde genellikle bu gelişmeler olmaz. Bu aşamada toprak dağıtımının ek tedbirlerle desteklenmesi şarttır. Bunlar, teknik yardım, kredi, sulama, gübre, tohumluk yardımlarıdır. Bu aşamada ortaya çıkan gelir fazlasının tarım vergileri kanalıyla tarım dışı yatırımlara aktarılması ve tarımda artık çalışmasına gerek kalmayan işçilere sanayide istihdam yeri bulunması lazımdır.

Uygulamada birinci aşamadan ikinci aşamaya geçişin tefriki son derece güçtür. Sanayide işgücü sıkıntısı çekilmesi işaretlerden biri olabilir. İkinci aşamada alınması gerekli tedbirler ise biraz daha farklıdır. Bunlar arasında:

- Üretim alanlarını genişletmek için araştırmalar yapılması,
- Tarım ekstansiyonu konusunda eğitim programları icrası,
- İşlah edilmiş girdiler, özellikle tohum ve gübre programları hazırlanması,
- Tarım hizmeti gören yeni kurumlar, kredi-pazarlama-köy yolları yapımı zikredilebilir.

Bu aşamada esas güçlük bu araştırmaların Batıdan aynen aktarılmasına olanak bulunmamasıdır. Çünkü, Batıdaki araştırmalar gelişmiş ülke tarımlarının ilgili ülkedeki koşullar nazara alınarak yapılmıştır.

Bu durumda geri kalmış ülkelerin tarım kolunda çalışan bilim adamları bizzat kollarını sıvamadıkça ülkelerinin tarım kesimini içinde bulunduğu ataletten kolaylıkla kurtaramazlar.

İkinci aşama giderek geliştikçe, tarımda fazla işçi kaybolmaya başlar, Üçüncü aşamada ise, tarım tamamıyla sanayi ve ticaret sektörü ile entegre olur.

Tarımdaki aşamalarla her aşamaya ilişkin nitelikler aşağıdaki tabloda özetlenmiştir:

TARIM POLİTİKASI ALETLERİ VE KALKINMADA AŞAMALAR

AŞAMA	NİTELİKLERİ	HEDEFLER	EKONOMİK POLİTİKA ARAÇLARI
I Durgunluk	<ul style="list-style-type: none">- İlgücünün marjinal verimliliği sıfırdır.- Sanayi ücretleri ile tarımda bol miktarda işçi bulunur.- Tarımda üretim fazlası- Tarım ve sanayi ayrı adalar şeklindedir.- Gelişme işaretleri yoktur.	<ul style="list-style-type: none">- Adil gelir dağılımı- Fırsat eşitliği- Ekonomik kalkınma	<ul style="list-style-type: none">- Toprak dağıtımı- Zilyetlik-kirada değişiklik- Alt yapı yatırımları- Subvansiyonlar- Ekstansiyon reformu zorunludur.
II Gelişmenin Başlaması	<ul style="list-style-type: none">- İlgücü marjinal verimliliği sanayi ücretlerinden küçüktür.- Sanayi için bol işçi bulunur.	<ul style="list-style-type: none">- Verimliliğin artırılması- Eşitlik- Kalkınma- Adalet	<ul style="list-style-type: none">- Araştırma- Kamu yatırımları- Eğitim- Ekstansiyon- Kredi ve pazarlama- Yapısal değişimler zorunludur.
III Ticari Tarım	<ul style="list-style-type: none">- Tarımda işgücünün marjinal verimi sanayi ücretlerinden yüksektir.- Tarım ve sanayi sektörleri her bakımdan entegredir.	<ul style="list-style-type: none">- Verimlilik	<ul style="list-style-type: none">- Genel ekonomik araçlar tarımda da uygulanabilir.

Kaynak: Thorbecke Quantitative Techniques in ECO Develop.

Genel olarak tarım planlanmasını, belli dönem sonunda varılması gereken tarımsal yapı ile ilgili nicelik ve niteliklerin saptanması ve bunun nasıl gerçekleştirileceğinin belirtilmesi olarak tanımlanabilir. Planlama ile ilgili diğer konular şöylece özetlenebilir:

- Tarımın bugünkü durumu, uluslararası standartlara göre başarı derecesi,
- Plan sonunda tarımsal yapının sahip olması gereken nicelik ve nitelikleri,
- Bugünkü durumun hangi yöntemlerle ve araçlarla plan sonu yılı durumuna getirilebileceği,
- Yön değişiklikleri veya artışların hangi araçlarla sağlanacağı ve sorunların nasıl çözüleceği

Alınan tedbirlerin bir kısmı uzun sürede sonuç vereceğinden, tarım sektörünün 15-20 senelik bir perspektif içinde ekonomideki büyüklüğünün ne olacağını önceden saptamakta yarar vardır. Bu aşamada endüstriyel gelişme hızı ile tarımsal gelişme hızlarının birlikte ele alınması zorunludur. Kapalı bir ekonomide tarım-sanayi ilişkilerinin çok daha yakından incelenmesi lazımdır. Çünkü, dengeli bir biçimde gelişmeyen iki sektör bir süre sonra birbirlerinin gelişmelerini devamlı surette engelleyerek genel kalkınma hızının düşmesine sebep olabilmektedirler.

Açık ekonomilerde durum daha az sorun olur. Tarım veya sanayide sorun olan girdi ve ürünleri dışarıdan alınıp dışarıya satılabilir.

Bu aşamada ayrıca, tarım ürünleri dünya arz ve talebinin seyrinin çok yakından takibi ve uzun vadeli gelişme ve bekleyişlerin iyi tahmin edilmesi lazımdır.

Tarım ürünlerini ilgilendiren yön tespitinde ayrıntıların açıkça bilinmesi son derece yararlıdır. Bu açıklık olmazsa gerek sınai ve zirai yatırımcılar ve gerekse ara malı ihracatçıları kendi orta vadeli iş planlarını gerçekleştiremezler.

Dış ticaret konusu ürünlerde ülkenin mukayeseli olarak maliyetleri açıklanmalı ve hangi konularda ülkenin uzmanlaşmasında fayda olacağı ilgililere ilan edilmelidir.

Tarım konusunda ekonomik etkenlik ile teknik etkenliği ayırmakta yarar vardır. Kahve ağacı yetiştirmek üzere yapılan masraflar iyi netice verip de kahve üretimine başlamadan önce bu kahvenin uluslararası fiyatlarla elde edilip edilemeyeceğini saptamak lazımdır.

Zira, dünya kahve fiyatının üstünde Türkiye'de kahve üretmek ve tüketmek başlı başına bir kaynak israfı doğuracaktır.

Türkiye'nin AET ülkeleri ile olan ilişkilerini de gözetmesi gereken tarım planlamasında planın son yılı için şu hususların özellikle gözönünde tutulması lazımdır.

- AET içinde tam rekabet olanağı olan tarımsal bir yapı.
- Bu tarımsal yapıya uygun bir iç sanayi yapısı
- Tarım ve sanayi yapısına hizmet edecek bir politika ve mali kuruluşlar sistemi (müstekar bir TL., serbest para, sermaye ve döviz piyasaları)

Tarım kalkınmasında endüstride olduğu gibi kritik yol analizine ihtiyaç olduğunu söylemek lazımdır. Kritik yolun seyri bilinirse, daha az maliyetlerle aynı hedeflere ulaşılabilir. Bunu genel bir örnekle açıklamak mümkündür.

Diğer sektörlerde olduğu gibi, tarımda da ülkemizin geri kalmasının nedenlerini beş noktada özetlemek mümkündür.

- 1) Tarımla ilgili bilimsel çalışmalar da geri kalınması,
- 2) Tarımla ilgili teknolojinin toprağa uygulanmasında geç kalınması,
- 3) Tarım ekonomisinin yönetiminde yapılan hata ve israflar
- 4) Tarımsal kalkınmayı etkileyen ve süratlendiren fert, aile ve diğer toplumsal davranış sistemlerinin iyileştirilememesi veya geliştirilememesi
- 5) Tarımla ilgili ekonomik politikalarda yapılan hatalar

Bu liste genişletilebilir. Bu analizin yararı bu listede darboğaz olacak konuların ortaya çıkış noktalarına göre ele alınarak, katedilecek yolun kısaltılması ve yatırım ve giderlerde tasarruf sağlanmasıdır.

Tarımsal üretimde önemli kararlar vermeden önce, üretimin seçenekleri varsa önce bunlar milli gelir testinden, daha sonra uluslararası maliyet testinden, döviz ve işgücü kullanma oranları testlerinden geçirmek lazımdır.

Milli gelir testinden kastolunan, üretim konularının milli gelire olan katkılarının araştırılmasıdır. Bu özel kârlılık oranlarının endüstriyel ilişkiler, Hirschman tipi ileri (veya geri) yayılma etkileri, dış ekonomiler, nazara alınarak düzeltilmesi suretiyle olur.

Uluslararası maliyet testi ise, bir tarımsal üretimin ülkede yapılmayarak ithalinin kârlı olup olmadığının araştırılmasıdır. Yetiştirilecek tütün veya pamuk tipleri, çay üretiminin hudutları vs. konular Türkiye için üzerinde durulması gereken örneklerdir.

Projelerin net döviz yaratma etkisi testi ise uluslararası fiyatlar ve piyasa olanakları nazara alınarak yapılmalıdır. İşgücü kullanma oranı testleri ise tarımda işgücü fazlası olan ülkelerde büyük önem arz etmekte olup tarım bölgelerinin özelliklerine göre farklı sonuçlar verebilir.

Bu hususta incelenmesi gereken diğer hususlar şunlardır:

- Tarım ürünleri iç ve dış arz ve talebi,
- Tarım ürünleri iç ve dış arz ve talebinin zaman içindeki seyri,
- Türkiye'nin halen dünya pazarlarındaki hissesi ve plan sonunda hangi hisseyi sağlayabileceği,
- Rakip ülke üreticilerinin maliyetleri, fiyat indirim marjları olup olmadığı, üretim teknikleri, mali güçleri, pazarlama olanakları
- Rakip ülkelerde tarım sektörünün devletten gizli ve açık olarak aldığı yardımlar, subvansiyonlar.

Bu genel kavramların görülmesinden sonra geçmişte tarım politikalarının yarattığı sorunlara geçebileceğiz.

BÖLÜM VI

TÜRK TARIMI POLİTİKASI, İLE İLGİLİ SORUNLAR

Tarımda Yatırım Yetersizliği

Milli gelirin önemli bir bölümü tarımda doğduğu halde tarım yatırımları planlarda genellikle düşük tutulmuştur. Aşağıdaki tabloda görüleceği üzere, tarımın yatırımlardaki payı %8 ile %14 arasında seyretmektedir.

DBYP* 'da bu pay %12.2 olarak planlanmıştır. Milli gelirin %22.9'u tarımda doğmakta olduğuna göre nötr bir dağıtımla tarımın daha büyük oranlarda yatırımlardan pay alması gerektiği söylenebilir. Ağırlıkların tarım lehine gözden geçirilmesi, özellikle, destekleme fiyatları kanalıyla sarfedilen fonların tarımsal projelere kaydırılması kritik bir önem arz etmektedir.

SABİT SERMAYE YATIRIMLARININ SEKTÖRLERE DAĞILIŞI

Yılı	Maden- cilik	İmalat	Enerji	Nakliyat	Turizm	Konut	Diğer	Tarım
1963	12.8	4.1	24.5	4.9	15.7	0.7	23.8	13.5
1964	14.4	5.6	20.1	6.8	14.3	0.9	22.1	15.8
1965	14.8	7.0	17.4	6.9	14.6	1.5	23.3	14.5
1966	13.1	6.7	18.4	6.4	16.4	1.8	23.0	14.2
1967	14.1	4.7	21.7	7.3	16.4	1.5	20.4	13.9
1963/67	13.8	5.6	20.4	6.5	15.6	1.3	22.4	14.4
1968	13.8	3.1	23.1	8.7	16.2	2.3	18.5	14.3
1969	12.1	3.0	25.1	9.5	16.0	2.2	18.8	13.3
1970	10.6	3.5	25.5	10.6	15.6	2.1	20.6	11.5
1971	9.6	3.3	26.7	8.8	15.4	2.2	22.7	11.3
1972	9.8	3.5	32.1	7.3	16.7	1.6	19.5	9.5
1968/72	11.1	3.3	26.7	8.9	16.0	2.1	20.1	11.8
1973	11.1	3.5	29.8	7.0	17.6	1.7	19.1	10.2
1974	10.6	3.4	30.7	7.0	19.0	1.2	16.9	11.2
1975	10.1	3.2	30.3	6.4	20.2	0.9	18.6	10.3
1976	13.7	4.0	26.1	7.9	21.4	0.8	15.8	10.3
1977	14.8	4.1	24.9	7.9	21.8	0.8	14.9	10.8
1973/77	12.4	3.7	28.0	7.3	20.3	1.0	16.8	10.5
1978	11.1	4.6	24.9	10.1	22.9	0.8	16.8	8.6
1979	8.5	5.8	23.7	12.0	19.1	0.7	20.1	10.3

¹Eğitim, sağlık ve diğer

* Dördüncü Beş Yıllık Plan

SABİT SERMAYE YATIRIMLARI

(1976 Sabit Fiyatlarla)
(Milyon TL.)

	1 9 7 8			1 9 7 9			1 9 7 8			1 9 7 9		
	Özel	Kamu	Toplam	Özel	Kamu	Toplam	Özel	Kamu	Toplam	Özel	Kamu	Toplam
Tarım	8.132.3	7.328.1	15.460.4	5.464	5.289	10.753	12.3	10.0	11.1	9.6	7.6	8.5
Madencilik	279.4	6.068.7	6.348.1	533	6.788	7.321	0.4	8.3	4.6	0.9	9.7	5.8
İmalat	18.996.6	15.657.4	34.654.0	13.548	16.514	30.062	28.8	21.4	24.9	23.7	23.7	23.7
Enerji	132.9	13.929.9	14.062.8	194	15.027	15.221	0.2	19.0	10.1	0.3	21.5	12.0
Nakliyat	14.313.8	17.603.6	31.917.3	9.511	14.773	24.284	21.7	24.0	22.9	16.7	21.2	19.1
Turizm	600.6	558.2	1.158.8	397	461	858	0.9	0.8	0.8	0.7	0.7	0.7
Konut	21.484.7	1.963.2	23.447.9	24.071	1.399	25.470	32.6	2.7	16.8	42.1	2.0	20.1
Eğitim	129.8	3.389.4	3.519.2	157	2.193	2.350	0.2	4.6	2.5	0.3	3.1	1.9
Sağlık	52.1	1.535.9	1.588.0	219	1.298	1.517	0.1	2.1	1.1	0.4	1.9	1.2
Diğer Servis	1.766.9	5.250.1	7.017.0	3.020	6.074	9.094	2.7	7.2	5.0	5.3	8.7	7.2
Toplam	65.889.1	73.284.4	139.173.5	57.114	69.816	126.930	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

1973 petrol krizinden sonra dünya durumunun iyi bir değerlendirilmesi yapılabilseydi sanayileşme maliyetinin önemli ölçüde arttığı görülür ve yatırımların dağılışındaki ağırlıklar değiştirilirdi. Halbuki, petrol krizinden sonra böyle bir çekidüzen vermenin gereği ancak 1980'li yılların sonlarında anlaşılabilmiş ilk defa 1981 programında ağırlıklar tarım lehine değiştirilmiştir.

Mazide tarım yatırımlarının küçük tutulması sanayiye talep açısından olumsuz olarak etkilemiştir. Türk ekonomisi dışa açık olarak kurulmadığından sanayi ürünleri satışları, dolayısıyla üretim ve yatırımları tarım sektörünün gelişme sınırlarına bağlı kalmıştır. Bu durum, istikrar programlarının uygulandığı devrelerde açıkça ortaya çıkmış ve yerli sanayi, talep yetersizliğinden üretim ve yatırımları önemli ölçülerde kısma zorunda kalmıştır.

Tarımla İlgili Yönetim Dağınık ve Yeterli Derecede Koordine Değildir.

Tarımsal yatırımların yarısına yakın kısmı kamu sektörü tarafından yapılmakta ve dolayısıyla özel sektörün yapacağı tarım yatırımlarının büyüklüğü önemli ölçülerde kamu yatırımlarının başarısına bağlı bulunmaktadır.

Tarım yatırımlarını yönetmekle görevli bakanlık, genel müdürlük, dairelerin sayıları, gereksiz yere artırılmış, bunların görevleri görev yerleri, yetkileri açıkça belirtilmemiş birbirleriyle olan ilişkileri ve koordine çalışmalarına ait esaslar layıkıyla düzenlenmemiştir.

Tarım Konusunda Yetkililer ve Görevleri:

<u>Yetkili</u>	<u>Görevleri</u>
Devlet Planlama Teşkilatı Tarım Bakanlığı	Sektör Planlaması ve Koordinasyon Teknik Hizmetler, girdi tedariki, pazarlama tarım, teşvik programları
Orman Bakanlığı (1969)	Orman yönetimi, erezyon kontrolü, orman köylerinin kalkınması
Köy İşleri Bakanlığı (Toprak-Su)	Küçük köy sulama ve altyapı hizmetleri, toprak ve su bakımı, köy elektrik hizmetleri, köy kooperatifleri
Enerji ve Doğal Kaynaklar Bakanlığı (DSİ)	Büyük sulama projeleri, su kontrolü, hydro elektrik projeleri
Ticaret Bakanlığı	Tarım kooperatifleri - tarım kredileri (pamuk, fındık, fıstık, üzüm, incir, ayçiçeği)
Sanayi Bakanlığı	Şeker pancarı üretimi ve ilgili tarımsal hizmetler
Tapu ve Kadastro Gn.Müdürlüğü	Tarım topraklarının kadastro çalışmaları
Toprak Reformu Müsteşarlığı	Tarım reform çalışmaları
Et ve Balık Kurumu	Tedarik ve pazarlama

DPT'nin genel tarım planlaması ve yatırımların dağılımı ile ilgili etüd sorumluluğunu üzerine alması ve Tarım Bakanlığı servisleri ile çok yakın bir işbirliği içinde çalışması lazımdır. Bugüne kadar daha tutarlı ve rasyonel bir tarım planı hazırlanamamasının nedenleri arasında DPT'nin yüksek seviyede teknik değerlendirmeyi sürekli olarak yapamamasıdır. Buna karşılık, tarım planının maketinin hazırlanmasında ana sorumluluğu Tarım Bakanlığının alması zorunludur. Ekilen toprakların genişlemesi hayvancılığı olumsuz olarak etkilemektedir. Bunun nedeni hayvancılıkla meşgul Ünitelerle tarım üniteleri arasındaki ilişkilerin yetersiz olmasıdır.

Sulama işlerinde Tarım Bakanlığı, Köy İşleri Bakanlığı ve Devlet Su İşleri arasındaki koordinasyon noksanlığı israflara sebep olmuştur. Köy kalkınma işlerinde, köy işleri, Orman ve Tarım Bakanlıkları aynı konularda çalışmakta, bazan hepsi aynı işleri yaparken bazan üçünün de dokunmadığı işler bulunmaktadır. Sulama tesisleri tamamlanıp gerekli kanallar devreye sokulacak yerde bunlar bırakılarak yeni projelere para sarfedilmektedir.

Yerli ve yabancı yönetim uzmanlarına tarım yönetimini rasyonalize etmek üzere acele durumun inceletilmesi yararlı olacaktır.

Bu konuda her halikârda tarımla ilgili bakanlık sayısı bire indirilmeli, önem arzeden işler Orman, Köy kalkınması, Hayvancılık gibi bağımsız genel sekreterlik veya müsteşarlarla yürütülmeli, Ticaret Bakanlığından tarım kredileri, kooperatifler, konuları Sanayi Bakanlığından şeker pancarı konusu, gümrükten tütün konusu behemal Tarım Bakanlığına devredilmelidir.

Ayrıca, gerek yönetim, gerek yatırım projeleri ve gerekse araştırma işlerinde uzmanlaşmayı ve değişik sorunları bölgelerin özelliklerine göre çözümlerini sağlamak üzere bölge tarım müfettişlikleri ihdas edilmeli ve bu açıdan Tarım Bakanlığı merkez teşkilatı tedricen koordinasyon ve genel araştırma görevlerine kaydırılarak tarımda desantralizasyona gidilmelidir. Bölge müfettişlikleri bakan yardımcısı veya müsteşar düzeyinde yetki ve olanakla techiz edilmeli ve Ankara ile ilişkileri minimuma indirilmelidir.

En önemli bir iyileştirme tedbiri ise kuşkusuz bütün kademeleri ile tarım yönetiminin politika dışına çıkarılmasıdır. Bunu sağlamak üzere kabinede Tarım Bakanlığı postunun tarafsız kişilerce yürütülmesi ve önemli yönetici seviyesinde, çalışanların ise bir süre politikaya girememeleri gibi tedbirler düşünülebilir.

Tarım Kredileri Yetersizdir ve Dağılımı İyi Organize Edilmemiştir.

Tarım kredisi ihtiyacının büyük kısmı Ziraat Bankası bakiyesi, diğer banka ve özel bankerler tarafından karşılanmaktadır. Bu banka esas itibarıyla tarım satış kooperatiflerine kredi açmakta, bireysel planda verdiği krediler %10 civarında bulunmaktadır. Toplam krediler içinde kısa vadeli kredilerin yeri %70-80 civarında olup bunlar tarımsal yatırımlardan ziyade mevsimlik işletme kredileri durumundadırlar. Tarımın genişlemesi ve güç kazanması için bu tip bir kredi dağılımı şüphesiz yetersiz bulunmaktadır.

Tarım kredisi sağlayan kuruluşların fazlalığı ve dağınıklığı ayrıca maliyeti artırmaktadır.

Tarım kredileri son derece çeşitli ve birbirinden habersiz idarelerce yürütülmektedir. Bu açıdan kredi dağılımı masraflı ve yerinde olmaktan uzaktır.

Türkiye'de Etken bir Tarımsal Fiyat Politikası Uygulanamamıştır

Destekleme fiyatlarının üretim alanlarının genel dağılımını etkilemiş olduğu şüphesizdir. Hububatın payı devamlı olarak artarak %64.6'ya çıkmıştır. Mera ve ekstansif tarım yapılan 2.4 milyon hektar arazi sebze ve meyveciliğe dönüşmüştür. Buna karşılık, destekleme fiyatları arttığı halde buna bağlı olarak tarım verimliliğinin arttığına dair örneklerle rastlanmamaktadır. 1976 yılında tütün hariç hiçbir bitkide verimlilik 1971 yılı sonuçlarından yukarıda değildir. Pamukta haşere salgını ve şeker pancarında marjinal tarlaların devreye girmesi nedeniyle verimlilik oranları 1971 yılından aşağıdadır.

Ülkemizde destekleme fiyatlarının en belirli rol oynadığı alan tarımsal gelirlerin gayri safi milli hasıladan daha süratle artmasıdır.

(1968 = 100)

	GSMH	Tarım Katma Değeri
1970	117.3	11.8
1971	138.8	137.1
1972	159.9	162.0
1973	192.9	235.9
1974	245.2	297.1
1975	285.2	338.2
Artış	%143	%182

Kaynak: IBRD

Ancak bu gelir artışları emisyonla karşılandığı ölçüde ülkemizdeki enflasyonun ana nedenlerinden biri olmuştur.

Hububat destekleme fiyatları kendi ihtiyaçları için üretim yapan veya üretimlerinin küçük bir bölümünü pazarlayan çiftçilerin aleyhine olmuştur. Destekleme politikası nedeniyle yapılan giderler tarım sektörü altyapı tesislerine veya modern aile çiftlikleri modelinin yaygınlaştırılması için harcanabilseydi bugün Türk tarımı daha dengeli ve daha yüksek gelişme seviyesine ulaşabilirdi.

Buna karşılık, zaman zaman bazı tarım ihrac kalemleri desteklemenin getirdiği fiyat yüksekliği nedeniyle ihrac kabiliyetlerini yitirmişler ve ayrıca subvansiyon verilmesi gerekmiştir. 1976'da zeytinyağı, üzüm, pamuk subvansiyonsuz ihrac edilememiştir. Aynı yıl buğday ihracatı bu yüzden yapılamamıştır.

Bu subvansiyonlar üzümde %30-40, zeytinyağında %10-20, buğdayda %45-60'a kadar yükseliyordu. İncir ve arpa serbestçe ihrac edilebiliyordu. Girdi yatırımları da nazara alınırsa reel subvansiyonların daha yüksek olması gerekmektedir.

TMO iç ve dış piyasada alış fiyatları altında satış yapmakta, tarım satış ve kredi kooperatifleri zararları Ziraat Bankası yolu ile bütçeye devredilmektedir.

Dünya Bankasının 1976 yılına göre yaptığı bir araştırmaya göre destekleme fiyatlarının bütçeye yüklediği yük 6-7 milyar TL.'sına varmaktadır ki bu gayri safi tarımsal hasılanın (10 milyar TL.) %6'sına tekabül etmektedir. 1950-1970 devresinde bu oran gayri safi tarım hasılasının sadece %2.6'sından ibarettir. Bu genişleme tarımla ilgili nüfusun iç politikada gittikçe artan bir şekilde ağırlığını koyduğunu ve mahalli politikacının ise bu grubun etkisinden azade kalamadığını göstermektedir.

Destekleme fiyatlarının saptanması destekleme fiyatlarıyla ilgili çok çeşitli kuruluşlarca yapılmakta olup tahmin usulleri, kullandıkları istatistikler uniform değildir. Bu bakımdan ürünler arası hesap farklılıkları maliyet farklılıkları olmakta ve bunlar fiyat yapısına yerleşmektedir.

Fiyatların ekim yapıldıktan sonra açıklanması da o yıl ekimi etkilememesi nedeniyle sakıncalıdır. Çünkü ekim geçen yılın fiyat kalıplarına göre yapılmaktadır. Ayrıca fiyatların her yıl değiştirilmesi çiftçilerin intibakını güçleştirmiştir.

Ekim maliyetlerinin yapılmasında tarım girdilerine yapılan subvansiyonların gözönünde tutulup tutulmadığı, tutulmuşsa ne oranda nazara alındığı belli değildir.

Ayrıca tarım arazisi fiyatlarının hesaba alınıp alınmadığı, veya nasıl alındığı belli değildir. Kendi üretimlerini kendileri tüketen çiftçiler destekleme fiyatının sağladığı avantajdan yararlanamadıkları için sistem fakir çiftçilerin aleyhine çalıştığı söylenebilir.

Tarım ürünlerine ihracat sırasında ayrı bir subvansiyon yapılan hallerde yine avantajın bir kısmının ticaret sektörüne gittiği açıktır.

Tarım Vergilendirilmesi Rasyonel Olmamıştır.

Endüstri ile mukayese edildiği zaman önemli ölçülerde vergilendirilmesi gereken tarım üniteleri politik nedenlerle 20-30 senedir vergilendirilememiştir. Gelir ve giderini bilmeyen bir tarım sektörü ile ülkemizin AET'ye girmesi düşünülemez.

En son yapılan vergi reformunun tarımdaki bu aksaklığı giderme konusunda önemli bir aşama kaydettiğini belirtmek lazımdır.

Yeni düzenlemeye göre belli işletme büyüklüğünü ve geliri 250.000 TL.sını geçmeyen çiftçiler vergiden muaf tutulmuştur. Muaf işletme büyüklüğü hububatta 160 dönüm, bakliyatda 75 dönüm, elmada 400 ağaç vs.olarak belirtilmiştir.

Yıllık geliri 250.000 ile 999.900 TL. arasında olan çiftçiler ise götürü usule göre vergi ödeyeceklerdir. Götürü usulde hasılat beyanı esas olup bundan %70 gider indirilebilir. 999.900 TL. geliri olan iki çocuklu evli bir çiftçi %70 gider indirerek, vergiye tabi geliri 300.000 TL. olarak beyan edecek ve 16.200 TL. geçim indiriminden sonra $(283.800 \times \%40 =)$ 114.720 TL. vergi ödeyecektir. Kendisine harcaması için 14.090 TL. gelir kalacak demektir.

1 milyon ve daha fazla geliri olan çiftçiler gerçek usulde vergiye tabi olacaklar ve 1982 yılı Mart ayından itibaren vergi vermeğe başlayacaklardır. Gerçek usulde vergiye tabi çiftçilerde ödenecek vergi hayvan başına 200 TL., koyun ve keçilerde 30 TL., kavun karpuzda dönüm başına 700, hububatta dönüm başına 100 TL.'den aşağı olamayacaktır.

Getirilen en önemli değişiklik muaf olsun olmasının satılan tarım ürünlerinin %5 tevkifata tabi tutulmasıdır.

Gerçek veya götürü usulde vergiye tabi olan çiftçiler bu tevkifatı ödeyecekleri gelir vergilerinden mahsup edebileceklerdir. Gelir vergisine tabi olmayanların bu vergileri mahsup etmeleri olanağı yoktur.

ASGARİ VERGİ

	Eski Dönüm Başına	Yeni Dönüm Başına (TL.)
Hububat	1 - 4	100
Bakliyat, Afyon, Susam,Kendir,Keten	1.5- 5	200
Ayçiçeği	1.5- 5	250
Pamuk	9 - 7	550
Çay	6 -20	1000
Tütün	6 -20	400
Bağ, Incir	2 - 7	900

TARIMSAL MUAFİYET ÖLÇÜLERİ

	Eski Dönüm	Yeni Dönüm
Hububat	300	160
Ayçiçeği	250	60
Pamuk	150	25
Çeltik	90	25
Pancar	90	30
Patates,Soğan, Sarımsak	90	20
Çay	50	15

Not: Bakanlar Kurulu %25 değiştirebilir.

Tarımda vergilerin işletme büyüklüğü, ağaç, hayvan sayısı, kullanılan araçların büyüklüğüne bağlanması bu sayısal ölçülerle oynamak suretiyle vergi durumlarını değiştirme gayretlerine meydan vereceğinden yerinde olmamıştır.

Asgari ücret üstünde gelir sağlayanların vergiye tabi olmaları şeklinde genel bir hükümle bu konu halledilseydi tarımın vergilendirilmesi hem daha pratik olur, hem de toprak büyüklüğü ağaç ve hayvan sayılarının küçültülmesi teşebbüsleri bahis konusu olmazdı.

Tarımsal Araştırmalar Yetersiz Düzensiz ve Dağınıktır

Ölkemizde tarımsal araştırmalara ayrılan kaynak, uluslararası ölçüler nazara alındığı takdirde yetersizdir.

Gerek batı ülkelerinde ve gerekse doğu blokunda bilimsel araştırmalara ayrılan kamu giderleri payları GSMH'nın %1.6-4.6 arasında oluşuna karşılık bu oran Türkiye'de %0.6 olup bunun da sadece %17'si tarımsal araştırmalara ayrılmıştır.

BAZI ÖLKELERİN GAYRİ SAFİ MİLLİ HASILADAN ARAŞTIRMA VE GELİŞTİRMEYE YAPTIKLARI HARCAMALAR

Ölkeler	Araştırma ve Geliştirme Harcamalarının GSMH'ya Oranı (%)	G r u p
S.S.C.B. Çekoslavya	4.6 4.0	1.Grup(%4'den fazla)
Macaristan	3.4	2.Grup(%3-4 arası)
A.B.D. Polonya F.Almanya Hollanda İsviçre	2.4 2.3 2.2 2.1 2.1	3.Grup(%2-3 arası)
Fransa İsveç Norveç	1.8 1.8 1.6	4.Grup(%1-2 arası)
Mısır Türkiye Hindistan Malta	0.8 0.6 0.4 0.1	5.Grup(%1'den az)

Kaynak: TOBİTAK

Ölkemizde tarım araştırmaları yapan kuruluşlar ise aşağıdaki tabloda görüleceği üzere dağınık ve çeşitlidir. 7 Bakanlık ve 6 üniversite tarım araştırması

yapmakta ve bütçeden yardım görmektedir. Yaklaşık 25 araştırma ünitesi arasında araştırma yönünden bir eşgüdüm ve işbirliği sağlanmamıştır.

TARIMSAL ARAŞTIRMA HARCAMALARININ
KAMU KURULUŞLARINA DAĞILIMI
(Üniversiteler Hariç)

Kuruluşun Adı	% Miktarı	Araştırı Sayısı
A)TARIM VE ORMAN BAKANLIĞI (%57.7)		
1)Tarımsal Araştırma Gn.Müdürlüğü	31.5	640
2)Zirai Mücadele ve Zirai Karantina Genel Müdürlüğü	1.7	252
3)Pamuk İşleri Genel Müdürlüğü	5.7	
4)Gıda İşleri Genel Müdürlüğü	7.0	167
5)Veteriner İşleri Genel Müdürlüğü	3.5	-
6)Suni-Tabii Tohumlama ve Nesil Kontrol Genel Müdürlüğü	2.8	-
7)Ağaçlandırma ve Erozyonu Kontrol Genel Müdürlüğü	2.5	-
8)Orman Genel Müdürlüğü	3.0	-
9)Yem Sanayi Genel Müdürlüğü	0	-
B)KÜYİŞLERİ VE KOOPERATİFLER BAKANLIĞI (%12.3)		
1)Toprak-Su Genel Müdürlüğü	12.3	158
C)SANAYİ VE TEKNOLOJİ BAKANLIĞI (% 7.4)		
1)Türkiye Şeker Fabrikaları A.Ş. Genel Müdürlüğü	7.4	30
D)ENERJİ VE TABİİ KAYNAKLAR BAKANLIĞI (%14.8)		
1)Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü	14.8	-
E)GÖMRÖK VE TEKEL BAKANLIĞI (% 1.8)		
1)Tekel Genel Müdürlüğü	0.8	-
2)Çay Kurumu Genel Müdürlüğü	1.0	-
F)BAŞBAKANLIK (% 5.7)		
1)Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumu	5.7	-
G)MİLLİ SAVUNMA BAKANLIĞI (% 0.3)		
1)ARGE	0.3	-

Kaynak: TOBİTAK

Tarımsal Araştırma Yapan Üniversiteler:

- 1) ANKARA ÜNİVERSİTESİ
 - Ziraat Fakültesi
 - Veteriner Fakültesi
- 2) EGE ÜNİVERSİTESİ
 - Ziraat Fakültesi
 - Gıda Fakültesi
- 3) ATATÖRK ÜNİVERSİTESİ
 - Ziraat Fakültesi
- 4) ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
 - Ziraat Fakültesi
- 5) HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
 - Mühendislik Fakültesi, Gıda Bölümü
- 6) İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
 - Orman Fakültesi
 - Veteriner Fakültesi
- 7) YENİ KURULAN ÜNİVERSİTELERİN
 - Ziraat
 - Veteriner Fakülteleri

Başbakanlığa bağlı bilimsel açıdan müstakil, bir tarım araştırmalar kurumu kurulmalı, araştırma işleri politika ve idarenin maruz kaldığı erozyonlardan uzak tutulmalıdır.

- Tarım sorunları ve bunları çözüme bağlayacak araştırma üniteleri sayısı, nitelikleri yerleri saptanmalı ve bu ünitelerin aralarındaki liaison'un nasıl sağlanacağı açıklanmalıdır.
- Tarımsal araştırma üniteleri toprak çeşitlerine göre tarımsal bölgelere ayrılmalı ve bölge sorunlarına göre uzmanlaşmaları sağlanmalıdır.
- Tarımsal araştırma işlerinde çalışanların statüleri özlük hakları yeniden düzenlenmeli, yerli ve yabancılar için sözleşme olanağı sağlanmalıdır.
- Üniversite personeline belli süre ile aynı haklarla araştırma yapma imkanı verilmelidir.
- Gerekirse araştırmalar tarımla ilgili diğer bilim dallarını da kapsayacak şekilde çok bilimli bir grup çalışması olarak ele alınmalıdır.
- Tarımsal araştırma sonuçları en ücra yerlerde dahi duyulacak biçimde ilgililere bildirilmeli ve ilan edilmelidir.
- Tarımsal eğitim yapan kimselerin tarım dışı işlerde çalışmaları önlenmelidir.

BÖLÜM VII

SONUC VE ÖNERİLER

Son 20 yılda tarım ürünleri Türk ekonomisi için önemli bir darboğaz olmamış, nüfusumuzun yeterli ölçülerde beslenmesini sağlamış, ihracata çok önemli katkılarda bulunmuş olmakla beraber tarımda uluslararası başarı ölçüleri nazara alındığı zaman elde ettiğimiz sonuçların yeterli olmadığı anlaşılmaktadır.

Bu yetersiz gelişmede raporun muhtelif bölümlerinde açıklandığı üzere esas hatanın kalkınma önceliklerinin saptanmasında yapıldığı ve muhtelif kademe-lerde tarımsal yönetimin modernizasyonunun ihmal edilmesinin ise tarıma tahsis edilen kaynakların rasyonel kullanılmasını kısmen önlediği söylenebilir.

Son yirmi yıllık planlı dönemin bize öğrettiği en önemli ders yönetimi düzeltmeden yatırım ve harcama yapmanın önemli bir israf kapısı olduğudur. KİT ve Genel Bütçe örnekleri ortadadır. Tarımda durum farklı olmamıştır. Kültürümüze uyan bir yönetim modeli ve yönetici bulunmadan yapılan yatırım plan ve programları kağıt üzerinde kalmışlar, ekonomimiz açısından önemli zaman ve kaynak kaybı kaçınılmaz olmuştur.

Türkiye'nin işgücü fazlasını tarımda istihdam etme olanağı olmadığı ve bu fazlanın büyük ölçüde sanayide kullanılması gerektiği kesin olmakla beraber Türkiye tarımının üretim açısından geri kalması hem endüstride gelişmeyi, hem de ihracattaki artışları yavaşlatmıştır. Şöyleki, tarımsal alandaki uygulama sonuçlarımız Afrika ve bazı Asya ülkelerinden ilerde olmakla beraber Batı Avrupa standartlarına göre düşüktür.

Tarım sahasında Batı Avrupa modeli ve ölçülerinde bir başarı sağlanabilmiş olsa idi milli gelir ve ihracat seviyemiz birkaç misli yüksek olur, ayrıca döviz darboğazı nedeniyle sürekli dış ödeme krizleriyle karşılaşmazdı. Endüstri sektöründe optimum kapasiteler açısından da iç talep yetersizliği sorunu sık sık ortaya çıkmazdı.

Piyasa ekonomisi modelinde tarım ile endüstri arasındaki gerekli uyum iki atlı bir arabanın optimum süratine benzetilebilir. Birinin hızı devamlı olarak öbürünü etkiler, yavaşlayan hızlı gidene yük olur, hızlı giden yavaş gideni sürüklemeye çalışır.

Kapalı ekonomilerde hem tarım hem endüstri bir noktadan sonra ekonomi ihracata açılmadağından gelişemezler, sanki araba bir yokuşa hatta duvara rastlamış gibi yavaşlar, durur. Ekonomi dışı açık değilse tarımda endüstri de iç talebin sınırlarında yavaşlarlar, tesadüfen veya alışkanlık sonucu yapılan üretim fazlalıkları ihraç edilmekle yetinilir, bu ise ekonominin gerekli hamleyi yapması için yeterli olmaz.

Uluslararası maliyetlerin üstünde tarıma girdi sağlayan bir iç endüstri yapısı tarım gelişmesini devamlı köstekler, tarım üreticilerinin ihracat dövizlerinin serbest piyasa fiyatları altında TL.sına çevrilmesi Türk tarımının dışı açılmasını gizli bir şekilde önler.

İç enflasyon ve sosyal yasalar nedeniyle yüksek ücret ödeyen iç endüstri yapısı tarımdaki mekanizasyonu hızlandırır, işgücünün zamansız şehirlere hücumuna neden olur, bu yüzden tarımda da işçi maliyetleri süratle artar.

Bir ülkede enflasyon günlük yaşantının zaruri bir unsuru haline gelirse sermayeler yatırımlara gidecek yerde gayrimenkul ve kıymetli madenlere akın eder. Tarımsal işletme kurmak için değil paralarını enflasyonun erozyonundan korumak amacıyla binlerce dönüm tarım arazisi kapatılır veya rastgele işlenir veya boş bırakılır. Siyasal partiler ülkede tarımsal üretimi artıran yatırımlar yerine kısa vadede kendilerine en fazla desteği sağlayacak kamu tarımsal harcamalarını ön plana alırlar. Tarım vergileri gerektiği biçimde ele alınamaz ve tarımdaki gelir fazlasının önemli bir kısmı yatırımlar için mobilize edilemez. Tüketime harcanır veya israf edilir.

Yukarda çizilen tablo, genel hatları ile son otuz yılda Türk tarımının geçirdiği deneyimi özetlemektedir.

Uzun yıllar sanayileşme tarımdan bağımsız olarak ele alınmış ve Türkiye'nin ekonomik kurtuluşunun, tarıma daha az önem verilerek süratle sanayileşme olduğu zannedilmiştir. Tarıma verilecek ağırlığın belirlenmesinde tarım girdilerinin yerli üretimdeki gecikmeler, tarım nüfusunun zamansız şehirlere göçünün yaratacağı sorun ve sosyal kargaşalıklar önemsenmemiştir. Kaynak dağılımında tarım sadece nicelik açısından değil nitelik açısından da ihmal uğramıştır. Tarıma ayrılan sınırlı kaynakların da rasyonel kullanımı sağlanamamış, muhtelif yatırımların plan ve uygulamalarında fiyat politikası ve yönetim alanlarında önemli hatalar yapılmıştır.

Uygulanan tarım politikaları sonucu olarak çiftçiler arasında gerçek bir verimlilik artırma, uzmanlaşma gayreti ve endişesi olmamış, çoğu topraklarını ettikten sonra devletin ilan edeceği destekleme fiyatlarının daha yüksek olması için uygun gördükleri baskı gruplarını harekete geçirmeği yeğlemişlerdir. Bu suretle tarım ünitelerinin girişimci yönleri zayıflamış, adeta memurlaşmışlardır. Kuşkusuz tarımın geri kalmasında esas sorumlu çiftçiden ziyade ona bilimi, teknolojiyi, gerekli girdileri ve krediyi zamanında sağlamayan ve onda gerekli millî heyecanı ve bilinci uyandıramayan muhtelif aşamalardaki yönetimlerdir.

Gerçekten batı ölçüleriyle karşılaştırıldığında tarımda topraktan başlayarak tüketicie giden yol üzerindeki bütün tarım aşamalarında devamlı geri kalma noksan ve hatalar vardır. Türkiye toprak dağılımı eşitliği yönünden en kötü durumda olan ülkeler arasındadır. Toprak dağılımı bir ölçüde gelir dağılımını tayin eden faktörlerden sadece bir tanesidir. Halâ 40-50 köyün bir aile

veya kişiye ait olduğu alanlara rastlanmaktadır. Bazı bölgelerde çiftçinin yarısından fazlası topraksızdır. Ortakçı veya kiracı olarak toprak işleyenlerin sayısı bir milyonun üzerinde olup bunlar 5.4 milyon hektar araziyi işlemektedir. Beş çiftçiden bir tanesi başkasının toprağını işlemekte ve toprağın uzun vadede islahı ile ilgilenmemektedir.

Hazineye ait 3.7 milyon hektar arazinin yarıya yakın bölümü ecir misil karşılığı diğer bölümü ise araziye işlenir hale getirenler tarafından bedelsiz olarak işlenmektedir.

Tarım sektörü planlamasında ana sorun bu sektörün en kısa sürede piyasa ekonomisi koşulları içinde yaşayabilen prodüktif üniteler haline getirilebilmesidir. Bu bakımdan piyasa ekonomisi koşullarını yaratmak üzere alınacak tedbirler endüstriyel ilişkilerle birlikte tarımsal bölgeler itibariyle ayrı ayrı ele alınmalıdır. Bazı bölgelerde toprak dağıtım tedbir paketinin vazgeçilmez bir parçası olabilirken diğer bölgelerde hiçbir önem arzermeyebilir. Planlama, yönetim ve tarımsal araştırmalarda bölgeler özelliklerine göre desantralize olmalı veya uzmanlaşmalıdır.

Tarımda bölgesel toprak düzeni, bitkisel dağılım, girdi kredi sorunlarının o bölgenin endüstriyel yapısından ayrı olarak ele alınması mümkün olmadığından bölgelerde tarımdan başlayan endüstride devam eden son zinciri ihracatın teşkil ettiği entegre projelere öncelik verilmelidir. Bu projelere mahalli halkın katılmasını sağlamak üzere, katılma oranının belli bir katsayısı oranında bütçe yardımları yapılmalıdır. Bu yollarla tarımsal kalkınmada bölgelerarası verimlilik yarışı başlatılabilir ve başarılı örnekler taklit yolu ile yaygınlaştırılır.

Ölkemizde tarımsal araştırmalar yetersiz, dağınık ve ihtiyaçlara dönük değildir. Bölgelerarası toprak türlerine göre değişen araştırma ihtiyaçları geniş kapsamlı olarak ele alınamamıştır. Gelirleri düşük bölgelerden başlayarak toprak kullanma planları yapılması ve bu planlara göre bölgesel araştırma üniteleri ihdas edilmesi lazımdır.

Saptanacak tarım bölgeleri itibariyle ekici ihtiyaçları saptanmalı ve proje bazında ilgililere kredi sağlanmalıdır. Ülke çapında merkezîyetçi tarım bankası veya bankaların yerine yerel girişim ve sermaye gücünü mobilize etmek üzere bölgesel tarım bankaları kurulması kolaylaştırılmalıdır. Bu bankalar bölge halkını ve potansiyelini daha iyi tanımaları nedeniyle bugünkü merkezîyetçi banka sistemine göre daha yararlı hizmetler görebilirler. Kendi köy ve kasabalarının kalkınmasına yardım etmesi nedeniyle yabancı ülkelerde çalışan işçiler de tasarruflarını bu bankalarda tutmayı yağıleyebilirler.

Ayrıca, ticaret sektörüne ait bazı kredileme usulleri tarımda daha yaygın kullanılmalıdır. Modern tarım işletmelerinin çıkaracağı tahviller banka ve banker sistemince kabul edilmeli ve tarım işletmelerinin senetleri banka sisteminde iskonto kredilerinden faydalandırılmalıdır. Tarım kredileri küçük istisnalarla kontrollü olarak kullanılmalı ve yenilik deneyenler için kolaylıklar ihdas edilmelidir. Örneğin yenilik deneyene ait makul bir risks. Normal üretim ile yeniliğin doğurduğu üretim farkının bir bölümü devletçe karşılanmalıdır.

Geçmişteki destekleme fiyatları politikası beklenen sonuçları vermemiştir. Son 20 yılda destekleme fiyatlarına harcanan fonlar başka seçeneklere yatırılmış olsa idi Türk tarımı kuşkusuz bugün Batı Avrupa düzeyine daha yakın halde olabilirdi.

Devlet fiyat politikasında birinci planda-ihrac edilsin edilmesin- uluslararası fiyatları garanti etmeli, bunun dışında yapacağı destekleme giderlerini tamamen tarım alt yapısına ve entegre projelere harcamalıdır.

Rakip dış ülkelerde açık bir subvansiyon yapılmadıkça tarımın açıktan fiyat destekleme yolu ile himayesi hem tüketicilerin, hem de üreticilerin aleyhine bir davranıştır.

Tüketicilerin aleyhinedir. Destekleme fiyatlarının yükü aile bütçelerine biner, aile bütçeleri ikinci kademedeki ücret artış talepleri haline gelir, son aşamada ise sınai maliyetler ve ihrac gücümüz azalır. Bu durum üreticilerin de aleyhinedir, zira üreticiler her yıl maliyetleri üzerinden belli bir yüzdeyi destekleme fiyatı olarak almaya alıştıklarından topraklarının verimliliğini artırmayı ciddi olarak düşünmezler. Uluslararası standartlar altındaki topraklar da üretim zorunluğu olan hallerde bu politikanın özel ve objektif koşulları yasalarla saptanmalı ve kesinlikle günlük politikanın dışında bırakılmalıdır. Başka bir ifade ile muhtaç çiftçiye yapılacak yardım destekleme politikasının kapsamı dışında ayrıca ele alınmalıdır.

Tarım yönetiminde görevli kamu kurumlarının fazlalığı ve karışıklığı çiftçi - memur diyalogunun karşılıklı olarak kurulamaması nedeniyle çiftçi kendi sorunları ile başbaşa kalmıştır.

Bu duruma çare olmak üzere tarımla ilgili hizmet gören diğer bakanlıkların, tarımsal görevleri Tarım Bakanlığına devretmeleri, özellikle tarım girdi kredisi, fiyat işlerinin kesinlikle Tarım Bakanlığında toplanması zorunludur.

Tarım arazilerinin spekülasyon amacıyla veya makul olmayan başka nedenlerle boş tutulmasını önlemek üzere vazgeçirici yasal yaptırımlar programlanmalı ve uygulanmalıdır.

Tarımda toprağın boş durması veya ortalama verimin altında çalıştırılması sanayide kurulu kapasitenin kullanılmaması ile eş ekonomik anlamdadır. Başka bir deyimle bunlar ülke ekonomisi ve halkı için bir daha telafisi mümkün olmayan salt ve net refah kayıplarıdır. Verimli tarım topraklarının kentleşme amacıyla devamlı suretle kaybını da aynı şekilde değerlendirmek ve kentleri mümkün mertebe verimsiz arazilere kaydırmaya çalışmak lazımdır.

Dünya tarım üretimi önemli bitkilerde üretimin sınırlarına varmak üzere olduğundan önümüzdeki on yılda Türkiye tarımda dünya ihtiyaçlarına uyan bir üretim fazlası politikası uygulayabilirse dünya pazarlarında ürünlerine kolayca alıcı bulabilecektir.

Piyasa ekonomisi modelini uygulayan Batı Avrupa ülkelerinde verimlilik 1979 yılında doğu blokuna göre %88, Rusya'ya göre %154 daha yukardadır. Bu durum tereddütsüz olarak bugün tarımda da piyasa ekonomisi modelinin geçerli olduğunu ve tarımsal kalkınma gayretlerimizde bu noktanın asla gözden kaçırılması gerektiğini açıkça ortaya koymaktadır.

Tarım sektörü, hava koşulları ve toprağa bağlılık nedenleriyle üreticilerin bütün gün çalışmalarını gerektirir bir uğraşı değildir. Yapılan incelemelere göre Türkiye tarımında çalışılan günler hububatta ve sınai bitkilerde sebzelerde 4-5 ay, meyvelerde 2-3 aydan ibarettir. Daha uzun çalışmaları gerektiren özel bitkiler olduğu şüphesizdir.

Bu bakımdan bölgelerin özelliklerine göre üreticilerin boş zamanları ev sanayii tipi işletmeler kurularak veya parça başına yapılan sınai işler yardımı ile değerlendirilmeli ve çiftçi gelirlerinin şehre göç etmeden artırılması olanakları sağlanmalıdır.

Sonuç olarak tarım GSMH ve ihracata yapacağı potansiyel katkı oranlarına göre bugünküne oranla çok daha fazla ilgi, araştırma ve kaynak tahsisine muhtaçtır.

Endüstriyel kalkınmada modern piyasa ekonomisi kurallarının yerine oturtulması tarımda da klasik ve denenmiş metodların süratle terkini zorunlu kılmaktadır.

Uzun vadeli perspektif içinde tarım-endüstri entegre projelerinin gerçekleştirilebileceği sahalara açık ve yüksek kârlı olup kamu yönetiminin ilgisi yanında ticaret ve endüstriyel girişimcilerin ilgi ve teşebbüslerini beklemektedir.